Борис Виан

СЪРЦА ЗА ИЗТРЪГВАНЕ

ИЗДАТЕЛСТВО
·ХРИСТО Г. ДАНОВ·
ПЛОВДИВ

БОРИС ВИАН
СЪРЦА ЗА ИЗТРЪГВАНЕ

Превод: Андрей Манолов

chitanka.info

Романът „Сърца за изтръгване“ е първата среща на българските читатели с известния френски писател Борис Виан. Неговият художествен свят разкрива една болезнена изтънчена действителност, насочена към действителността, един остър и богат ум. Основна тема в романа е насилието, което човек приема за „нормално“ в своя живот, стремежът на човешкия дух към свобода. По особен, поетично зловещ начин, авторът третира този проблем, като изследва дълбоките корени на насилието в живота на човека.

ВЕНКО ХРИСТОВ
ОНОВА, КОЕТО ОСТАВА

Борис Виан се появи на литературния небосклон на Франция в първите години след войната. Появи се, за да изрази болката и надеждите на едно младо поколение, осъзнало, че световният ужас, който изживя човечеството, не е резултат на общо безумие, а закономерен продукт на непоправимите деформации на едно общество, самото то ужасно и мрачно в своята същност. И с младежка дързост той се хвърли да го провокира, да го епатира, да изразява по хлапашки своя бунт. Не останаха ценности, на които буржоазията залагаше и които той да не оплюе. Не остана неин идеал, който да не осмее. Творбите му се подемаха и се превръщаха в платформа от младото поколение, а в същото време предизвикваха ненавист сред улегналите и благовъзпитаните, невидели, въпреки богатия си опит, такъв нагъл нихилизъм. Защото онези еталони на обществен престиж, които им бяха останали като последна надежда, се превръщаха в произведенията на Виан в гротесково деформирани образи, в зловещи карикатури. Да не говорим за това, че той обра пяната на циничния уличен жаргон, за да го издигне в „естетическа категория“.

Наистина много бяха видели по-старите от „улегналите“. Нали след Първата световна война се появи онова ужасно „изгубено поколение“ в литературата и изкуството, което си позволи да руши ценностната система на носталгията по „светът от вчера“, по онези трогателно спокойни за привилегированите слоеве години от началото на века. Нали бяха преживели още по-рано естетическият нихилистичен бунт на дадаистите и последвалите ги множество авангардистични течения, също насочени към една-единствена цел — рушенето. Нали въпреки забраните на цензурата, западният свят се бе сблъскал със скандалните романи на Хенри Милър, почерпил теми, сюжети, език и идеи от „подземния“ свят, скрит толкова добре от благовъзпитаното общество.

И все пак, случаят с Борис Виан като че ли надхвърли всякакви граници. А междувременно назряваше конфликтът между поколенията вътре, в самата господствуваща класа, и отношението към творчеството на Виан се превърна в своеобразна демаркационна линия.

Близо две десетилетия неговото име и неговите книги бяха на гребена на вълната на обществения интерес, за тях се изписаха посече страници, отколкото те самите съдържат, мненията бяха винаги крайни, полярни — за или против. Шумеше се и за творчеството му, и за личността му. Дразнеше неговата многопосочност на осъществяване, неустановеността му в професиите. Какъв беше всъщност Борис Виан? По образование — инженер. Дори беше практикувал — и във Франция, и в САЩ. Известността му дойде от тромпета, утвърди се като един от най-интересните интерпретатори на автентичния, нюорлеанския джаз. Певец и автор на над 400 песни, истински „шлагер“ на първото следвоенно десетилетие и в същото време той, поетът и композиторът, се занимаваше и с теорията на джаза, воюваше срещу неговите модификации, с откъсването му от източника — музиката на негрите от Южните щати. Актьор в авангардни трупи, вече се беше утвърдил като автор на стихотворения и квазиепични поеми, но най-голямото си признание получи с прозата. Още 25-годишен, през 1945, направи първия си литературен скандал със сборника стихове „Не ща да пукна“, а следващата година излезе и романът му „Ще ви плюя върху гробовете“, силно повлиян от „черния роман“ в Америка. Малко по-късно се появи сборникът му новели „Мравките“, където той загатна автентичния си литературен терен, но като решаваща крачка към онази проза, която създаде физиономията и името му, можем да смятаме неговата пиеса „Кланица за всички“, издадена и поставена през 1950 година.

Междувременно бе предизвикал и няколко остри дискусии като публицист — в сп. „Тан модерн“, в. „Комба“ и „Обсерватьор“ бе излязъл с проблемни статии по въпроси на опазване на природната среда, за същността на морала, за съвременната урбанистика, за езика на литературата, за същността на психоанализата, за бъдещите тенденции на музиката и т.н.

Равносметката на 15 години в цифри е респектираща, но и плашеща: 17 книги, две пиеси, над 400 песни, 24 джазови композиции,

над 80 статии, две технически изобретения…, всичко това съпътствувано от постоянни актьорски и музикално-изпълнителски изяви. 15 години активен творчески живот — защото смъртта го срещна, когато той бе само на 39 години, през юни 1959.

* * *

Според биографите му Борис Виан често е заявявал, че няма да достигне до четиридесетте. Доколко едно подобно предчувствие го е тласкало към подобно силно горене или пък именно тази свръхактивност, непосилна за човешкия организъм, е съкратила дните му — това не е лесен отговор. Във всеки случай той остави творчество, което не само чертае завършен писателски профил, но и завоюван собствен терен. Негови романи, като „Пяната на дните“, „Червената трева“, „Есента в Пекин“, „И тогава ще избием негодниците“, а най-вече — „Сърца за изтръгване“, продължават да търпят преиздания години след смъртта му, за да достигнат едни от най-високите тиражи, които съвременната френска литература познава. Книгите и песните му намериха прием в повечето европейски страни, пък и зад Океана. И внезапно, някъде след средата на 60-те години, интересът към неговото творчество почна да секва. Той отново се прояви по-късно, но вече — като към класика. Как се стигна до този парадокс, че най-модерният от модерните „остаря“ за толкова кратко време?

Би следвало да погледнем на творчеството на Виан в контекста на социалните процеси и духовния климат във Франция през 50-те години на века и тогава да си обясним (отчасти поне) приливите и отливите на общественото внимание към личността и делото му. Това бе време на своеобразна икономическа стабилизация, съпътствувана от реставрация на самодоволния манталитет на дребния и среден буржоа, на относително възстановяване на онзи климат, който най-много потиска младите хора — липса на революционно напрежение, заменено с напрежението на „студената война“, липса и на желание да се излезе от стила на ретроградното. В случая под млади хора разбираме поколенията именно на различните слоеве на буржоазията, нейната интелигентска прослойка, чиято мирогледна ограниченост

превръщаше единствения реален изход в априори неприемливо решение, а перспективата за социалистическа революция и социалистическо общество — в органичен страх. Недоволни от съществуващото, чужди на историзма, младите хора от това поколение повтаряха (за кой ли път в историята!) „бунта в чаша вода“. Те предизвикваха с „освободено“ поведение филистерството на обществото, търсеха дори свой жаргон, с който да му се противопоставят. Безсилни дори да помислят за разклащането на социално-икономическата система, те с презрение хвърляха в очите на „стабилните“ епитета „буржоа“ като най-голяма обида. Не искаха да се бият във Виетнам и в Алжир, мразеха войната, водена не толкова от личен страх, колкото от високохуманни подбуди, но отказваха да прозрат истината за нейните класови корени. Мразеха манталитета, а не можеха да стигнат до социалната му обусловеност. Процесът бе общ за целия западен свят, изразяваше се в постоянно люшкане между отчаянието от хаоса и смътната надежда в „доброто начало“ на човека.

В литературата тази психология и тези спонтанни емоционални пориви към красотата намериха своето отражение в книгите на екзистенциалистите, в отчаяния вик на драматурга-абсурдист Бекет пред нерешимия за него хаос на света, това наложи и светогледа на общите тенденции на изкуството, несвързано с работническата класа.

Абсурдът от логическа категория се превръщаше във философия, гротеската се налагаше като най-реалистична форма на изображение на действителността, а над всичко тегнеше безнадеждното отчуждение на хора, разрушили в себе си една ценностна система, без да могат да изградят друга. Подобно на героите на Андре Малро от 30-те години и техните герои идваха от „нищото“, без биография, за да се срещнат с този ирационален и кошмарен свят и да действуват съобразно своята съвест. Новото беше само, че тези герои, освен че действуваха, но и много размишляваха върху света и своите постъпки. Зад привидния им цинизъм прозираше една романтична мечта, която те със свян криеха зад преднамерена грубост и вулгарност, прозираше, и някаква смътна и неопределена надежда, че може би хората ще се променят и с това ще променят манталитета на обществото. Дълбоко хуманна в своя патос, но съвършено безпомощна като светоглед, тази литература е добре позната на нашия читател.

Борис Виан е също неин представител. Онова, което го отличаваше, бе, че той най-определено залагаше на младия човек, на непокварената още младеж с нейните спонтанни и естествени пориви. Вярваше в някои ценности, деформирани от обществото, но органично носени от човешката природа — чистотата на любовта, стремежът към светлина и красота, към дръзновен полет, съпротивата срещу убийството на човек от човек… Това пролича още в антивоенните му новели „Мравките“, намери може би най-силен израз в романа му „Пяната на дните“, където кълновете на надеждата той търси в любовта на младите, но може би най-синтетично неговата художествена и светогледна позиция е застъпена в настоящата книга — „Сърца за изтръгване“.

* * *

Обстановката, персонажът, фабулата — всичко като че ли ни навежда на един абсурден, ирационален и непознаваем свят. Но така е само на пръв поглед. Твърде скоро ние прозираме, че пред нас е един роман-притча, алегория на един съвсем конкретен свят, на едно конкретно общество, но погледнато от дистанцията на отчужденитe очи. И скоро алогизмът на нравите и поведението, на мисленето и световъзприятието на героите започва да се организира в самостоятелна „логическа“ система, причудливите гротескови образи се превръщат в съдържателни символи от духовен и социален характер, а сякаш марионетно разиграните „герои“ започват да дишат със собствени дробове и да избират своето поведение.

Героят, през чийто поглед се пречупва този свят, е млад психиатър, дошъл неизвестно откъде, тръгнал неизвестно защо и накъде. Името му е Жакмор, а светът, с който се среща и на който се посвещава, това е недетерминирано по време и място село с неговите обитатели. Дотук всичко е добре познато — „чужденец“ идва в едно общество и се опитва да го разгадае, да се адаптира към него, да избере своя жизнена позиция. Страшното в случая е, че Жакмор може да участвува в този свят, може да го чувствува предметно, може да контактува с хората епидермално, но не може да надникне в тяхното съкровение — в душите и в сърцата им. Той иска да ги

психоанализира, но насреща му предлагат само сексуална консумация, демонстрират му страх от надникване във вътрешния им свят. И за него остава докрай чуждо и неразбрано — какво са те, как при такива огромни различия в индивидуалностите са намерили и наложили драстични форми на традиция, която ги обединява, как от светлите пориви на детството се ражда бездушието, прикрило тъмни комплекси — една удобна, но ужасна форма на съществуване.

Наистина тук той се среща и с някакви проблясъци на по-светли стремежи — Анжел, който в последна сметка отплува със своята лодка, избягва от действителността; местният свещеник, който напразно се опитва да превърне религията в среща с празника, с извисеното и трансценденталното, докато неговите енориаши я разглеждат единствено като сделка с бога за дъжд и плодородие; Ла Глоар, който поема върху себе си неприятното за другите чувство на срам и който ще бъде съзнателно сменен от самия Жакмор…

Но скоро уж марионетните образи оживяват, за да ни се представят в своята сложна противоречивост. Майчината любов, най-възвишеното човешко чувство, при Клемантин се движи от първичния инстинкт на вълчицата до осъзнато егоистичната страст за вечно притежание на своите деца. Кюрето превръща своята църква в атракция, за да печели благоволението на енориашите. Анжел бяга, а Ла Глоар и Жакмор се ограничават да станат част от абсурдната система. И в същото време прислужницата — любовница на Жакмор, носеща скандалното прозвище Бял Задник, същата, която изглежда като безчувствено еротично животно, се оказва със свой неподозиран психически свят, който крие със срам, равен на безсрамието, с което физически се отдава.

Всеки поотделно носи в себе си нещо неясно, но нещо сложно. Само когато се организират в обществена формация, тези същите хора стават ужасни, проявяват най-грубата си същност, деформират всичко, което може да се нарече човешко в себе си. Така се стига до убийството на деца чрез труд, до възмутителния панаир на старците, до еднотипната реакция — удар в лицето на всеки, който се опита да разчопли антихуманната същност на тези порядки.

Виан ни поставя пред дилемата — до каква степен тъмни и ирационални съставки на човешкото подсъзнание са причина за тези зловещи деформации и доколко отвратителната социална организация

е виновна в това отношение. Но в същото време ни загатва и диалектическата връзка между тези две първопричини. Обществото е изградено върху най-низките инстинкти на човека, за да ги доизведе до пълния им абсурд. И характеристиките на това общество са алчността, егоизмът, безпардонността в отношенията към другите, духовната опустошеност и деформация. Техен израз е експлоатацията на чуждия труд, мрачното забавление на гърба на безпомощните, взаимната грубост. И за нас вече не е трудно, независимо от липсата на географски координати и независимо от фантастичните дати, да разберем за какво става дума, да вникнем в този странен обичай — подковаването на децата с тяхното прохождане, фаталното им обвързване със системата.

Езикът на автора е драстичен, на места неговият натурализъм преминава в отявлен цинизъм. Цялото му външно поведение сякаш казва: „Плюя на вас и на всичко, което нещо значи за вас“, Но в същото време болката, родена от борбата на надеждата с отчаянието, прозира в отделни мигове, за да осъзнаем неговото страдание, родено от високохуманни пориви. А чрез трите близначета, в техния неудържим стремеж към полет, към откъсване от тази сковаваща действителност, съзираме вярата му в естествените светли добродетели на човека, които обществото се опитва безуспешно или понякога успешно да осакати или окове. И кое кара това общество да възпроизвежда себеподобни чудовища? Страхът от промяната, страхът от развитието.

* * *

Виан се опитва да се бори срещу този страх, срещу тази закостенялост с предизвикателството и чрез свалянето на фалша. Затова той толкова допадна на младите хора със своето бунтарство. В него те намериха своите дръзновения, своята вяра, израза на своя бунт. Междувременно нещата назряваха — в живота и в литературата. Хърбърт Маркузе издигна наивната си теория, че младежта е онази социална сила, която ще промени света, възвести „борбата между поколенията“. Различни „леви“ екстремистки движения превърнаха тази идея в практика, за да се стигне до 1968 — с младежките и студентските вълнения и с краха на подобни илюзии.

И постепенно настъпи отрезвяване — мъчително, тежко. Настъпи и съзряването на младежката мисъл — вече не биологически обособено, а социално съзряване. И както остаря надеждата в силата на самоцелния младежки бунт, така остаря и жаргонът на предизвикателството. Затова в известно отношение остаря и модерният Виан.

Новото време — 70-те години — изискваше и нова проблематика, поизмениха се и художествените средства на литературата. А колкото до езика, оказа се, че най-близък до всяко време си остава хубавият, живият, говоримият език на класиката, разбира се, обогатен от естественото развитие. Езиковите бунтове останаха също толкова илюзорни, както и формално естетическите.

Но интересът към Виан отново се събужда — този път, проверен от дистанцията на времето, очистен от шлагерния момент, от пикантността на провокацията. Едно съвременно гледище отчита не тези външни страни на неговото творчество, а намерилото свое художествено покритие страдание в името на хуманизма, в името на вярата в човешкото и човека.

Оказа се, че именно той, вечният патос на литературата, е трайното, което остава от всяко значително дело.

Венко Христов

ПЪРВА ЧАСТ

I

28 август

Горе на скалата пътеката се виеше покрай брега. От двете й страни растяха каламинии и разни тръначи. Каламинията бе попрецъфтяла и потъмнелите цветчета покриваха земята. Насекоми с острите си жили бяха издълбали хиляди дупчици в земята. На човек му се струваше, че стъпва върху сюнгер, вкочанен от студ.

Жакмор вървеше, без да бърза, и гледаше каламиниите, чиито тъмночервени сърца пулсираха на слънцето. Всяка пулсация изхвърляше облаче прашец, който падаше върху потръпващите листа. Пчелите мързелуваха разсеяно.

Отдолу се носеше тихият попрегракнал шепот на вълните. Жакмор се спря и се наведе над острия ръб, които го отделяше от пропастта. Там всичко му се видя далечно, отвесно, а пяната потръпваше сред скалите като желе. Миришеше на прегорели водорасли. На Жакмор му се зави свят, той коленичи на увехналата трева, простря ръце на земята и напипа някакви странни кози изпражнения — явно тук се навърташе Содомски козел, вид, който той смяташе за изчезнал.

Сега страхът му понамаля и той отново дръзна да се наведе над пропастта. Огромни, червеникави отвесни скали се спускаха в плитките води и веднага изскачаха обратно, образувайки една червена стена, от чийто хребет Жакмор, коленичил, се надвесваше.

Тук-там над водата се показваха черни рифове, обливани от прибоя, с ореоли от водна пара. Слънцето разяждаше повърхността на морето и рисуваше по нея непривични йероглифи.

Жакмор стана и продължи да върви. Пътеката извиваше. Вляво той видя папрати, вече покрити с кафеникави петна, и разцъфнали стръкове изтравниче. По голите скали блестяха кристали морска сол, докарани от рибарите. Към сушата земята се издигаше под стръмен наклон. Пътеката заобикаляше ръбести канари от черен гранит, край

който, на места, се виждаха пак същите кози изпражнения. Кози нямаше. Митничарите ги убиваха заради изпражненията.

Той усили своя ход и се намери изведнъж в сянка, защото слънчевите лъчи не успяваха да го следват. Облекчен от хладината, той тръгна още по-бързо. Цветовете на каламинииите се нижеха пред погледа му като една непрекъсната огнена лента.

По някои признаци той разбра, че приближава и тури в ред рижавата си, заострена брада. След това тръгна весело. В този миг къщата се показа цялата, между два гранитни стълба; изтънели от ерозията като захарни пръчки, те стояха от двете страни на пътеката като подпори на огромна арка. Пътят пак изви и къщата вече не се виждаше. Тя беше доста далеч от брега, най-горе, на височината. Когато той мина край двата тъмни каменни блока, къщата се разкри напълно, съвсем бяла, обградена от странни дървета. Една светла ивица тръгваше от вратата, лъкатушеше по бърдото и на края на своя път се сливаше с пътеката. Жакмор тръгна по нея. Стигнал почти до хребета, той затича, защото чуваше виковете.

От широко отворения портал по външната стълба една предвидлива ръка беше опънала червена копринена панделка. Тя се виеше нагоре по стълбата, водеше към стаята. Жакмор тръгна по нея. На леглото майката лежеше, обхваната от пристъпите на родилните болки. Жакмор захвърли кожената си чанта, запретна ръкави и сапуниса ръцете си в едно корито от вулканичен камък.

II

Сам в стаята си, Анжел се учудваше, че не страда. Той чуваше стенанията на жена си, но не можеше да отиде да й подържи ръцете, защото тя го заплашваше с револвера си. Тя предпочиташе да вика сама, защото мразеше големия си корем и не искаше да я виждат в това състояние. От два месеца Анжел седеше сам и чакаше всичко да свърши; мислеше си за дреболии. Той често обикаляше в кръг, беше научил от вестниците, че затворниците обикалят като животни в килията, но какви животни? Спеше или се опитваше да спи и мислеше за задника на жена си, защото, имайки предвид корема, я предпочиташе отзад. Всяка втора нощ се стряскаше. Изобщо злото беше сторено и в това нямаше нищо успокоително.

Стъпките на Жакмор отекнаха по стълбището. В същото време виковете на жената спряха и Анжел остана изумен. Приближи се тихо до вратата и се опита да види, но кракът на леглото скриваше всичко, тогава той до болка извъртя дясното си око, но без резултат. Изправи се и нададе ухо наслуки.

III

Жакмор остави сапуна на ръба на коритото и взе кърпата. Изтри си ръцете и отвори чантата. Близо до него къркореше вода в електрически съд. Жакмор стерилизира гумения си пръст, ловко го нахлузи и отви жената, за да види какво става.

След като видя, той се изправи и с отвращение в гласа каза:

— Три са.

— Три… — прошепна учудена майката.

След това пак започна да вика, защото коремът й напомни изведнъж с болка за себе си.

Жакмор взе от чантата си няколко подкрепителни хапчета и ги глътна, щеше да му бъде необходимо. След това откачи от стената грейката и я тресна в пода, за да се качи слугинята. Той чу как долу някой затича и затрополи по стълбата. Бавачката се показа цялата в бяло като за китайско погребение.

— Пригответе прибора — каза Жакмор. — Как се казвате?

— Викат ми Кюблан, гос’ине — отговори тя с подчертано селско произношение.

— В такъв случай предпочитам никак да не ви наричам — измърмори Жакмор.

Момичето нищо не каза и започна да търка разни никелирани неща. А той се приближи до леглото. Изведнъж жената млъкна. Силната болка я притисна.

Жакмор грабна от чантата един инструмент и с веща ръка обръсна венериния хълм. След това с нещо бяло очерта мястото на операцията. Бавачката го наблюдаваше леко смаяна, защото познанията й по акушерство не отиваха по-далеч от теленето.

— Имате ли медицинска енциклопедия? — попита Жакмор, гладейки четката си. След като изрече това, той се наведе над своето произведение и започна да духа, за да изсъхне по-бързо бялото.

— Имам само Общия каталог на френската манифактура за оръжия и велосипеди в Сент Етиен — отговори бавачката.

— Неприятно — каза Жакмор. — Все нещо може би ще научим.

Без да чуе отговора й, той безцелно зашари с поглед из стаята и забеляза вратата, зад която скучаеше Анжел.

— Кой скучае зад тази врата? — попита той.

— Господинът… — отговори бавачката. — Той е заключен.

В този момент майката излезе от вцепенението си и нададе няколко пискливи викове. Юмруците й се свиваха и отпускаха. Жакмор се обърна към бавачката:

— Имате ли леген? — попита той.

— Ще вървя да взема — отговори бавачката.

— Размърдайте се, глупачке — каза Жакмор. — Искате да похаби чаршафите ли?

Тя изхвръкна от стаята и Жакмор с удоволствие я чу да пада по стълбите.

Той се приближи до жената. Нежно погали изплашеното й лице. Тя сграбчи китката му с вдървените си ръце.

— Искате ли да видите мъжа си? — попита той.

— О, да — отговори тя. — Но дайте ми първо револвера, там, в гардероба…

Жакмор поклати глава. Бавачката се върна, като носеше овален леген, в какъвто обикновено се мият кучета.

— Нямам друго — рече тя. — Оправяйте се с това.

— Помогнете ми да го сложа под нея — каза Жакмор.

— Ръбът е остър — отвърна бавачката.

— Така изглежда — потвърди той, — по този начин ги наказваме.

— Напразно — промърмори бавачката. — Тя нищо лошо не е направила.

— А какво хубаво е направила?

Подпухналият гръб на майката лежеше върху ръба на легена. „Сега, въздъхна Жакмор, какво се правеше… Тая работа хич не е за психиатър…“

IV

Той се чудеше, беше несигурен. Жената мълчеше, а прислужничката неподвижно и безизразно я гледаше.

— Трябва да й изтече водата — каза тя.

Жакмор се съгласи, без да реагира. После, стреснат, вдигна глава. Смрачаваше се.

— Слънцето ли се скри? — попита той.

Слугинята отиде да види. Светлината се топеше зад хълма, задуха тих ветрец. Тя се върна неспокойна.

— Не зная какво става — прошепна тя.

В стаята се виждаше само някакво фосфоресциране около огледалото над камината.

— Да седнем и да чакаме — предложи тихо Жакмор.

От прозореца идваше мирис на горчиви треви и прах.

Стана съвсем тъмно. Из недрата на мрака майката започна да говори.

— Няма повече да имам — каза тя. Никога повече няма да искам.

Жакмор си запуши ушите. Гласът й стържеше като нокът по стъкло. Бавачката проплака изплашена. Гласът нахлуваше в главата на Жакмор и пробождаше мозъка му.

— Те ще излязат — каза майката, смеейки се грубо. — Те ще излязат и ще ми причинят болка и това ще е само началото.

Леглото започна да скърца. Майката дишаше тежко в тишината, гласът й прокънтя.

— Ще минат години, години и всеки час, всяка секунда това ще бъде може би единствената цел, всичката тази болка няма да послужи за нищо друго освен винаги да ме боли, завинаги.

— Стига — промълви рязко Жакмор.

Майката си дереше вече гърлото от викане. Очите на психиатъра свикнаха със светлината, излъчвана от огледалото. Той видя лежащата жена, с изкривено тяло, да се напряга. Тя надаваше дълги последователни викове и гласът й кънтеше в ушите на Жакмор като в облак лепкава и трапчива мъгла. И изведнъж между вдигнатите й крака

се показаха едно след друго две по-светли петна. Той отгатна движенията на бавачката, която, забравила страха си, сграбчи двете деца и ги уви в платно.

— Още едно — си каза той.

Майката, измъчена, едва не загуби съзнание. Жакмор стана. Третото бебе идваше и Жакмор ловко го хвана и облекчи жената. Тя се отпусна изтощена. Тъмнината безшумно се разкъса, светлината нахлуваше в стаята, жената лежеше с обърната настрани глава. Лицето й беше изтощено от напрежението, имаше големи черни кръгове под очите. Жакмор избърса потта по челото и врата си и се учуди, че чува шумове отвън, от градината. Бавачката привършваше с повиването на последното бебе, тя го остави при другите две на леглото. После отиде до гардероба, взе един чаршаф и го разгъна по дължина.

— Ще й превържа корема — каза тя. — И трябва да спи. Вие си отивайте.

— Отрязахте ли им пъпната връв? Завържете ги здраво.

— Вързах ги на фльонга — отговори бавачката. Хем е здраво, хем е по-елегантно.

Той се съгласи, беше слисан.

— Идете при господина — му предложи бавачката.

Жакмор се приближи до вратата, зад която Анжел чакаше, завъртя ключа и влезе.

V

Анжел беше седнал на един стол, превил гръб, а в тялото му все още откъртяваха виковете на Клемантин. При щракването на ключалката той вдигна глава. Рижата брада на психиатъра го учуди.

— Казвам се Жакмор — обясни последният. — Минавах по пътя и чух викове.

— Беше Клемантин — отвърна Анжел. — Мина ли всичко добре? Свърши ли? Кажете!

— Вие сте три пъти баща — каза Жакмор.

Анжел се смая:

— Тризнаци ли?

— Близнаци и едно отделно — уточни Жакмор. — То излезе явно след тях. Това е признак за силен характер.

— Тя как е? — попита Анжел.

— Добре е — отговори Жакмор. — Ще я видите малко по-късно.

— Много ми е сърдита — каза Анжел. — И ме заключи.

Увлечен от условностите, добави:

— Ще пийнете ли нещо?

С мъка стана.

— Благодаря — отвърна Жакмор. — Не сега.

— Какво правите тук? — попита Анжел. — На почивка ли идвате?

— Да — каза Жакмор. — Мисля, че няма да се чувствувам зле у вас, след като ми предлагате.

— Имахме късмет, че се случихте тук — каза Анжел.

— Тук няма ли лекар? — попита Жакмор.

— Бях заключен — каза Анжел. — Не можах да се погрижа. Трябваше всичко да върши прислужницата. Тя е предана.

— Аа!… — каза Жакмор.

Те млъкнаха. Жакмор решеше с разперени пръсти брадата си. Сините му очи блестяха на слънцето в стаята. Анжел го разглеждаше внимателно. Психиатърът носеше костюм от черен, много еластичен плат, клин и дълго, закопчано догоре сако, което го правеше по-тесен в

раменете. Беше обут в черни изрязани лачени сандали, а около врата му напираше, сякаш кипнала, риза от лилав сатен. Беше до болка обикновен.

— Радвам се, че оставате тук — каза Анжел.

— Сега елате да видите жена си — предложи другият.

VI

Клемантин лежеше неподвижно. Лежеше съвсем плоска и гледаше в тавана. Двата юнака бяха от дясната й страна, а третото — отляво. Бавачката беше подредила стаята. Безшумно върху перваза на отворения прозорец падаше слънчева светлина.

— Ще трябва да ги отбиете утре — каза Жакмор. — Тя не може да кърми две и още едно; освен това, така ще става по-бързо, и трето — ще си запази бюста.

Клемантин се размърда и обърна глава към тях. Отвори очи, хвърли им суров поглед и каза:

— Ще ги кърмя сама. И трите. Това няма да развали бюста ми. И още по-добре, ако го развали. Изобщо аз нямам желание да се харесвам никому.

Анжел се приближи и се опита да погали ръката й. Тя се дръпна.

— Стига — каза тя. — Нямам желание да започвам отново.

— Слушай — прошепна Анжел.

— Махай се — каза тя уморено. — Сега не искам да те виждам. Това ми причини прекалено много болка.

— Не си ли по-добре? — попита Анжел. — Виж… Този корем, който така те притесняваше, го няма вече.

— И с чаршафа, който носите — каза Жакмор, — когато станете, няма да има и следа.

Клемантин с голямо усилие се понадигна. С нисък съскащ глас тя каза:

— Би трябвало да се чувствувам по-добре, а? Ей така… веднага след това… с разкъсания си корем, с тези болки в гърба…, с разкривения до болка таз, с червените капилярчета в очите…, би трябвало да се съвзема, да бъда послушна, да си възстановя хубавата фигура, хубавия твърд бюст…, за да дойдеш ти или някой друг, да ме мачкате, да ми хвърлите от вашата мръсотия и всичко да започне отново, да ме боли, да стана тромава, да кървя…

С рязко движение тя пъхна ръката си под завивките и изтръгна чаршафа, с който бе превързана. Анжел понечи да реагира.

— Не се приближавай! — каза тя с толкова презрителен глас, че мъжът й спря онемял. — Махайте се! И двамата! Ти, защото ми причини това, а вие, защото ме видяхте такава. Хайде… Изчезвайте!

Жакмор тръгна към вратата, последван от Анжел. Когато последният беше вече на прага, тя хвърли свития на топка чаршаф и го удари по тила. Анжел се спъна и си блъсна челото в касата на вратата. Тя се затвори след него.

VII

Сега те слизаха по стълбата, покрита с червени плочки, която трепереше под краката им. Къщата имаше яка конструкция от дебели черни греди, стените бяха варосани. Жакмор се чудеше какво да каже.

— След малко ще бъде по-добре — каза колебливо той.

— Хмм… — отговори Анжел.

— Много ли ви се струпа на главата? — попита психиатърът.

— Не. Два месеца бях заключен. Това е.

Той се опита да се усмихне.

— Странно ми е, че съм отново свободен.

— Какво правехте през тия два месеца? — попита Жакмор.

— Нищо — каза Анжел.

Те минаха през един голям хол, покрит като стълбището с червени теракотови плочки. Имаше малко мебели: тежка маса от светло дърво, нисък бюфет от същото дърво и по стените две-три картини, много светли и красиви. Столовете бяха в същия стил. Анжел се спря до бюфета.

— Ще пийнете ли все пак нещо? — попита той.

— На драго сърце — каза Жакмор.

Анжел поднесе две чашки домашен плусточник.

— Прекрасен — оцени Жакмор.

И тъй като другият не отговаряше, прибави:

— В общи линии как се чувствувате като баща?

— Не е весело — каза Анжел.

VIII

29 август

Клемантин беше сама. В стаята не се чуваше никакъв шум освен на моменти плискането на слънчевите лъчи в пердето.

Облекчена и напълно затъпяла, тя прекара ръце по плоския си и мек корем. Набъбналите й гърди тежаха. Тя почувствува съжаление, срам и угризение за тялото си и забрави захвърления вчера чаршаф. С пръсти опипваше извивката на врата си, раменете, ненормално набъбналите си гърди. Беше й доста горещо, сигурно имаше температура.

От прозореца идваше далечната глъчка на селото. Беше време за полската работа. От мрачните обори се чуваше пресилено сърдитото мучене на някакви озаптени животни.

До нея мърльовците спяха. Сграбчи единия от тях и със сдържано отвращение го вдигна с две ръце над себе си. Той беше розов, с мъничка влажна уста като октоподче, с надиплена около очите плът. Тя извърна глава, откри едната си гърда и доближи към нея мърльото. Трябваше да сложи зърното в устата му и тогава той сви юмручета и бузите му хлътнаха. Гълташе бързо, смучейки противно шумно. Не беше много приятно. Това облекчаваше малко, но и наранявaше също. След като изпразни двете трети от гърдата, мърльото заспа с разперени ръце и захърка неприятно. Клемантин го остави до себе си и той, без да престава да хърка, направи странна муцунка, смучейки в съня си. Имаше само жалък мъх по главата, фонтанелата тревожно пулсираше, човек изпитваше желание да я натисне в средата, за да спре.

В къщата прокънтя глух удар. Долу тежката врата се бе затворила. Жакмор и Анжел бяха излезли. Клемантин разполагаше с живота и със смъртта на трите същества, които спяха до нея. Те й принадлежаха. Тя погали тежката си и болезнена гръд. Ще има с какво да ги нахрани и трите.

Второто жадно се нахвърли върху̀ кафявото зърно, оставено преди малко от брат му. То смучеше само, тя се протегна. Чакълът на двора хрускаше под краката на Жакмор и Анжел. Бебето смучеше. Третото се размърда насън. Тя го повдигна и му даде другата гърда.

IX

Градината се издигаше на някои места до високия бряг и различни дървесни видове растяха по стръмните й части, до тях в краен случай можеше да се достигне, но обикновено ги оставяха да растат свободно.

Имаше калайоси, чиито виолетово-синкав листак е нежнозелен отгоре, с тънки бели линийки от вътрешната страна; диви армадии с тънички стъбълца, покрити тук-там с чудовищни пъпки, подобни на кървави сладкиши, лъскави снопчета ревиола с перлено сив цвят, дълги кремави гроздове герилиас, които висяха по ниските клони на араукариите, сиртии, сини майянги, различни видове бекабумга, чийто зелен килим криеше малки живи жабчета, жив плет от когмарин, канаис и сансиарии, хиляди избуяли или скромни, свити по ъгълчетата на скалата цветчета, разпръснати като перде по оградата на градината, пълзящи по земята като водорасли, изникващи отвсякъде, или тайно промъкващи се между пръчките на решетката. По-горе полегатата градина бе разделена на добре поддържани, свежи тревни площи. Многобройни дървета пробиваха земята с грубите си стъбла.

Тук Анжел и Жакмор бяха дошли да се разходят уморени и недоспали. Кристалният и свеж морски въздух покриваше скалистия бряг. Горе, на мястото на слънцето, имаше една огнена кухина с четвъртити контури.

— Имате красива градина — каза Жакмор, без да се мъчи да измисли нещо по-добро. — Отдавна ли живеете тук?

— Да, от две години. Имах неприятности със съвестта. Не сполучих в доста неща.

— Но сте имали още възможности — каза Жакмор. — С това не се е свършило.

— Вярно е — отвърна Анжел. — Но ми трябваше повече време, отколкото на вас, за да го открия.

Жакмор поклати глава.

— Всичко ми казват хората — отбеляза той. — В края на краищата научавам какво има вътре в тях. Между впрочем, можете ли

да ми посочите обекти за психоанализа?

— Има много — каза Анжел. — Вземете например бавачката, когато поискате. И хората от селото няма да откажат. Те са малко грубовати, но богати и интересни.

Жакмор потри ръце.

— Ще трябват цял куп — каза той. — Аз консумирам много психики.

— Как така? — попита Анжел.

— Трябва да ви обясня защо дойдох тук — отвърна Жакмор. — Търсех спокойно местенце за един експеримент. Ето, представете си ме като нещо съвършено празно.

— Като бъчва? — предложи Анжел. — Пил ли сте?

— Не — каза Жакмор, — аз съм празен. Имам само жестове, рефлекси, навици. Искам да се напълня. Затова психоанализирам хората. Но аз съм бездънна бъчва. Не асимилирам. Взимам мислите им, комплексите им, колебанията им, но не ми остава нищо. Не асимилирам или прекалено добре асимилирам… то е едно и също. Разбира се, запазвам думи, съдържания, етикети; знам термините, с които се означават страсти, емоции, но не ги преживявам.

— Но за този експеримент — попита Анжел, — вие все пак имате желание за него, нали?

— Разбира се, че имам желание — отвърна Жакмор. — Всъщност какъв експеримент е това. Искам една цялостна психоанализа. Аз съм осенен.

Анжел вдигна рамене.

— Това вече са го правили — каза той.

— Не — рече Жакмор. — Този, когото ще психоанализирам, ще трябва да ми каже всичко. Всичко. И най-интимните си мисли, най-съкровените си тайни, скритите си убеждения, това, което не смее и пред себе си да признае — всичко, и всичко останало, дори онова, което е зад него. Никой психоаналитик не го е правил. Искам да видя докъде може да се стигне. Искам да имам желания и наклонности и ще ги взема от другите. Предполагам, че досега нищо не е останало у мен именно защото не съм се задълбочавал достатъчно. Искам да осъществя един вид идентификация, да знаеш, че съществуват страсти и да не ги изпитваш, е ужасно.

— Уверявам ви — каза Анжел, — че ако имате поне това желание, то е достатъчно, за да не сте толкова празен.

— Аз нямам никакви причини да правя определено нещо, а не друго — обясни Жакмор. — Искам да взема от хората техните причини.

Те се приближиха до задната ограда. Тя беше успоредна на портала, през който Жакмор беше влязъл вчера в градината — там се издигаше висока позлатена решетка, която разчупваше монотонния каменен пейзаж.

— Скъпи приятелю — каза Анжел, — позволете ми да ви повторя още веднъж, че да имаш желания, това вече е достатъчно голяма страст. Доказателството е, че това ви кара да действувате.

Психиатърът погали рижата си брада и се засмя.

— Но това доказва също и липсата на желания — отвърна той.

— Не — каза Анжел. — За да нямате желания и предпочитания, би трябвало да сте се развивали в пълен социален стерилитет. Да не сте засегнат от никакви влияния, да сте без душевно минало.

— Точно така е — потвърди Жакмор, — аз съм роден миналата година, такъв, какъвто ме виждате пред себе си. Вижте личната ми карта.

Той я подаде на Анжел, който я взе и разгледа.

— Така е — съгласи се Анжел, като му я връщаше. — Има някаква грешка.

— Чуйте се какво говорите!… — запротестира възмутен Жакмор.

— Всичко се допълва много добре — каза Анжел. — Вярно е, че е написано, но това, което е написано, е грешка.

— Обаче аз имам бележка в моя подкрепа — каза Жакмор. — „Психиатър. Празен. Да се напълни“! Бележка! Това е неоспоримо. Напечатано.

— В такъв случай? — попита Анжел.

— В такъв случай вие виждате, че не идва от мен това желание да се напълня — каза Жакмор. — Било е предопределено. Не съм бил свободен.

— А, не — отговори Анжел. — Щом като имате някакво желание, вие сте свободен.

— Ами ако нямах никакво? Дори и това?

— Щяхте да сте мъртъв.

— По дяволите — извика Жакмор. — Вече няма да споря с вас. Вие ме плашите.

Те бяха преминали вратата с позлатената решетка и вървяха по пътя, който водеше към селото. Земята беше белезникава и прашна. От двете страни растеше някаква тъмнозелена, цилиндрична по форма трева, пореста, като желатинова пръчка.

— В крайна сметка е обратното — противопостави се Жакмор. — Човек е свободен само когато няма желание за нищо и един свободен човек не би имал желание за нищо. Именно защото нямам желание за нищо, аз смятам, че съм свободен.

— Не е така — рече Анжел. — Тъй като имате желание да имате желания, вие имате желание за нещо и всичко това е погрешно.

— О, о, о — възкликна Жакмор с нарастващо възмущение. — В края на краищата да искаш нещо, значи да си прикован от желанието си.

— Не — отвърна Анжел. — Свободата това е желанието, идващо от вас. Между впрочем…

Той се спря.

— Между впрочем — каза Жакмор — вие се подигравате с мене и това е всичко. Аз ще психоанализирам хората, ще си взимам от тях истински желания, воля, избор и всичко, а вие ме карате да се потя.

— Вижте — рече Анжел замислено, — да направим един опит: опитайте се за миг искрено да престанете напълно да искате, в случая — желанията на другите. Опитайте. Бъдете честен.

— Приемам — отвърна Жакмор.

Те спряха край пътя. Психиатърът затвори очи, сякаш се отпускаше. Анжел го гледаше с внимание.

Стана рязка промяна в цвета на лицето на Жакмор. Изведнъж някаква прозрачност заля тези части на тялото му, които се виждаха — ръцете, врата, лицето.

— Вижте пръстите си — прошепна Анжел.

Жакмор отвори очи, те бяха почти безцветни. Той видя, през дясната си ръка, един черен камък на пътя. След това, докато се съвземаше, прозрачността изчезна и той се втвърди отново.

— Виждате ли — каза Анжел. — Напълно отпуснат, вие не съществувате.

— А — отвърна Жакмор. — Вие наистина се лъжете. Ако вярвате, че един фокус може да бъде по-силен от убеждението ми… Обяснете ми вашия номер…

— Добре — каза Анжел. — Щастлив съм да видя, че вие сте един неверник и не обръщате внимание на очевидното. Това е в реда на нещата. Един психиатър трябва да бъде недобросъвестен.

Те бяха стигнали края на селото и разбирайки се мълчаливо, се върнаха.

— Жена ви иска да ви види — рече Жакмор.

— Вие не знаете това — отвърна Анжел.

— Предчувствувам — каза Жакмор. — Аз съм идеалист.

Щом стигнаха до къщата, те се качиха по стълбата. Перилата от масивен дъб, украсени с резби, се снижиха раболепно под желязната ръка на Жакмор. Анжел влезе пръв в стаята на Клемантин.

X

Той спря на прага, зад него Жакмор чакаше.

— Искаш ли да дойда? — попита Анжел.

— Влез — каза Клемантин.

Тя го погледна нито дружелюбно, нито враждебно. Той стоеше прав, без да смее да седне на леглото, от страх да не я притесни.

— Не мога изобщо да ти се доверявам повече — рече тя. — Една жена не може изобщо да се доверява на мъжете от момента, в който някой мъж й е направил деца. А най-малко може да се довери на този мъж.

— Скъпа Клемантин — каза Анжел. — Толкова си страдала.

Тя поклати глава. Не искаше да я съжаляват.

— Утре ще стана — отвърна тя. — След шест месеца те трябва да ходят. След една година — да четат.

— По-добре си — каза Анжел. — Сега си същата.

— Това не беше болест — отвърна тя. — Вече е свършено. И повече няма да се повтори. В неделя трябва да бъдат кръстени. Ще се казват Жоел, Ноел и Ситроен. Това е.

— Жоел, Ноел и Ситроен — повтори Анжел — не е красиво. Ти мислеше още Азраел, Натанаел и дори Ариел. Или Прюнел.

— Няма да промениш нищо — каза Клемантин с ясен глас. — Жоел и Ноел за близнаците. Ситроен за третото.

Тя си каза тихо: „Него ще трябва да го понатисна още отначало. Ще ми създава трудности, но е мило.“

— Утре — продължи тя на висок глас — те трябва да имат легла.

— Ако има да се ходи някъде, разчитайте на мен — предложи Жакмор, — аз съм на разположение. Не се стеснявайте.

— Това е идея — каза Клемантин. — Така вие няма да бездействувате.

— Не съм свикнал на това — отвърна Жакмор.

— Но тук можете да свикнете — каза Клемантин. — Хайде, отивайте си и двамата. Поръчайте на дърводелеца три легла. Две малки

и едно голямо. И му кажете да работи добре. И пътьом ми изпратете Бланш.

— Да, скъпа моя — каза Анжел.

Той се наведе, за да я целуне и се изправи. Жакмор му направи път и Анжел излезе. Психиатърът затвори вратата и го последва.

— Къде е Бланш? — попита той.

— Долу… — отвърна Анжел. — В пералнята. Чисти. Хайде да обядваме. Ще отидем после.

— Аз ще отида — каза Жакмор. — Вие ще останете тук. Нямам желание да споря, както преди малко. Изтощително е. А и не ми е това занаятът. В края на краищата ролята на психиатъра е ясна. Да прави психоанализи.

XI

Жакмор за втори път мина през вратата с позлатената решетка и се запъти към селото. Вдясно беше оградата на градината, после отвесният скалист бряг, в далечината — морето. Вляво обработени земи, тук-там дървета и плетове. Един кладенец, които той не бе забелязал сутринта, го учуди със стубела си от потъмнял камък; яка макара от ясен между две каменни колони крепеше дебела ръждясала верига. Водата клокочеше на дъното и над стубела се образуваше облаче, което бързо се размиваше на синия фон на небето.

Отдалече първите къщи се показаха и го изненадаха с грубата си направа. Бяха ферми във формата на буквата П. Страничните крила бяха насочени към пътя. Отначало имаше само една-две вдясно. Дворът им беше подреден по обичайния начин: квадратен, в средата с голямо корито, пълно с черна, гъмжаща от раци и червенчета вода; вляво — крилото, в което живееше стопанинът със семейството си, вдясно и в дъното — оборът и конюшнята, разположени на първия етаж, до който добитъкът се качваше по една силно наклонена дъска. В основата на сградата, между яките подпори, имаше каци, в които се събираха тор и фъшкии. В незаетата част от обора бяха прибрани слама, зърно и запасите от фураж. В един отделен, добре обзаведен кът завираха ратайкините. Дворът беше павиран със сив гранит и беше пресечен от добре поддържани лехи със същата цилиндрична и пореста трева, която растеше и край пътя.

Жакмор продължи да върви, без да вижда никого. Фермите ставаха все повече и повече. Сега ги имаше и вляво и пътят завиваше в тази посока. Покрай него изведнъж се появи един червен поток, чиято повърхност бе съвсем гладка и почти се изравняваше с брега, в него плуваха неразличими остатъци като от някакво храносмилане. Чуваше се оттук-оттам слаб глъч от празните къщи. Жакмор се мъчеше да различи всеки отделен мирис от полъха на смесените миризми, който го удряше в носа пред всяка сграда.

Потокът го заинтригува. Най-напред в него нямаше нищо и после изведнъж той потичаше широк, пълен догоре, като че ли покрит

с тънка ципа. Цветът му бе светлочервен, като кървава пяна по устата на човек, храчещ кръв. Гуаш размита във вода. Жакмор взе един камък и го хвърли в потока. Той потъна леко, без пръски, като в река от мъх.

Пътят се разтваряше й образуваше един продълговат площад, заобиколен от насип, на който растяха ред дървета и поддържаха спокойна сянка. Настилката се раздвояваше и опасваше насипа. Вдясно имаше някакво оживление и Жакмор се насочи натам.

Приближавайки се, той видя, че това бе просто пазарът за старци. Имаше една дървена пейка, огряна от слънчевите лъчи, и големи бели камъни, на които седяха последните пристигнали. Старците се нареждаха на пейката и три от камъните бяха вече заети. Имаше седем мъже и пет жени. Общинският джамбазин стоеше прав пред пейката; сложил под мишница тефтера си, подвързан с мушама. Той носеше стар костюм от кафяво кадифе, подковани обуща и въпреки топлината, един отвратителен каскет от къртича кожа. Миришеше лошо, а старците още по-лошо. Повечето от тях стояха неподвижни, с ръце, скръстени върху полираните от употреба тояжки, целите в мръсни парцали, небръснати, сбръчкани, кирливи, с присвити очи от продължителна работа на слънце. Те примляскваха с почти беззъбите си устни, в които стърчаха жалки смрадливи парчета изпочупени зъби.

— Хайде — каза джамбазинът, — този не е скъп, може да ви свърши добра работа. Виж, Лалуе, не го ли искаш за дечурлигата? В него има още хляб, да знаеш.

— И много още неща може да им покаже — обади се един мъж.

— Аа, вярно е — съгласи се джамбазинът. — Ела тук, дъртако.

Накара го да стане. Старият, съвсем прегърбен, направи една крачка.

— Покажи им да видят какво имаш в гащите — каза джамбазинът.

С треперещи пръсти старецът започна да си разкопчава дюкяна. Краищата на панталоните му лъщяха омазнени и протрити. Хората прихнаха да се смеят.

— Гледайте — викна Лалуе. — Наистина има нещо!

Той се наведе над стареца и смеейки се, притегли с ръка това жалко нещо, увиснало като парцал.

— Ааа, тогава го взимам — рече той на джамбазина. — Давам ти сто франка.

— Печелиш го — каза джамбазинът.

Жакмор знаеше, че това е нещо обичайно на село, но за първи път присъствуваше на пазар на старци и гледката го смайваше.

Старецът се закопча и зачака.

— Бягай, дърто куче! — кресна Лалуе и го ритна. От ритника старецът едва не падна. — Хайде, деца, играйте си!

Старецът тръгна със ситни крачки. Две деца се откъснаха от групата. Първото започна да го шиба по гърба с една пръчица, а другото увисна на врата му, за да го събори. Старецът падна и заби нос в прахта. Хората не обръщаха внимание. Само Жакмор гледаше вцепенено. Старецът се изправи на колене и изплю нещо, обеленият му нос кървеше. Жакмор се извърна и погледна към тълпата. Джамбазинът предлагаше една баба на около седемдесет години, ниска и дебела, чиито мазни и редки бели коси се показваха изпод черната забрадка.

— Хайде, тая е в добро състояние — каза той. — Кой я иска? Изобщо няма зъби. Това е много удобно.

Жакмор се почувствува отвратен. Той разгледа по-внимателно лицата на околните. Бяха мъже на тридесет и пет — четиридесет години, грубовати здравеняци с килнати каскети, от яка и издръжлива порода. Някои бяха с мустаци, това доказваше, че са породисти.

— Шестдесет франка за Адела — продължи джамбазинът. — На тази цена, пък и без зъби. Истинска сделка. Какво ще кажеш, Кретиен? А ти, Нюфер? — Той плесна старицата по гърба. — Ставай, стара бъчво, да те видят! Хайде, това е добра сделка.

Старицата стана.

— Обърни се — каза джамбазинът. — Покажи си задника на цялата компания. Гледайте!

Жакмор се постара да не гледа. Старицата миришеше тъй лошо, че той замалко не припадна. С крайчеца на окото си видя ужасната тлъста маса, покрита със синкави подутини.

— Петдесет — обади се един писклив глас.

— Вземи я, тя е твоя — се провикна джамбазинът.

И преди старицата да е успяла да оправи памучната си пола, той я подкара с един силен шамар. Жакмор стоеше до някакъв кестеняв

гигант, който се смееше от сърце. Той постави длан върху ръката му.

— Защо се смеете? — попита. Не ви ли е срам?

Другият млъкна изведнъж.

— Не ме ли е какво? Как го казахте?

— Не ви ли е срам? — повтори тихо Жакмор. — Това са старци.

Преди да се усети, той получи един юмрук в лицето. Устната му се цепна от кучешкия зъб. Устата му се напълни с кръв. Олюля се и падна от тротоара на пътя. Никой не го погледна. Наддаването продължаваше.

Той стана и с опакото на ръката изтърси прахта от панталона си. Беше зад един полукръг от тъмни и враждебни гърбове.

— Този! — чу се гласът на викача. — Има дървен крак. Това се харесва. Сто франка като начало! Сто и десет!

Жакмор се отдалечи. На края на площада, в една напречна улица, изглежда бяха повечето дюкяни. Той тръгна натам. След няколко минути влезе при дърводелеца. Чувствуваше се смутен и объркан. Вратата се затвори след него и той зачака.

XII

Майстора го нямаше. Помещението представляваше нещо като канцелария, подът беше покрит с изтрити и почернели чамови дъски, имаше маса от черно дърво, на стената — стар календар, в ъгъла, по мръсотията личеше, че е имало печка, подредбата се допълваше от два стола с разпрана тапицерия и две дъсчени прегради. В дъното на помещението беше вратата, от която идваха шумовете на работилницата — неравномерни удари, които се застигаха, без да се смесват.

Жакмор тръгна нататък.

— Има ли някой! — попита полугласно той.

Ударите не престанаха и той влезе в работилницата. Тя се осветяваше откъм тавана. Беше един обширен хангар, отрупан с дъски, талпи, недовършени сглобки. Имаше три или четири тезгяха, един малък банциг, една бормашина и един струг, чийто цокъл изглеждаше счупен. На стената бяха закачени различни инструменти, не много на брой. Вдясно, близо до вратата, през която Жакмор влезе, беше струпана огромна купчина талаш и стърготини. Миришеше силно на туткал. Той се топлеше в една мръсна кофичка върху малка печка на другия край на помещението, до вратата към градината. По разкривените тавански греди висяха различни изпочупени инструменти, стари листове за трион, една зелена мишка, стегалки, цял битпазар.

Веднага вляво лежеше огромен дъбов ствол, подпрян с два здрави клина. Едно чираче го беше яхнало и за да направи от него греда, го дялкаше с малка брадвичка. Беше облечено в дрипи и мършавите му ръце с мъка въртяха брадвата. По-натам майсторът ковеше кожената облицовка на една странна конструкция от светъл дъб, някаква малка килийка, в която той стоеше изправен. Тя имаше яки капаци, в момента отворени, чиито панти скърцаха при всеки удар на чука.

Майсторът ковеше, детето работеше. Нито един от двамата не гледаше към Жакмор, който стоеше на прага, без да знае какво да

прави. Накрая се реши.

— Добър ден! — извика той.

Майсторът престана да кове и вдигна глава. Беше грозен. Имаше голяма увиснала устна и сплескан нос, но ръцете му бяха възлести, здрави и обрасли с дебели рижи косми.

— Какво искаш? — попита той.

— Искам детски легла — отвърна Жакмор. — Те се родиха, ей там, в къщата на високия бряг. Едно двуместно и едно по-голямо едноместно.

— Ще направя само едно — каза дърводелецът. — Три места, двете напречно.

— И едно по-голямо… — допълни Жакмор.

— Едно по-голямо… Ще видим — каза дърводелецът. — Ръчно или на машина?

Жакмор погледна чирачето, което удряше сякаш насън, един жалък автомат, наведен над безконечната си ангария.

— Ръчната работа е по-евтина — обясни дърводелецът. — Машините са скъпи, докато боклуци като този и пет пари не струват.

— Строго ги възпитавате тук — отбеляза Жакмор.

— Ръчно или на машина? — повтори дърводелецът.

— На машина — каза Жакмор.

— То се знае… — измърмори дърводелецът. — За да ми се похабят уредите…

— За утре — каза Жакмор.

После, за да го умилостиви, се направи, че се интересува от работата му.

— Какво работите? — попита той.

— За черквата — отвърна дърводелецът, — амвон.

Изглеждаше едновременно горд и смутен. Когато говореше, от голямата му уста хвърчаха безброй ситни пръски.

— Амвон? — каза Жакмор.

Той се приближи, за да го разгледа по-добре. Наистина беше амвон. Амвон с капаци. Старинен модел, Жакмор никога не беше виждал подобно нещо.

— Аз никога не съм бил на село — поде той. — Знаете ли, в града не ги правят съвсем така, затова ми е интересно да видя.

— В града — каза дърводелецът — не вярват вече в бога.

Той погледна злобно Жакмор. В този момент чирачето изпусна брадвето си и тупна по очи върху дънера, който дялкаше. Неочакваната тишина стресна Жакмор. Той се обърна и се приближи до детето. През това време дърводелецът се беше отдалечил на няколко крачки и се връщаше с една стара консервна кутия, пълна с вода, чието съдържание изля грубо върху тила на чирачето. А щом видя, че това не дава резултат, хвърли по него и кутията. То си пое дъх и Жакмор, възмутен, се приближи, за да му помогне, но в този момент мършавата, нечиста ръка на чирака вече започваше немощно и монотонно да удря с чука.

— Вие сте прекалено груб — каза Жакмор на дърводелеца. — С дете на тази възраст! Засрамете се.

Ударът, който получи в брадата, за малко не го събори и той отстъпи две крачки, за да запази равновесие. Внимателно опипа челюстта си. Брадата му бе посмекчила удара.

Дърводелецът бе подновил работата си, сякаш нищо особено не е било. Между два удара с чука, той каза:

— Ела да го видиш в неделя. Ще бъде монтиран. Хубав амвон.

Той гордо го погали. Светлият полиран дъб сякаш потръпваше от ласката му.

— Леглата ти ще бъдат готови утре — прибави той. — Ела да си ги вземеш. Към пет часа.

— Ясно… — отговори Жакмор.

Ударите се подновиха. Миризмата на туткал ставаше все по-силна. Жакмор погледна още веднъж чирачето, вдигна рамене и излезе.

На улицата беше спокойно. Той тръгна да се прибира. Когато минаваше пред прозорците, пердетата потрепваха. Едно момиченце излезе, пеейки. То носеше емайлирана кана, голяма колкото него. На връщане вече не пееше.

XIII

30 август

Анжел и Жакмор бяха седнали в големия хладен хол. Прислужницата сновеше и приготвяше питиетата. Тя постави чашите и каната пред Анжел. Прозорците и вратата бяха отворени към градината. От време на време някое насекомо влизаше и шумът от крилата му отекваше във високото помещение. Всичко бе в покой.

Жакмор отвори уста:

— Леглата ще бъдат готови днес в пет часа — каза той.

В такъв случай сигурно са готови — отвърна Анжел. — Сигурно става дума за пет часа сутринта.

— Така ли? — попита Жакмор. — Тогава наистина са готови.

Те млъкнаха и отпиха мълчаливо. Жакмор се поколеба за миг и отново наруши мълчанието.

— Не искам да ви говоря за неща, които не са нови за вас и които навярно ще ви отегчат — каза той, — но това, което видях вчера в селото, ме учуди. Хората тук са странни.

— Странни ли ги намирате! — попита Анжел.

Той беше учтив, но тонът му не показваше особен интерес. Жакмор усети това и реши да се измъкне.

— Да — каза той. — Намирам ги странни. Но предполагам, че техният манталитет ще ми се изясни, когато ги опозная по-добре. В крайна сметка и другаде бих бил така учуден. Аз съм нов.

— Без съмнение — увери го разсеяно Анжел.

Една птица премина като стрела в отрязъка на прозореца. Жакмор я проследи с поглед.

— Естествено — продължи той, сменяйки рязко темата — вие не бихте се съгласили да ви психоанализират?

— Не — каза Анжел. — Това наистина не би ми харесало. Между впрочем не съм и интересен. Аз изпитвам интерес, това е друго.

— Към какво? — попита Жакмор, който полагаше неимоверни усилия, за да поддържа разговора.

— Към всичко и към нищо — отвърна Анжел. — Към живота. Обичам да живея.

— Имате късмет — прошепна Жакмор.

Той изпи на един дъх това, което бе останало в чашата му.

— Вкусно е — забеляза той. — Мога ли да си сипя още?

— Чувствувайте се като у дома си — отвърна Анжел. — Не се стеснявайте.

Отново тишина.

— Ще отида да видя жена ви — каза Жакмор, ставайки. — Сигурно скучае сама.

— Но да — каза Анжел, — разбира се. Минете после да ме вземете, ще изкарам колата и ще отидем за леглата.

— До скоро виждане — каза Жакмор и тръгна към стълбите.

Той дискретно почука на вратата на Клемантин, тя отвърна на почукването и той влезе.

Клемантин лежеше с трите бебета. Двете отдясно, а едното отляво.

— Аз съм — каза Жакмор. — Идвам да видя дали нямате нужда от нещо.

— Нямам — отвърна тя. — Скоро ли ще бъдат готови леглата?

— Сигурно вече са готови — каза Жакмор.

— Как изглеждат? — попита тя.

— Хм… — отговори Жакмор. — Мисля, че ще ги направи малко или много по свой вкус. Двете места по дължина, а третото напряко.

— По-голямо ли? — попита Клемантин.

— Казах му — се задоволи предпазливо да уточни Жакмор.

— Добре ли ви настаниха? — попита Клемантин, след като се позамисли.

— Да. Добре съм — успокои я Жакмор.

— От нищо ли нямате нужда?

— От нищо…

Един от мърльовците се размърда, изглеждаше притеснен. От коремчето му се чу едно неочаквано къркорене и малкото му маймунско личице се сви. Клемантин се усмихна. Тя го потупа по коремчето.

— Хайде, хайде. Дребна колика, детенце.

Второто започна да скимти. Клемантин вдигна поглед към стенния часовник, след това погледна Жакмор.

— Време е да ги кърмя — каза тя.

— Оставям ви — прошепна Жакмор.

Той безшумно излезе.

Клемантин сграбчи пеленачето и го погледна. Беше Ноел. Устата му зееше на всички страни и от нея излизаше трепетливо скимтене. Тя бързо го остави, освободи гърдата си. След това отново взе детето и го приближи до нея. То засмука, та чак се задъхваше. Тогава тя рязко го отдели от гърдата. Една тънка струйка мляко се изви във въздуха и падна върху нея. Побеснял от жеста на Клемантин, Ноел извика. Тя го приближи и то започна, все още скимтейки, да суче с бясно настървение. Тя отново го вдигна. То изкрещя още по-силно. На Клемантин й стана интересно. Тя повтори опита четири пъти. Побеснял, Ноел стана морав. И изведнъж като че ли започна да се задушава. Устата му ужасно се разтегли и разкриви, на нея бе замръзнал един сподавен вик, сълзи течаха по почернелите му от гняв бузи. Клемантин ужасно се уплаши и го разтърси.

— Ноел… Ноел… хайде.

Тя се паникьосваше все повече и повече. Поиска да извика за помощ. Накрая Ноел си пое дъх за нов крясък. Бързо, с треперещи ръце, тя му даде гърдата.

Той веднага започна жадно да суче и се успокои.

Тя прекара ръка по потното му чело. Не повтори повече опита.

След няколко минути, заситен, Ноел престана да суче. Той примлясна, оригна се веднъж и заспа почти веднага, като продължи дълбоко да въздиша в съня си.

Когато тя взе последното, забеляза, че то я гледаше. С къдравата си коса и широко отворените си очи, то беше смущаващо и вглъбено като малък непознат бог. Усмивката му беше странно съучастническа.

То изпи своето. От време на време спираше, продължавайки да я гледа, да се взира в нея, и държеше зърното в устата си, без да суче. Когато то свърши, тя го остави вляво и му обърна гръб. Слабите дихания на трите деца шумоляха в стаята.

Все още смутена, тя се протегна и унесе. От трите пеленачета се носеше кисела миризма на пот. Тя сънува лош сън.

XIV

Анжел беше изкарал колата от гаража и чакаше Жакмор. Психиатърът се позабави, защото се наслаждаваше на прекрасна гледка — виолетовото море и сребърната мараня в небето, дървесата, цветята в градината и къщата, бяла и масивна сред този фойерверк от цветове.

Жакмор си откъсна малко жълто цветенце и се качи до Анжел. Колата беше комби, стара и стабилна, не много комфортна, но сигурна. Задният капак беше вдигнат, поддържан с две вериги, оттам обилно влизаше свеж въздух.

— Какъв край! — каза Жакмор. — Какви цветя! Каква красота! Какви…

— Да — каза Анжел.

Той даде газ. След колата по пътя се вдигна облак прах. Прахът падаше върху сюнгероподобната трева, с която Жакмор беше вече свикнал.

Една коза, застанала край пътя, направи знак с рогата си на Анжел и той спря.

— Качвай се — рече й той.

Козата скочи в колата и седна на платформата зад тях.

— Всичките се движат на автостоп — обясни Анжел. — И тъй като нямам никакви причини да бъда в лоши отношения със селяните…

Той не довърши изречението си.

— Виждам — каза Жакмор.

Малко по-нататък те качиха едно прасе. Двете животни слязоха в началото на селото и всяко тръгна към фермата си.

— Когато се държат прилично, имат право да излизат на разходка. Иначе ги наказват, бият ги и ги затварят. И ги изяждат без много процедури.

— Да — каза слисано Жакмор.

Колата на Анжел спря пред дърводелската работилница. Двамата слязоха. Сега в малкото предпомещение имаше един продълговат

сандък. Тялото на чирачето, което вчера дялкаше дъбовата греда, лежеше в него, мършаво и бледо, едва покрито с един чувал.

— Има ли някой? — извика Анжел, удряйки по масата.

Дърводелецът се показа. От работилницата се чуваха удари като вчера. Сигурно имаше друг чирак. Майсторът избърса носа си с ръкав.

— За леглата ли идваш — попита той Анжел.

— Да — отвърна Анжел.

— Ами, вземи ги — каза майсторът, — те са тук.

И посочи работилницата.

— Ела ми помогни — рече Анжел.

Те изчезнаха и двамата. Жакмор пропъди една тлъста муха, която кръжеше над главата на мъртвото дете.

Дърводелецът и Анжел качиха леглата в колата. Те бяха разглобени.

— Вземи и това — каза дърводелецът, посочвайки сандъка, в който лежеше чирачето.

Дърводелецът вдигна сандъка и го сложи в колата. Те тръгнаха и след малко стигнаха до червения поток. Анжел спря, слезе и свали сандъка. Той бе малък и лек. Без усилие го вдигна и го отнесе до потока. След това го хвърли. Дървото потъна веднага. Тялото на детето изплува, без да се поклаща, и тръгна бавно по течението, като по гъста смола.

Частите на леглата се удряха при всяко подрусване на колата.

XV

31 август

Стаята на Жакмор беше на първия етаж, в края на покрития с плочки коридор. Имаше изглед към морето. Твърдите листа на една юка се открояваха в долната част на прозореца. Над зелените им връхчета се виждаше морето. Стаята беше квадратна, не много висока, стените й бяха облицовани с лакирани чамови дъски, които миришеха на смола. Също така лакирани бяха и боровите греди на тавана, очертаващи скелето на покрива, леко наклонени, здраво стъпили на грубите подпорни греди в ъглите. Мебелировката се състоеше от ниско легло от лимоново дърво, доста внушително бюро, покрито с червен марокен, фотьойл и гардероб, в чието огледало се оглеждаше прозореца. Подът беше покрит с плочки, както всички помещения в къщата, но тук плочките бяха по-малки, ромбовидни, жълти и порести, а върху тях — дебел килим от черна вълна. По стените нямаше нищо — нито картини, нито снимки. Една нисичка врата водеше към банята.

Жакмор привърши тоалета си и се облече за излизане. Беше изоставил традиционния си костюм на психиатър и сега носеше доста тесен кожен панталон, копринена пурпурна риза и широко кафяво велурено сако, добре подбрано по цвят за панталона. Той закопча каишките на пурпурните си сандали и излезе от стаята. Трябваше да отиде в селото, за да се разбере със свещеника за неделната церемония. И затова се облече простичко.

В коридора му се мярна Клемантин, която си отиваше в стаята. Тя за първи път ставаше и се бе поразходила из градината. Преди да затвори вратата на стаята си, му махна с ръка.

Той слезе. Анжел още спеше. Без да чака закуската, Жакмор излезе в градината. Листата на дърветата шумяха на свежия утринен вятър.

Земята беше суха като амиант. Както и снощи, водата в кладенеца кипеше, а прозрачното небе не даваше никакви надежди за дъжд. Жакмор тръгна към селото, навикът бе скъсил пътя дотам.

Още не беше видял църквата, чиято камбанария се издигаше малко по-високо над околните къщи и ферми. За да стигне до нея, той трябваше да повърви доста покрай червения поток. Гледаше плътната вода и настръхваше при мисълта за всичко, което се криеше под гладката й повърхност.

Пътят извиваше, потокът също. Сивите крайпътни сгради отляво не му позволяваха да види какво има зад завоя.

Още петдесет метра и доста далеч пред него се показа църквата. А в потока — една неподвижна лодка. Греблата висяха от двете й страни. Той виждаше ясно само носовата й част, а отзад някакъв тъмен силует правеше неясни движения и за да разбере какво става, Жакмор се приближи.

Когато се изравни с лодката, видя как човекът се хваща за борда и прави усилия да се качи. Червената вода от потока се отърсваше от дрехата му на перли, без да я мокри. Главата му се показа над борда. Лодката се клатеше от усилията на човека. Жакмор видя накрая и лицето му, той с последно усилие бе успял да прехвърли отначало едната си ръка и единия си крак в лодката, а после се катурна целият вътре. Беше доста възрастен човек. Имаше изпито лице и сини отсъствуващи очи. Гладко избръснатото му лице с ореол от дълги бели коси имаше едновременно достоен и добродушен израз, но върху устните, когато бездействуваха, се забелязваше горчивина. В този момент той държеше между зъбите си някакъв предмет, който Жакмор не успя да различи.

Жакмор го повика:

— Затруднен ли сте? — попита той.

Човекът се изправи и успя да седне. Той пусна от устата си това, което беше уловил.

— Какво казвате? — попита той.

Наведе се над греблата и приближи лодката си до брега. След малко тя се допря до него. Така Жакмор разбра, че брегът се спускаше отвесно под водата, като някаква пукнатина в нея.

— Имате ли нужда от помощ? — попита Жакмор.

Човекът го погледна. Беше облечен в дрипи от стар чувал.

— Чужденец ли сте? — рече той.

— Да — отговори Жакмор.

— Иначе нямаше така да ми говорите — каза почти на себе си човекът.

— Можехте да се удавите — продължи Жакмор.

— Не и в тази вода — отвърна човекът. — Тя е променлива, понякога не носи дори и едно дърво, друг път и камъните остават на повърхността й; но човешките тела винаги плуват, без да потънат.

— Какво стана? — попита Жакмор. — От лодката ли паднахте?

— Вършех си работата — рече човекът. — В тази вода хвърлят всичко мъртво, а аз го вадя. Със зъби. За това ми плащат.

— Но това би могло да стане и с мрежа — каза Жакмор.

Той изпитваше някаква тревога, имаше усещането, че говори с обитател на друга планета. Чувство, добре познато, разбира се.

— Трябва да ги вадя със зъби — отговори човекът. — Всички мъртви и гнили неща. Затова ги и хвърлят. Често ги оставят нарочно да изгният, за да ги хвърлят. И аз трябва да ги вадя със зъби. За да се скапват между зъбите ми. За да цапат лицето ми.

— Много ли ви плащат за това? — попита Жакмор.

— Дават ми лодката и ми плащат със срам и злато.

При думата „срам“ Жакмор се дръпна, а после се упрекна за това си движение.

— Имам къща — каза човекът, който бе забелязал движението на Жакмор и се усмихваше. — Дават ми храна. Дават ми злато. Много злато. Но нямам право да го харча. Никой нищо не иска да ми продава. Имам къща и много злато, но трябва да преглъщам срама на цялото село. Те ми плащат, за да имам угризения вместо тях. За всички злини и мръсотии, които вършат. За всичките им пороци. За всичките им престъпления. За пазара на старците. За изтезаваните животни. За чираците. И за боклуците.

Той спря за миг.

— Но това не е интересно за вас — продължи той. — Да нямате намерение да оставате тук?

Последва дълго мълчание.

— Да — отвърна накрая Жакмор. — Ще остана тук.

— Тогава ще станете като другите — каза човекът. — Вие също ще си живеете със спокойна съвест и ще хвърляте върху ми вашия срам. И ще ми давате злато. Но нищо няма да ми продавате срещу него.

— Как се казвате? — попита Жакмор.

— Ла Глоар[1] — отвърна човекът. — Те ме наричат Ла Глоар. Това е името на лодката, аз вече нямам име.

— Ще се видим отново… — рече Жакмор.

— Ще станете като тях — продължи човекът. — Няма да ми говорите. Ще ми плащате. И ще ми хвърляте мършите си. И срама си.

— Но защо вършите това? — попита Жакмор.

Човекът вдигна рамене.

— Преди мен имаше друг — каза той.

— Но как го заместихте — настоя Жакмор.

— Първият, който се засрами повече от мен, взима мястото ми — отговори човекът. — В това село винаги е било така. Много силно вярват в бога. Имат си съвест. Никога обаче угризения. Но този, който се отпусне… Този, който се разбунтува…

— Го качват на „Ла Глоар“… — довърши Жакмор. — И вие сте се разбунтували.

— О, това не се случва често. Може би ще бъда последният, майка ми не беше оттук.

Той седна в лодката и хвана греблата.

— Трябва да работя — каза той. — Довиждане.

— Довиждане.

Жакмор го изгледа как се отдалечава бавно по блестящата червена повърхност на водата и продължи пътя си. Църквата, приличаща на яйце в гнездо, беше вече наблизо. Когато стигна, той бързо изкачи седемте стъпала и влезе. Преди да поговори със свещеника, искаше да разгледа вътрешността.

---

[1] Слава (фр.) — Б.пр. ↑

XVI

Една сложна мрежа от подпорни и съединителни греди поддържаше шистовата облицовка на яйцевидния кораб. Пред Жакмор се издигаше олтарът от черен гранит със зелени култови предмети. Между две греди, вдясно, амвонът, съвсем нов, издигаше белезникавия си силует с разтворените си капаци.

За пръв път Жакмор виждаше толкова хитроумно построена църква, с яйцевидна форма без каменни колони, без арки и кръстосани островърхи сводове, без барабани и фанфари и без грижа за утрешния ден. Дървени части, сглобени по странен начин, опасваха крепките стени и представляваха носещо скеле. Централните бяха покрити с дълбока резба и Жакмор различи, че са шарени; в тъмнината блестяха само очите на издяланите светци, демони и змии. Вътрешното пространство на църквата беше свободно. Един овален стъклопис под олтара пропущаше отвъдморскосиня светлина. Без него в църквата би било тъмно. От двете страни на олтара два свещника с многобройните си запалени свещички хвърляха трептящи отблясъци и смущаваха мрака със смътното си сияние.

От входа до олтара водеше дебела пътека от слама. Жакмор тръгна по нея. Щом очите му свикнаха със светлината, той забеляза сивия правоъгълник на отворената вдясно зад олтара врата и реши, че тя води към стаята на свещеника.

Той влезе в едно коридорче, пълно с шкафове и разни вещи. В дъното имаше друга врата, оттам се чуваше шептене. Жакмор почука три пъти по дървената ламперия.

— Може ли да вляза? — попита полугласно той.

Разговорът зад вратата спря.

— Влезте! — чу Жакмор.

Той се подчини на поканата и влезе.

Кюрето беше тук и разговаряше с клисаря. Те станаха, виждайки Жакмор.

— Добър ден — каза последният. — Господин свещеникът, без съмнение?

— Добър ден, господине — отвърна кюрето.

Беше възлест черноок човек с изпито лице и дебели черни вежди. Ръцете му бяха сухи и дълги и той ги държеше скръстени, когато разговаряше. Щом се раздвижи, Жакмор забеляза, че леко накуцваше.

— Бих искал да говоря с вас — каза Жакмор.

— Кажете… — отговори свещеникът.

— Става въпрос за кръщене — обясни Жакмор. — В неделя ще можете ли?

— Това ми е занаятът — каза свещеникът. — Всеки върши своето.

— Три близначета се родиха в къщата на височината — обясни Жакмор. — Ноел, Жоел и Ситроен. Трябва всичко да бъде направено за тях в неделя вечер.

— Елате на неделната литургия — каза кюрето, — ще ви кажа часа.

— Но аз никога не ходя на литургия… — възрази Жакмор.

— Още по-добре — каза свещеникът, — ще се забавлявате. Поне ще има един човек, на когото това, което говоря, ще се стори ново.

— Аз съм против религията — отвърна Жакмор. — Без, разбира се, да отричам, че тя може да бъде полезна на село.

Кюрето се подсмихна.

— Полезна!… Религията е лукс — каза той. — Само тези скотове искат да направят от нея нещо полезно.

Той гордо се изправи и започна възбудено да обикаля, накуцвайки из стаята.

— Но аз отказвам да я направя полезна — заяви с категоричен тон той. — Моята религия ще си остане лукс.

— Това, което исках да подчертая — обясни Жакмор, — е, че на село един свещеник може да свърши доста работа. Да насочва грубоватото съзнание на селяка, да му показва грешките, да му отваря очите за прекалено земния му живот, да бъде спирачка за ниските страсти… Не зная дали сте разбрали какво става в селото… Аз, хм… току-що пристигам и не бих искал да бъда съдник, нито да ви шокирам с реакцията си за неща, които ви изглеждат съвсем естествени, защото съществуват отдавна. Но един свещеник например трябва да жигосва от амвона кражбата, да осъжда преждевременните полови връзки

между младите, с цел да попречи на безредието и похотливостта да завладеят околията му.

— Енорията му… — поправи го клисарят.

— Енорията му… — каза Жакмор. — Докъде бях стигнал?

— Не знам — отсече кюрето.

— Ето на — каза Жакмор, решавайки се, — този пазар на старците, това е безумие!

— В кой век живеете! — възкликна свещеникът. — Този пазар за старци. Какво ме интересува пазарът на старците, господине. Тези хора страдат… а тези, които страдат на земята, ще получат своето в рая. Между впрочем и самите страдания не са безполезни, но в действителност само причините за тези страдания ме смущават. Безпокойството ми идва от това, че те не страдат в името на бога, господине. Това са скотове. Казах ви го и преди малко. Религията за тях е средство. Прагматични скотове…

Докато говореше, той се оживи и очите му заискриха с топлина.

— Те идват в църквата като господари. От плът и кръв. И знаете ли какво искат от мен? Да помагам на детелината им да расте. Мирът на душата не ги интересува, господине! Те го имат! Имат „Ла Глоар“! Ще се боря докрай и няма да им се дам. Няма да помагам на детелината им да расте. Благодарение на бога… имам верни приятели. Малко са, но ме поддържат.

Той се подсмиваше.

— Елате в неделя, ще видите… ще видите как ще победя материята с помощта на самата материя. Ще поставя тези скотове пред тях самите… Тяхната инерция ще се сблъска с по-голяма инерция. И от удара що се породи безпокойството, което ще ги доведе до религията… до лукса!… До този разкош, на който бог в добротата си им дава право.

— Ами това кръщене? — попита Жакмор. — За неделя след обяд ли ще остане?

— Ще ви кажа часа на излизане от литургията — повтори кюрето.

— Добре — каза Жакмор. — Довиждане, господин свещеник. Възхитих се на вашата църква преди малко. Странна конструкция.

— Странна — потвърди свещеникът с отсъствуващ вид.

Той седна отново, докато Жакмор излизаше, откъдето беше влязъл, изпитвайки лека досада.

— Клемантин ме отегчава с нейните заръки — помисли си на глас той. — Ще бъда доволен, когато децата й пораснат. А и този номер с принудителната литургия…

Свечеряваше се.

— Този номер с принудителната литургия е направо възмутителен!

— Възмутителен — потвърди една голяма черна котка, седнала на отсрещната ограда.

Жакмор я погледна. Котката замърка и присви жълтите си очи, с отвесни браздички.

— Възмутително! — заключи Жакмор и откъсна една цилиндрична и мека тревичка.

След малко се обърна, погледна котката, поколеба се и продължи по пътя си.

XVII

неделя, 2 септември

Жакмор беше готов за тръгване и се мотаеше из коридора. Той бе облякъл сериозните си дрехи и се чувствуваше неудобно като актьор в театралния си костюм на празна сцена. Най-после бавачката пристигна.

— Много се забавихте — каза Жакмор.

— Гласях се, да съм хубава — обясни тя.

Тя беше облечена в неделна рокля от бяло пике, опъната по тялото, имаше черни обувки, черна шапка и бели ръкавици от груба коприна. Носеше молитвеник с изтъркана кожена подвързия. Лицето й блестеше, а устните й бяха несръчно начервени. Едрите й гърди изпълваха пазвата й, а тромавите овали на бедрата й опъваха роклята й.

— Хайде — каза Жакмор.

Те излязоха. Тя изглеждаше смутена и от уважение се стараеше да диша безшумно.

— Е — попита Жакмор сто метра по-далече, — кога ще ви правя психоанализа?

Тя се изчерви и го погледна изотдолу. Те минаха покрай един гъст храсталак.

— Не можем да го правим сега, преди богослужението… — каза тя, изпълнена с надежда.

Психиатърът усети как рижата му брада потрепери, осъзнавайки какво тя бе разбрала, и я поведе с твърда ръка към храсталака. Те изчезнаха по една тясна пътечка, обрасла с къпини, които раздраха хубавия костюм на Жакмор.

Сега бяха на една ливада, добре прикрита. Прислужницата внимателно свали черната си шапка.

— Да не я смачкам — рече тя. — Ако легна тук, роклята ми ще стане зелена, нали…

— Застанете на четири крака — каза Жакмор.

— Разбира се — отвърна тя, сякаш смяташе, че това е единственият изход.

Докато я работеше, психиатърът виждаше късичкия й врат да се повдига и навежда. И тъй като тя беше рошава, вятърът си играеше с неприбраните й руси кичури. Тя миришеше силно, но тъй като Жакмор не бе вършил това от идването си тук, тази малко животинска миризма му хареса. Накрая, в порив на съвсем понятна хуманност, той не й направи дете.

Те пристигнаха в църквата едва десет минути след започването на богослужението. Ако се съдеше по броя на колите и каруците, църквата беше пълна. Преди да изкачи стъпалата, Жакмор погледна момичето, все още зачервено и малко засрамено.

— Да дойда ли тази вечер? — прошепна тя.

— Да — каза той. — Ще ми разкажеш живота си.

Тя се учуди, погледна го и като разбра, че не се шегува, се съгласи, без да разбира… Те влязоха и се смесиха с наблъсканата вътре пременена тълпа. Жакмор беше плътно прилепен до нея и ноздрите му се изпълваха с животинската й миризма. Под мишницата й се бе образувал мокър полукръг от пот.

Кюрето свършваше увода и се готвеше да се качи на амвона. Хората се задушаваха от топлина и жените разкопчаваха блузите си. Мъжете пък не разкопчаваха нито едно копче на затворените си черни сака с протрити яки. Жакмор погледна лицата около него; те бяха оживени, здрави, обгорели от слънцето и вятъра, сигурни. Кюрето се изкачи по стълбичката в светлия амвон с отворени капаци. Странен модел. Жакмор си спомни за дърводелеца, за чирачето и потръпна. Когато мислеше за чирака, миризмата на слугинята го отвращаваше.

В момента, когато свещеникът се показа между двете подпорки от светъл дъб, някакъв човек се качи на една пейка и с мощен глас помоли за тишина. Шумовете стихнаха. Възцари се тихо очакване. Очите на Жакмор успяха да забележат безбройните светлини по сводестия таван, които разкриваха сега хаоса от преплетени тела, издялани направо в подпорните греди, и синия стъклопис на олтара.

— Дъжд поне! — каза човекът.

Тълпата подхвана в един глас.

— Дъжд!…

— Детелината изсъхна! — продължи човекът.

— Дъжд — ревна тълпата.

Жакмор, оглушен от виковете, видя свещеника да протяга ръка, за да вземе думата. Глъчката стихна. Утринното слънце светеше зад синия стъклопис. Трудно се дишаше.

— Хора селяни! — каза той.

Гласът му беше мощен и сякаш идваше отвсякъде. Жакмор се досети, че има цяла система от високоговорители, чрез които се получаваше тази сила. Хората извръщаха глави към стените и тавана. Никакъв високоговорител не се виждаше.

— Хора селяни! — каза свещеникът. — Вие искате от мен дъжд, няма да го получите. Днес вие дойдохте нахални и горделиви като кокошки, сигурни във вашия плътски живот. Дойдохте като безочливи просители да искате от мен това, което не заслужавате. Няма да вали. Детелината. Пука му на господ за нея. Поклонете се, сведете глава, научете душата си на смирение и аз ще ви предам божиите думи. Но не разчитайте и на капка дъжд. Това е църква, а не градинска пръскачка.

Тълпата неодобрително зашумя. Жакмор намираше, че свещеникът говори добре.

— Дъжд! — повтори човекът, качен на пейката.

След гръмотевичния глас на свещеника викът на човека изглеждаше жалък и присъствуващите млъкнаха, осъзнали, че временно са в неизгодно положение.

— Вие смятате, че вярвате в бога! — гръмогласно извика кюрето. — Защото идвате в неделя на църква, защото се отнасяте жестоко с ближните си, защото не знаете срам и защото съвестта не ви мъчи…

Когато кюрето произнесе думата срам, викове на неодобрение се издигнаха тук-там и подкладени от собственото си ехо, прераснаха в продължителен вой. Мъжете стискаха юмруци и тропаха с крака. Жените гледаха злобно кюрето, цупеха устни и мълчаха. Краката на Жакмор започнаха да се подкосяват. Глъчката намаля и кюрето отново взе думата.

— Какво ме интересуват вашите ниви! Какво ме интересуват вашите деца и вашия добитък… Вие живеете дребен плътски живот. Вие не познавате лукса!… Този лукс ви го предлагам аз: предложих ви господа… Но господ не обича дъжда… господ не обича детелината. Господ не се интересува от вашите лехи и от мизерните ви приключения. Господ е възглавничка от златен брокат, диамант с

обковка от слънчеви лъчи, скъпоценна резба, изваяна в любовта. Господ е Отьой и Паси, копринено расо, бродирани чорапи, огърлици и пръстени, той е ненужното, прекрасното, електрическите дарохранителници… Няма да вали!

— Да завали! — изкрещя ораторът, подкрепен този път от множеството, което забуча като буреносен облак.

— Върнете се във фермите си! — изрева умноженият глас на свещеника. — Върнете се във фермите си. Бог, това е насладата от излишното. Вие мислите само за това, което ви е нужно. Вие сте изгубени за него!

Съседът на Жакмор изведнъж се отдръпна назад, засили се и хвърли тежък камък по посока на амвона. Но дъбовите капаци вече с трясък се бяха затворили и гласът на свещеника продължаваше да гърми, а павето глухо удари по масивното дърво.

— Няма да вали! Бог не е утилитарен. Бог е празничен подарък, безплатен дар, кюлче платина, художествен образ, пухкав сладкиш. Бог е нещо в повече. Той не е нито „за“, нито „против“. Той е добавка!

Градушка от камъни се стовари върху амвона.

— Дъжд! Дъжд! — скандираше сега тълпата в отмерен ритъм.

И Жакмор, понесен от страстите, които излъчваха тези хора, усети как пее с тях.

Пред очите му, отдясно и отляво, селяните тропаха с крака и този тропот изпълваше църквата, сякаш войници маршируваха по железен мост. Един напън на тълпата изтика напред първите и те започнаха да клатят масивните колони, които крепяха амвона.

— Няма да вали! — повтори свещеникът и по всичко личеше, че бе изпаднал в пълен транс зад капаците. — Ще валят ангелски криле! Ще валят изумрудени перца, вази от алабастър, прекрасни картини, но не и вода! Бог нехае за детелината, овеса, житото, ръжта, ечемика, хмела, елдата, козята брада и градинския чай…

И докато Жакмор се възхищаваше от ерудицията на кюрето, четирите дъбови подпори се счупиха едновременно и високоговорителите разнесоха тежката псувня на свещеника, който си бе ударил главата при падането.

— Е, добре! Добре! — извика той. — Ще вали… Вали. Вали.

В миг тълпата се спусна към вратата на църквата и тя разтвори двете си крила. Небето беше изведнъж притъмняло и първите капки

вече пляскаха по стъпалата като лигави жаби. После настана истински потоп, дъждът барабанеше по шистовите плочи на покрива. Бяха изправили как да е амвона и кюрето отвори капаците.

— Богослужението свърши — рече простичко той.

Всички се прекръстиха, после мъжете си сложиха каскетите, жените станаха и тълпата излезе.

Жакмор искаше да отиде до стаичката на свещеника, но трябваше да се хване за една пейка, за да не го завлече тълпата.

Излизащият дърводелец се сблъска с него, позна го по голямата уста и топчестия нос. Дърводелецът му се усмихна злобно.

— Видя ли? — каза той. — Тук вярваме в бога. И кюрето не е този, който може да ни поправи. Той ли ще ми знае за какво служи господ.

Той вдигна рамене.

— Ба — каза накрая, — оставяме го да прави, каквото си ще. На никого не пречи. Забавлява ни. Тук обичаме богослужението. Със, или без свещеник. Във всеки случай моите капаци издържаха.

Той излезе. Жакмор не знаеше къде е бавачката и реши повече да не се занимава с нея. Потокът намаляваше и той можа да си пробие път до стаичката на кюрето. Влезе и без да чука в коридорчето, се вмъкна във второто помещение.

Кюрето се разхождаше напред-назад из стаята, накуцвайки, сияещ от комплиментите, които му отправяше дребният и червендалест клисар, толкова невзрачен, че Жакмор трябваше с усилие да си припомни, че го беше видял миналия път.

— Вие бяхте превъзходен! — казваше клисарят. — Вие бяхте съвършен! Какво творение! Това е най-добрата ви роля!

— Аа — отвърна кюрето, — мисля, че ги спечелих.

Той имаше огромна цицина на челото.

— Бяхте прекрасен! — продължи клисарят. — Какво вдъхновение! Какъв дух! Какво познаване на времето! Повярвайте ми, аз се преклоних и пак се прекланям!

— Все пак — каза кюрето. — Май прекаляваш. Бях добър, но чак толкова ли?

— Разрешете ми — намеси се Жакмор — да присъединя моите поздравления към тези на господина.

— Ах… — въздъхна клисарят. — Какъв талант! Вие бяхте възвишен!

— Слушайте — каза свещеникът. — Вие наистина ме ласкаете.

Той се поизпъчи и учтиво се усмихна на Жакмор.

— Но седнете, господине.

Жакмор си взе стол.

— Ах — задъха се клисарят, — когато им казахте: „Църквата не е градинска пръскачка…“, щях да припадна. Наистина. Какъв талант, отче, какъв талант. И — „Господ не обича детелината“. Какво изкуство!

— И е толкова вярно! — съгласи се свещеникът. — Но да не бавим господина.

— Аз дойдох за кръщенето — обясни психиатърът.

— Спомням си, спомням си. Хайде… ще го направя скоро. Елате всички в четири часа. Ще бия камбаните в четири без двайсет. До скоро виждане и елате навреме.

— Благодаря ви, господин свещеник — каза Жакмор, ставайки. — И още веднъж моите поздравления. Вие бяхте… епичен.

— Ах — възкликна клисарят. — Епичен, ето най-вярната дума. Епичен… отче!

Свещеникът, очарован, подаде ръка на Жакмор и здраво раздруса неговата, получена в отговор.

— Много ми е мъчно, че си тръгвате толкова скоро — рече той. — С удоволствие бих ви задържал за обяд… Но се страхувам да не злоупотребя с времето ви.

— Аз доста бързам — отвърна Жакмор. — Друг път. Благодаря. И браво!

Той бързо си тръгна. Вътрешността на църквата беше тъмна и тиха. Дъждът беше почти спрял. Навън слънцето се показваше отново. Топла пара се вдигаше от земята.

XVIII

— Взех си дозата — помисли си Жакмор. — За един ден: два пъти на църква и сигурно през следващите десет години няма да стъпя там, или поне девет години и половина.

Той беше седнал в хола и чакаше. От първия етаж кънтяха стъпките на Клемантин, Анжел и на бавачката, приглушавани от дебелия под и плочките от пясъчник. От време на време острите писъци на двамата мърльовци преодоляваха без усилие преградите и се увиваха около ушите на Жакмор. Беше или Ноел, или Жоел. Ситроен никога не викаше.

Кюблан носеше рокля за кръщенка от розова тафта с големи лилави панделки, черни обувки и черна шапка. Тя не смееше да мръдне. Хващаше всичко с върха на пръстите си. Беше счупила вече три вази.

Анжел беше облечен както обикновено. Клемантин носеше черен панталон и подходящ по цвят жакет. Тримата мърльовци блестяха в бродирани целофанени калъфчета.

Анжел слезе, за да изкара колата.

Клемантин носеше Ноел и Жоел, а Ситроен бе дала на бавачката. Той гледаше от време на време майка си и тънките му устни потрепваха. Не се разплака. Той изобщо не плачеше. Понякога Клемантин му хвърляше ироничен поглед и се правеше, че целува Ноел и Жоел.

Колата спря пред площадката и всички излязоха. Жакмор бе последен. Той носеше кесиите с бонбони, парички и пръжки, които щяха да раздадат на децата и животните от селото след церемонията. Небето, както обикновено, бе с неизменния си син цвят и градината блестеше с пурпура на златото си.

Колата потегли, Анжел караше бавно заради децата. Всеки път, когато бавачката мръднеше, се чуваше силно шумолене на тафта. Беше много красива рокля. И все пак Жакмор предпочиташе другата, от пике, която по-добре я очертаваше. А тази й придаваше грубовата селска грация.

XIX

2 септември

Тъмнината се сгъстяваше около Жакмор. Той седеше на бюрото и размишляваше. Някаква умора го спираше да запали лампата. Беше уморителен ден, последният от една уморителна седмица, и сега той искаше да възвърне душевното си спокойствие. През всички тези дни на трескаво оживление той почти не изпита желанието да психоанализира, но сега, когато седеше сам, отпочинал в стаята си, ясно усещаше как го изпълва отново ужасяващата празнота и липсата на вълнения, която в последно време бе заглушавана от натрупването на впечатления. Несигурен и безстрастен, той чакаше прислужницата да почука на вратата му.

В стаята беше топло и миришеше на лакирано дърво; близостта на морето поразхлаждаше горещия въздух и го правеше упоителен и сладък. Навън се чуваха крясъците на птици и острото стържене на насекоми.

Някой леко почука на вратата. Жакмор стана и отиде да отвори. Младата селянка влезе и застана неподвижна, парализирана от срам. Жакмор, усмихвайки се, запали лампата и внимателно затвори вратата.

— Е, какво — каза той, — значи ни е страх?

Той тутакси се упрекна за проявената вулгарност, но след малко си прости, защото си помисли, че не би могъл да шокира една вулгарна личност.

— Сядай… — предложи той. — Тук… на леглото.

— Не смея — отвърна тя.

— Хайде, хайде — каза Жакмор. — Не бъди срамежлива. Легни и се отпусни.

— Да се съблича ли? — попита тя.

— Прави, каквото искаш — каза Жакмор. — Ако искаш, съблечи се, ако не искаш, недей. Почувствувай се удобно. Това е всичко, което искам от теб.

— Вие също ли ще се съблечете? — попита тя малко поокопитена.

— Но слушай — възпротиви се Жакмор, — ти за какво си дошла, за да те психоанализирам или за да блудствуваш?

Тя сведе глава и Жакмор почувствува лека възбуда от това невежество.

— Не разбирам купешките ви приказки — рече тя. — Но искам да правя, каквото вие ми кажете.

— Но аз ти казвам да правиш, каквото искаш.

— Аз обичам да ми казват какво да правя. В края на краищата не командувам аз…

— Тогава легни тъй както си — каза Жакмор.

Той отиде да седне на бюрото. Тя го погледна изотдолу, изведнъж се реши и с ловък жест си свали роклята. Беше всекидневната рокля, която бе облякла, щом се върнаха от кръщенето, обикновена памучна рокля на цветчета.

Жакмор я разгледа. Беше добре сложена, леко закръглена, със заоблени пълни гърди, коремът все още не бе обезобразен от тежката работа. Тя отиде и легна на леглото и той си помисли, че след като тя си отиде, миризмата й ще го смущава, когато си ляга да спи.

Тя ходеше неловко, но това, без съмнение, бе остатък от свян.

— На колко си години? — попита Жакмор.

— На двадесет — каза тя.

— Откъде си?

— От селото.

— Как си израснала? Кой е първият ти спомен?

Той говореше с безгрижен тон, за да й вдъхне доверие.

— Спомняш ли си баба си и дядо си?

Тя помпели за миг.

— Затова ли ме извикахте? — попита тя. — Да ме разпитвате за тия работи.

— Да, и за това — каза предпазливо Жакмор.

— Това са неща, които не ви засягат — отвърна момичето.

Тя седна на леглото и спусна краката си на земята.

— Ще се качвате ли върху мен, или не? — попита тя. — Аз дойдох за това. Вие добре го знаете. Не зная да говоря много, но не съм толкова тъпа, да ви оставя да ми се подигравате.

— Отивай си — каза Жакмор. — Имаш прекалено лош характер. Ела утре.

Все пак тя стана. Мина покрай психиатъра и извивката на гърдите й го развълнува.

— Хайде — рече той. — Остани. Идвам.

Тя бързо се върна на мястото си, леко задъхана. Когато Жакмор се приближи до нея, се обърна и му показа гърба си.

Той я хвана в това положение, както сутринта зад храсталака.

XX

Анжел лежеше до Клемантин. В тройното легло децата спяха, без да сънуват, подсмърчайки равномерно и неспокойно. Тя не спеше. От цял час те лежаха така, един до друг, в тъмнината.

Той се размърда, търсейки хладно ъгълче в леглото. Случайно кракът му се допря до крака на Клемантин. Тя изведнъж подскочи и запали лампата. Леко сънен, Анжел се надигна на лакът и я погледна.

— Какво има? — попита той. — Не ти ли е добре?

Тя седна в леглото и поклати глава.

— Не мога повече — каза тя.

— Какво не можеш?

— Не мога да те понасям. Не мога повече да спя до теб. Никога вече няма да мога да спя, като си представям, че можеш да ме докоснеш. Да се приближиш. Полудявам, когато космите на крака ти се допират до мен. Щях да изкрещя.

Гласът й беше рязък, настръхнал, пълен със сподавени викове.

— Иди да спиш другаде — каза тя. — Смили се над мен. Остави ме.

— Не ме ли обичаш вече? — попита глупаво Анжел.

Тя го погледна.

— Не мога вече да се докосвам до теб — отвърна тя. — Бих могла, но не мога да си представя как ти ме докосваш, дори и за миг. Това е отвратително.

— Ти си луда — каза Анжел.

— Не съм. Всеки физически контакт с теб ме отвращава. Имам добри чувства към теб. Искам да си щастлив… но не така. Много ми струва. Не на такава цена.

— Но — каза Анжел, — аз нищо не исках да правя. Само се обръщах и те докоснах. Не се дръж така.

— Никак не се държа. Това е нормално за мен сега. Спи в твоята стая!… Анжел, моля те. Смили се над мен.

— Ти не си добре — прошепна той и поклати глава.

Прекара ръка по рамото ѝ. Тя потрепера, но не го отблъсна. Той нежно я целуна по слепоочието и стана.

— Отивам си в стаята, миличка — рече той. — Не се безпокой…

— Слушай — каза тя, — аз… не искам… не знам как да ти го кажа… не искам… мисля, че никога вече няма да поискам пак… Постарай се да си намериш друга жена. Не съм ревнива.

— Не ме ли обичаш повече?… — попита тъжно Анжел.

— Вече не тъй — отвърна тя.

Той излезе. Тя остана седнала на леглото, гледаше пред себе си, вдлъбнатината на долния край на възглавницата, оставена от главата на Анжел. Той винаги слагаше главата си в долния край на възглавницата.

Едно от децата се размърда насън. Тя внимателно се вслуша. Бебето пак заспа. Сега цялото легло беше за нея и никога повече нямаше да я докосне мъж.

XXI

В стаята си Жакмор на свой ред бе току-що изгасил светлината. В далечината затихваха, поскърцванията от леглото, на което си лягаше заситена бавачката. За няколко мига той остана да лежи по гръб неподвижен. Всички случки от последните дни сякаш играеха покрай него, завиваше му се свят и сърцето му биеше лудо. Малко по малко той се отпусна и се унесе в несвяст, затваряйки уморените си клепачи над очите, над които витаеха разпуснатите юзди на хиляди странни видения.

ВТОРА ЧАСТ

I

Вторник, 7 май

Там, на височината, далеч след градината и след назъбения нос, на който морските вълни ден и нощ лепяха бяла брада, имаше един висок, масивен камък, някаква разкривена, яка и отвратителна гъба, изложена на шибащия вятър, достъпна само за козите и папратта. Наричаха този камък Земния мъж, за да подчертаят родството му с Морския мъж, брат му, който се издигаше от водата малко наляво пред него. Земния беше достъпен от три страни. Северната страна обаче се изправяше пред евентуалния посетител с цял низ от почти непреодолими прегради и камъни и всичко това, дело сякаш на някой модерен архитект, правеше изкачването от тази страна рисковано.

Тук понякога идваха да тренират митничарите и по цял ден, навлекли зелено-белите трика на райета, те се мъчеха да набиват в главите на учениците си правилата за изкачване, без които контрабандата би станала цяла напаст.

Но този ден Земния беше пуст. Целият за Клемантин, която бавно, с опипващи движения, се изкачваше прилепена о камъка.

Предишните дни достигането на върха от източната, западната и южната страна й се стори детска игра. Днес тя трябваше да вложи всички сили. Нямаше за какво да се хване, нищо освен големия гладък гранит на Земния.

Тя бе прилепена о почти вертикалната стена. На три метра под себе си виждаше една издатина, която щеше да й позволи да се хване. Но истинската трудност започваше оттук, защото горната част на Земния беше с обратен наклон. Но дотам трябваше да се изкачат още три метра.

Тя се бе закрепила с крайчеца на гуменките си за една дълга цепнатина, която косо пресичаше стената. В оскъдната пръст, събрана в тази цепнатина, растяха дребни тревички. Те образуваха една зелена линия в сивотата на гранита, като орденска лента върху ревера на някой заслужил учител.

Клемантин бавно и дълбоко си пое дъх. Трябваше като муха да се изкачи по отвесната стена. Само три метра. По-малко от два пъти, като се вземе нейният ръст.

Ако човек се вгледаше по-отблизо, можеше да открие няколко грапавини. Най-важното беше да се разгледа отблизо, но не прекалено отблизо, защото това неминуемо водеше до потвърждението, че тези грапавини едва ли биха попречили на евентуално падане.

Тя се захвана за две от тези измамни издатини и успя да се справи.

През сухия плат на панталона скалата я галеше по коленете. Краката й се издигаха на тридесет сантиметра над зелената ивица.

Тя въздъхна, огледа се и опита отново. След десет минути се намираше вече на издатината, предхождаща последния етап. Челото й бе изпотено и нежните й коси се лепяха по него. Тя усещаше, че излъчва животинска миризма на пот.

Не можеше да мръдне — пространството беше ограничено. Като обърна глава, тя видя под необичаен ъгъл Морския и неговия пръстен от пяна. Слънцето — високо в небето, образуваше хиляди златни отблясъци около възлестите скали на брега.

Земния над нея имаше формата на изправена полуотворена книга и бе леко наклонен нататък, над пропастта.

Клемантин отметна глава назад, погледна острия ръб на скалата и замърка от удоволствие. Беше се подмокрила между краката.

II

Тримата мърльовци препускаха на четири крака из стаята, където ги затваряха, преди да ги накърмят в три часа. Те вече започваха да отвикват да спят по двадесет и четири часа и се забавляваха с пълзене. Ноел и Жоел крещяха, а Ситроен обикаляше кръглата ниска масичка бавно и с повече достойнство.

Жакмор ги гледаше. Сега, когато бяха придобили по-човешки вид и не приличаха вече на червейчета, той ги наобикаляше все по-често. Благодарение на добрия климат и на грижите те бяха смайващо добре развити за възрастта си. Първите две имаха прави светлоруси коси. Третото беше къдраво, кестеняво и както в деня на раждането си изглеждаше с една година по-голямо от братята си.

Разбира се, те се и лигавеха. Навсякъде, където се бяха спирали по килима, личеше по едно мокро петно, което в първия момент биваше свързано с виновника чрез дълъг, крехък и блестящ конец.

Жакмор наблюдаваше Ситроен. Той, забил нос в земята, изразходваше последната си порция енергия. След това движенията му станаха по-бавни и той седна. Погледът му се вдигна към масичката.

— За какво мислиш? — попита Жакмор.

— Баееe!… — каза Ситроен.

Той протегна ръка към масичката. Много далече. Приближи се седнешком, както си беше, и като хвана смело ръба й с пръсти, се изправи.

— Спечели — каза Жакмор. — Точно така се действува.

— О, баееe — отговори Ситроен, пусна масичката и падна изведнъж на задничето си; изглеждаше учуден.

— Ето — рече Жакмор, — не трябваше да се пускаш. Много е просто. След седем години ще получиш първото си причастие, след двадесет ще си завършил образованието си и пет години след това ще се ожениш.

Ситроен поклати глава с не много убеден вид и бързо се изправи отново.

— Добре — каза в заключение Жакмор. — Трябва да се обадим на обущаря или ковача. Тук децата се възпитават много строго — да знаеш. Пък нали и конете ги подковават и те се чувствуват добре. Впрочем, както реши майка ти.

Той се протегна. Какъв живот, а няма и кого да психоанализира. Слугинята все още не се поддаваше — никакъв напредък.

— Аз ще ви заведа, гълъбчета — каза той. — Тъкмо от няколко седмици не съм стъпвал в селото.

Сега Ситроен обикаляше около масичката, но прав.

— Ти бързо се учиш, а — продължи Жакмор. — По всичко личи, че ще изпревариш моята програма. В края на краищата ще имам с кого да се разхождам.

Жоел и Ноел започнаха да стават неспокойни и Жакмор погледна часовника си.

— Е да, време е. Дори е минало. Но какво да се прави, всеки може да закъснее.

Жоел започна да плаче. Ноел също. Брат им остана неподвижен и ги наблюдаваше хладно.

Беше около три и половина, когато Клемантин дойде. Тя намери Жакмор, седнал на същото място. Той бе невъзмутим и сякаш не чуваше крясъците на близнаците. Седнал на коленете му, Ситроен се забавляваше, като му дърпаше брадата. Той също бе невъзмутим.

— Най-после! — възкликна Жакмор.

Левият крачол на панталона й беше съвсем съдран. Тя имаше широка драскотина на скулата.

— Както виждам, добре сте се забавлявали — каза той.

— Не съвсем лошо — отговори хладно тя. — А вие?

Спокойният й тон контрастираше с физическата възбуденост, която все още се долавяше в движенията й.

— Каква шумотевица — забеляза тя. След минута.

— Ами — каза Жакмор, — жадни са. Имат нужда от вас, също както и вашите камъни.

— Не можах да дойда по-бързо — отвърна тя. — Ще взема първо най-послушния.

Тя взе Ситроен от коленете на психиатъра и го сложи във втория фотьойл. Жакмор се извърна дискретно, смущаваше се от разголената й гърда, заради мрежата от сини венички върху съвсем бялата кожа.

Между другото му се струваше, че сученето не е истинското предназначение на гърдата.

— Знаете ли, че той вече ходи… — продължи психиатърът.

Тя подскочи и в движението си извади зърното от устата на бебето… Детето тихо зачака.

— Ходи ли?

Тя го остави на земята.

— Хайде! Върви!…

Ситроен се хвана за панталона й и се изправи. Тя го взе, бе леко разстроена.

Жоел и Ноел се приближаваха на четири крака, крещейки.

— А те? — попита тя.

— Те не — каза психиатърът.

— Добре — отвърна тя.

— Изглежда, че ви смущава фактът, че той ходи? — подсказа Жакмор.

— О! — прошепна Клемантин, — засега няма да отидат далеч, пиленцата ми.

Ситроен беше свършил. Тя хвана Жоел и Ноел за ризките и ги намести.

Жакмор стана.

— Значи всъщност вие още ги обичате.

— Изглеждат толкова добрички — отговори Клемантин. — Пък и имат нужда от мен. Излизате ли?

— Имам нужда да се разсея.

— Минете покрай ковача — каза Клемантин. — За Ситроен.

— Защо държите да бъдат възпитавани като селските деца.

— Защо не — попита сухо Клемантин. — Това пречи ли ви?

— Пречи ми — отговори Жакмор.

— Сноб! — каза Клемантин. — Децата ми ще бъдат като всички останали.

Той излезе от стаята. Ситроен го гледаше и лицето му бе мрачно, приличаше на каменен светец, когото бяха обстрелвали.

III

Прислужницата се показа.

— Викате ли ме? — попита тя.

— Вземи тези тримата, подсуши ги и ги сложи да спят — каза Клемантин и се вгледа в нея. — Имаш доста лош вид.

— А — рече другата, — така ли смята госпожата?

— Продължаваш ли да спиш с Жакмор? — попита Клемантин.

— Да — отвърна прислужницата.

— И какво толкова ти прави?

— О — каза прислужницата, — качва ми се.

— А задава ли ти въпроси?

— Да — рече прислужницата, — още преди да съм се усетила, започва да ме разпитва.

— Не му отговаряй никога — каза Клемантин — и недей повече да спиш с него.

— Да, ама непрекъснато ми се иска — отвърна момичето.

— Отвращаваш ме. Добре ще се наредиш, ако ти направи дете.

— Все още не е станало.

— Често става — прошепна Клемантин, потръпвайки. — В края на краищата добре ще направиш, да не спиш с него. Това е толкова гадно.

— Амчи, аз нищо гадно не виждам. Поне така, както го правим.

— Марш оттук — каза Клемантин.

Кюблан взе трите деца и излезе.

Клемантин си отиде в стаята. Съблече се, направи си фрикция с одеколон, проми раната на лицето си и легна по гръб на земята, за да си направи гимнастика.

После се прехвърли на леглото. Следващия път ще им даде да сучат навреме. Не е хубаво за бебетата да чакат така. Те трябва да ядат навреме. Останалото няма значение.

Анжел се търкаляше в леглото си в пълно отчаяние и щом чу трите почуквания по вратата, вдигна очи.

— Да! — каза той.

Жакмор влезе и заяви:

— То се знае, все тъй мързелувате…

— Все тъй — отговори Анжел.

— Добре ли сте? — попита психиатърът.

— Добре съм — каза Анжел. — Имам треска.

— Я да видим.

Приближи се и хвана китката му.

— Наистина — съгласи се той и седна на леглото.

— Мръднете си краката.

Анжел се премести на другия край на леглото, Жакмор се настани и започна да си глади брадата.

— Какво пак сте направили? — попита той.

— Много добре го знаете — каза Анжел.

— Потърсихте жена?

— Намерих.

— И спахте ли с нея?

— Не мога — отвърна Анжел. — Щом легнем, и ме хваща треска.

— Клемантин не ви ли ще повече? — попита Жакмор.

— Не — каза Анжел. — От другите получавам треска.

— Имате нечиста съвест — забеляза Жакмор.

Анжел хитро се усмихна.

— Не ви хареса, когато онзи ден ви го казах — забеляза той.

— Ами — каза Жакмор, — не са приятни тези работи… още повече когато човек изобщо няма съвест.

Анжел не отговори. Явно не беше добре. Бе разкопчал яката на ризата си и жадно вдишваше майския въздух.

— Преди малко видях жена ви — продължи Жакмор, за да го поразсее малко. — Децата дяволски бързо растат. Ситроен вече стои прав.

— Бедничкият — каза Анжел. — На тази възраст… ще му се изкривят крачетата.

— Не е така — възрази Жакмор. — Щом стои прав, значи, че краката вече го носят.

— Нека оставим природата да върши своето — промълви Анжел.

— Жена ви ме праща при ковача, не се ли страхувате, че ги възпитава малко сурово.

— Не мога нищо да кажа — отвърна Анжел. — Тя се е мъчила, не аз. Това й дава известни права.

— Не съм съгласен — възрази Жакмор, — че едно толкова ненужно нещо като страданието, може да даде каквито и да е права на когото и да е, за каквото и да е.

— Наистина ли се отнася зле с тях? — попита Анжел, сякаш не чул предишната реплика.

— Не — рече Жакмор. — Тя е по-сурова със себе си. Но и това не е причина. Това е просто неискреност или нещо от този род.

— Мисля, че ги обича — каза Анжел.

— Мм… да… — отговори Жакмор.

Анжел млъкна. Не беше добре, това се виждаше.

— Би трябвало да намерите отдушник — каза Жакмор, — занимавайте се с ветроходство.

— Нямам лодка… — отговори Анжел.

— Направете си.

— Това е идея — измърмори Анжел.

Жакмор млъкна и стана.

— Отивам да доведа ковача — каза той. — Щом тя го иска.

— Идете утре — каза Анжел. — Оставете му още един ден на бедното детенце.

Жакмор поклати глава.

— Не знам — рече той. — Ако сте против, защо не го кажете?

— Аз съм в неизгодно положение — отвърна Анжел. — И после мисля, че тя има право. Все пак тя е майката.

Жакмор вдигна рамене и излезе. Широката, покрита с плочки стълба трепереше под бързите му крачки. Той прекоси хола и излезе. Пролетта бе изпълнила земята с хиляди чудеса и те с малките си разноцветни експлозии вдигаха по тревата пламъчета като шарени парцалчета по раздраното сукно на билярдна маса.

IV

8 май

Следващият ден бе сряда и Жакмор, отивайки в селото, не мина по главната улица и през площада, където ставаше пазарът на старците. Той сви встрани, преди да стигне до тълпата, по една пътека зад къщите, която бе обрасла с треволяци — парещи и мъхести, наричани от селяните копривлек.

Котките лениво се печаха по тухлените огради и по первазите на прозорците. Всичко бе спокойно и мъртво. Психиатърът, въпреки скуката, която непрекъснато му тежеше, беше спокоен и усещаше, че поне на клетъчно ниво живее.

Той знаеше, че малко по-нататък потокът завива наляво. Затова не бе учуден, че пътеката завива под същия ъгъл, факт, който го наведе на мисълта, че дворовете на фермите имат еднаква дълбочина.

На няколко десетки метра пред него група хора сякаш вършеха някаква сложна работа. Докато се приближаваше до мястото, чу пронизителен вик. Вик на болка и учудване и същевременно злоба, примесена с леко примирение.

Крачките му се ускориха, пулсът също. Селяни разпъваха на кръст един кон върху груба дъбова врата. Жакмор се приближи. Шест души притискаха животното към вратата. Други двама приковаваха предния му ляв крак. Пиронът вече пробиваше крака над копитото — един огромен дюлгерски пирон с лъскава главичка. Кръв се стичаше по кафявата кожа. Ето откъде идеше болезненият вик, дочут от Жакмор.

Селяните продължаваха, без да се интересуват от психиатъра, като че ли той бе някъде много далече, например на Островите. Само конят го погледна с кафявите си очи, от които капеха сълзи, и откри дългите си зъби, сякаш в кисела извинителна усмивка.

— Какво е направил? — попита внимателно Жакмор.

Един от насъбралите се зрители му отвърна невъзмутимо:

— Това е жребец разплодник. Съгрешил е.

— Не е толкова страшно — каза Жакмор.

Събеседникът му се изплю, без да му отговори. Сега ковяха десния крак на жребеца и Жакмор потръпна, като видя как острието на гвоздея се заби с един удар на чука в посърналата от ужас конска кожа. Както преди малко, конят нададе къс, ужасен вик. Плешките му изпукаха от силата, с която палачите го притискаха към вратата. Коленете му бяха леко прегънати. Предните му крака образуваха остър ъгъл, който обхващаше изразителната му глава. Вече се появяваха първите мухи, които топваха крачетата си в кръвта около пироните, възбудени от миризмата й. Тези, които държаха задните крака, ги раздалечиха и опряха копитата от двете страни на прага. Жакмор, стъписан, не изпускаше нито една подробност от операцията. Той усещаше в гърлото си нещо остро, като бръснарско ножче, и с голямо усилие го преглътна. Коремът на жребеца потръпваше и обемистият му член сякаш се сви и прибра в кожата.

От другата страна на пътеката се дочуха гласове. Приближаваха се двама мъже, които Жакмор не бе забелязал, един възрастен и един младеж. Възрастният вървеше с ръце в джобовете. Беше огромен и космат, с голи ръце и жарсена фланелка, с червеникава кожена престилка, която го шляпаше по краката. Младият, окаян болнав чирак, мъкнеше един метален съд, пълен с жар, от който се подаваше дръжката на една загрята до червено кука.

— Ето ковача… — каза някой.

— Наистина — не можа да се въздържи да не забележи полугласно Жакмор. — Вие сте строги с животните.

— Това не е животно, а разплоден жребец — отвърна един селянин.

— Нищо страшно не е направил.

— Беше свободен — каза човекът. — Кой го караше да съгрешава.

— Но това му е задължението — възрази Жакмор.

Чиракът остави съда на земята и раздуха въглените. Майсторът ги поразрови малко с куката и като прецени, че тя е готова, я измъкна и се обърна към жребеца.

Жакмор се извърна, запуши с юмруци ушите си и избяга. Той тичаше несръчно, защото ръцете му бяха прилепени до главата и викаше, за да не чува отчаяните стонове на коня. Спря, когато бе стигнал площадчето близо до църквата. Отпусна тежко ръце край

тялото си. Мина по едно леко дървено мостче, под което червеният поток течеше сякаш без вълни, неподвижно. Малко по-надолу Ла Глоар плуваше задъхан, носейки в уста към лодката едно белезникаво парче месо, което се скапваше между зъбите му.

V

Жакмор погледна колебливо около себе си. Никой не бе забелязал отчаяното му бягство. Църквата беше тук — едно яйце, а синият стъклопис приличаше на дупка, през която човек можеше да го изпие. Отвътре се чуваше песен. Жакмор обиколи църквата и без да бърза, се изкачи по стълбите. Влезе.

Свещеникът, изправен пред олтара, тактуваше. Двадесетина деца пееха църковен химн за първо причастие, чийто текст беше толкова хитър, че завладя живо психиатъра и той се приближи до олтара, за да чува по-добре.

Разцъфна кичест глог
и тлъста е свинята,
нехае тя за бог,
все рови по земята.
А кравата пасе
пършивата тревица
и със онуй прасе
ще стане кървавица.
Но бог е по-велик
от някакви салами,
разкошен, многолик,
прекрасно той ни мами.

В този момент психиатърът се досети, че автор на химна несъмнено беше свещеникът и престана да слуша внимателно, защото реши, че лесно можеше да получи копие. Музиката малко поуспокои смутеното му съзнание. Той седна, защото не искаше на никого да пречи. В църквата беше хладно; детските гласчета отекваха в голямото помещение и отгласите им се вплитаха в орнаментите по стените. Жакмор безцелно разглеждаше всичко наоколо и погледът му попадна върху амвона с капаците, вече захванат с две големи скоби, които щяха

да го държат да не пада. Сети се, че не е стъпвал тук от кръщенето на мърльовците и си помисли колко бързо минава времето; това бе истина, защото здрачът вече смекчаваше блясъка на синия стъклопис и гласовете на децата ставаха още по-нежни; така умилителното съчетание на здрач и музика беше като балсам за душата му.

Той излезе успокоен и си помисли, че все пак трябва да отиде при ковача, за да не му се кара Клемантин.

Вечерта се спускаше. Жакмор тръгна към селския площад, като се ориентираше от плуващата във въздуха смътна миризма на горено копито. Той затвори очи, за да не се загуби, и обонянието му го отведе до бараката, в която чиракът поддържаше голям огън с меха. Пред вратата един кон чакаше да му сложат последната подкова. Току-що го бяха подстригали с машинка целия освен долната част на краката и Жакмор се наслади на красивата му закръглена задница, на леко хлътналия му гръб, на яките му гърди и острата грива, подрязана като градински храст.

Налбантинът излезе от своята тъмна дупка. Наистина беше онзи, когото Жакмор бе видял преди един час да се задава по пътя, за да изтезава жребеца.

— Добър ден — каза Жакмор.

— Добър ден — отговори налбантинът.

Той държеше в дясната си ръка дълги клещи, с които стискаше парче зачервено желязо. В лявата ръка имаше тежък чук.

— Вдигни си крака — рече той на коня.

Конят се подчини и той го подкова за миг. Остър син пушек се вдигна от копитото и замъгли въздуха. Жакмор се закашля. Конят стъпи на земята и опита подковата си.

— Добре ли е? — попита налбантинът. — Не е ли малка?

Конят направи знак, че не е, постави глава на рамото на налбантина, който го погали по муцуната. След това животното си тръгна спокойно. По земята имаше купчинки косми като при бръснар.

— Хей! — викна налбантинът на своя чирак. — Ела да изметеш това!…

Налбантинът се готвеше да се прибере, когато Жакмор го хвана за ръката.

— Кажете…

— Какво? — попита налбантинът.

— Можете ли да минете в къщата на високия бряг. Едно от децата вече ходи.

— Бързате ли? — попита налбантинът.

— Да — каза Жакмор.

— Не може ли да дойде?

— Не.

— Ще видя — отвърна налбантинът.

Той влезе в ковачницата, на входа срещна чирака, който с една стара метла бе тръгнал да събира на купчинка отвратителните косми. Жакмор спря на прага. Беше много тъмно и оранжевият огън хвърляше върху всички вещи ослепителни отблясъци. Близо до него Жакмор забеляза наковалнята, до нея, на един метален тезгях, някаква вещ с неопределена форма, може би човешка, която на проникналата дневна светлина хвърляше метални отблясъци.

Ковачът вече се връщаше, след като бе погледнал в тефтера си. Той смръщи вежди, като видя, че Жакмор се е приближил.

— Стойте навън — каза той. — Тук не е воденица.

— Извинявам се — отвърна озадачен Жакмор.

— Ще мина утре — каза ковачът. — Утре в десет часа. Нека всичко да е готово. Нямам никакво време за губене.

— Ясно — рече Жакмор. — Благодаря.

Човекът се върна в ковачницата. Чиракът бе свършил с метенето и хвърли космите в огъня. Жакмор бързо се отдалечи, за да не припадне от вонята.

По обратния път той забеляза едно дюкянче, шивачница и галантерия едновременно. Зад витрината, в обилно осветеното помещение, стоеше една възрастна жена. Тя привършваше рокля в зелено и бяло, украсена с английска бродерия. Жакмор се спря, замисли се и продължи. Малко преди да стигне до къщата, той си спомни, че Клемантин носеше съвсем същата рокля няколко дена преди това. На бели и зелени райета, с яка и маншети от английска бродерия. Но Клемантин май не си шиеше в селото? Така ли бе, или не?

VI

9 март

Жакмор ставаше. Цялата му нощ премина в безуспешни усилия да накара прислужницата да говори. Както винаги, историята завърши със съвокупление в същата странна поза, на четири крака, единствената, която тя признаваше. Жакмор се изморяваше от това изтощително мълчание и чувствуваше нужда да мирише ръцете си, възбуждащата миризма на това момиче, това бе и утехата му, защото на точните си въпроси получаваше само смътни отговори. В нейно отсъствие той се възмущаваше от нея, подготвяше детински аргументи, но биваше тутакси обезоръжен, щом я видеше отново, защото мълчанието, мудността й бяха твърде естествени, за да можеше да се бори с тях; бяха твърде обикновени и само го обезсърчаваха. Той отново помириса ръката си и си представи как я обладава, насочвайки я по свое желание с все по-голяма твърдост — при този спомен през плътта му, въпреки отегчението, премина тръпка.

Той привърши утринния си тоалет, но не си изми ръцете и реши да отиде да види Анжел. Имаше нужда от събеседник.

Анжел не беше в стаята си, това беше съвсем ясно, тъй като след три последователни почуквания не получи никакъв отговор. По същия начин провери и из другите стаи и накрая се озадачи.

От градината се чуваше шум от трион. Той тръгна натам. Като завиваше по алеята, бегло помириса пръстите си. Миризмата не бе изчезнала.

Стърженето на триона стана по-ясно. Близо до гаража той видя Анжел, със син дочен панталон, без сако, да реже една тежка талпа, поставена на две магаренца.

Жакмор се приближи. Неравният и нацепен край на талпата глухо тупна на земята. Под магаренцата имаше една купчина ухаещи на смола пресни жълти стърготини.

Анжел се изправи и остави триона. Подаде ръка на психиатъра.

— Виждате ли — каза той. — Следвам вашите съвети.

— Лодка? — попита Жакмор.

— Лодка.

— Знаете ли да строите лодка?

— Не искам да е кой знае колко бърза — отвърна Анжел, — само да плува.

— Тогава направете си сал — каза Жакмор. — Салът е квадратен. Прави се много по-лесно.

— Да — рече Анжел. — Но не е толкова красив.

— Като рисунка с водни бои — каза Жакмор.

— Като рисунка с водни бои.

Анжел вдигна талпата, която току-що бе отрязал.

— За какво ще служи? — попита Жакмор.

— Още не знам. Засега само им режа неравните краища. Искам да работя с чист материал.

— Удвоявате си работата.

— Няма значение. Какво друго да правя.

— Странно — промърмори психиатърът. — Не можете ли да работите, ако най-напред не си подравните материалите?

— Мога, но няма да ми е приятно.

— Отдавна ли правите така?

Анжел го погледна хитро.

— Я ми кажете, това в действителност разпит ли е?

— Съвсем не!… — възрази Жакмор, като поднесе пръстите си под носа, уж за да отпуши едната си ноздра.

— Занаятът се обажда, а?

— Не — отвърна Жакмор. — Ако не се интересувам от другите, от кого искате да се интересувам?

— От вас самия, разбира се — каза Анжел.

— Добре знаете, че съм празен.

— А ако се запитате защо? Това вече би ви напълнило мъничко.

— Глупости — рече Жакмор.

— И още ли нямате кого да психоанализирате?

— Нямам.

— Опитайте с животни. Сега това се прави.

— Откъде знаете? — попита Жакмор.

— Четох го.

— Не трябва да се вярва на всичко, което четете — отговори поучително психиатърът.

Вътрешната страна на палеца му беше запазила характерната миризма.

— Все пак опитайте — каза Анжел.

— Ще ви кажа… — започна психиатърът и изведнъж спря.

— Какво ще ми кажете?

— Не — заключи Жакмор. — Няма да ви кажа. Сам ще видя дали е вярно.

— Предположение ли е?

— Хипотеза.

— Добре — каза Анжел. — В края на краищата това засяга вас.

Той се обърна към гаража. През отворената врата се виждаше задницата на колата, а отдясно няколко дъски, опрени о стената и леко извити под собствената си тежест.

— Не ви липсва дървен материал — одобрително забеляза Жакмор.

— Ще стане въпреки всичко доста голяма лодка — каза Анжел.

Той влезе и си избра една дъска. Жакмор погледна небето. Нямаше нито едно облаче.

— Ще ви оставя — рече той. — Отивам в селото.

— Наслука.

Шумът от триона се поднови и започна да отслабва все повече с отдалечаването на Жакмор от гаража. Когато той стигна решетката на градинската врата, вече нищо не се чуваше. Тръгна по прашната пътека. Там, като говореше с Анжел, той изведнъж се бе сетил за голямата черна котка на стената край селото. Една от малкото личности, които бяха съгласни с него.

Тази стена явно бе любимото място на котката. Той ускори крачка, за да се увери. И в същото време поднесе палеца си под носа и дълбоко вдъхна. Миризмата материализираше формите на прислужницата, якия й гръб, закръгления й задник, който се огъваше под неприличните му напъни. Тези форми му помагаха да върви.

VII

24 март

Вятърът разпиляваше по пътя сламки, които бе измъкнал от оборите през пукнатините на вратите, или бе събрал около забравените на слънце бали слама и около плевните. Той се беше вдигнал рано сутринта. Бе обрал от повърхността на морето захарния памук на морската пяна, бе се изкачил по стръмния бряг и раздрусал острите папрати, които проскърцваха напевно; след това се бе завъртял около къщата, свирейки във всяко ъгълче или пукнатина, вдигайки тук-там някоя по-податлива керемида, обръщайки листата от миналата есен — кафеникави филиграни, незасегнати от гнилия тор, бе надиплил цяла драперия от вдигнатия по пътя прах и прокарал пилата си по изсъхналите кори на стари локви. Вихърът се издигна в края на селото. Сламчици и треволяци се завъртяха лудо на върха на един поклащащ се конус. Върхът капризно се местеше, като писец по кардиограма; близо до високата сива стена имаше нещо черно, пореcто и гъвкаво; върхът се приближи неочаквано и зигзагообразно. Това бе обвивката на черната котка, празна и лекичка, само обвивка, без съдържание, неосезаема и суха. Тя бе разкъсана и вихрушката я затъркаля непохватно по пътя като прочетен вестник по запустял плаж. Вятърът сякаш дърпаше въображаемите концы, свързващи високите сухи треви и те звънтяха — призракът на котката се издигна със смешен скок във въздуха и падна накриво. Поредният пристъп на вятъра залепи тази жалка марионетка за един плет, след което я поде отново за следващия валс. Котката изведнъж скочи над насипа, защото пътят извиваше, и прекоси направо през полето; тичаше сред зелените житни кълнове и при допир с тях се наелектризираше, подскачаше тук и там като пияна гарга, съвършено празна, като изсушено растение, като старата слама от балите, забравени на слънце.

VIII

30 март

Жакмор с един скок се намери на шосето и помириса свежия въздух. Той долавяше много нови миризми, които събуждаха у него неясни спомени. Откакто бе абсорбирал преди една седмица цялото психическо съдържание на черната котка, той се сблъскваше с все по-нови и нови изненади и доста трудно се оправяше в този сложен и необуздано чувствен свят. Не може да се каже, че той наистина възприе съвсем ново поведение; неговите физически навици, жестове и основни рефлекси бяха вече достатъчно затвърдени, за да се променят коренно от контакта с тези на черната котка, които и без друго не бяха достатъчно интензивни, и това обясняваше слабия им ефект; сега му бяха смешни опитите сам себе си да убеди, че изпитва нужда да се почеше с крак зад ухото или да легне свит на топка с юмруци под брадата. Но му оставаха цяла серия желания и усещания, дори мисли, които много го привличаха, въпреки че разбираше тяхната лекомисленост; например валерианът: той усети, че на няколко метра има валерианов храст. Въпреки това му обърна решително гръб и тръгна в посока, обратна на селото, по пътеката на високия бряг. Една, според него, твърде добра идея го направляваше.

Той стигна до ръба, откъдето брегът стръмно се спускаше към морето и лесно откри една малка, едва забележима пътечка, проправяна вероятно от падащите камъни. Без колебание тръгна по нея с гръб към пропастта и помагайки си с ръце, заслиза. За миг се уплаши, когато няколко камъка се изтърколиха изпод краката му, но несъмнено той се спускаше със сигурност и сръчност, които досега не бе откривал у себе си. За няколко мига бе вече долу на брега. От отлива морската вода бе открила една тясна ивица изгладени морски камъни, оградени от скали, прерязани от дълбоки дупки, пълни с вода. Жакмор бързо се приближи до една от тях, избра си удобно място, запретна ръкав и клекна. Свитите му пръсти докосваха водата.

Минаха десетина секунди. Тогава малка жълта рибка показа глава иззад една зелена тревичка. Беше едва забележима на растителния фон на езерцето, но Жакмор виждаше как потръпват хрилете й и сърцето му се изпълваше с радост.

В миг ръката му се изпъна, той хвана животинчето и го поднесе към носа си. Наистина хубаво миришеше.

Облизвайки се, той отвори уста и без колебание сгриза главата на потръпващата риба.

Беше прелестно. А локвата беше пълна с рибки.

IX

16 април

Анжел остави върху тезгяха наковалнята и чука, с който занитваше, и с опакото на ръкава си избърса челото. Бе завършил обковката от дясната страна на лодката. Червените медни нитове образуваха красива редица върху светлото дърво. Лодката вече започна да добива някаква форма. Тя лежеше върху дъбови подпори, оттук надолу по стръмния бряг към морето се спускаха две, също дъбови релси.

Трите деца си играеха наблизо с купчината стърготини и талаш. Те се развиваха необикновено бързо и трите ходеха вече, потропвайки с малките си железни обувчици; само краката на Ситроен все още се разраняваха привечер, другите двама бяха по-здрави и кожата им вече беше достатъчно загрубяла.

Анжел се учуди, беше време, а прислужницата не идваше. Децата все пак трябваше да закусят. В един момент се сети, че тя бе излязла. Той въздъхна и си погледна часовника. Наистина Клемантин рядко забравяше да ги храни и когато той и правеше дори и най-малка забележка, тя му отговаряше нахално с някаква презрителна и почти неоправдана сигурност. Анжел се смущаваше, защото тогава децата го гледаха почти иронично и се нареждаха край майка си.

Той ги погледна и срещна черните очи на Ситроен, те го смутиха. С малко яд си каза, че те бяха получили това, което заслужаваха. Самият той с удоволствие би ги хвалил, прегръщал, целувал, но за това никой не го бе помолил.

Те обичат повече някой да им се смее, си помисли злобно той. Въпреки това се насочи към тях.

— Елате да закусите, гълъбчета — каза той.

Жоел и Ноел вдигнаха носове и се размъркаха.

— Икам Антин — промърмори Жоел.

— Антин — повтори Ноел.

— Няма я Клемантин — рече Анжел. — Елате, ще я потърсим.

Ситроен с достойнство мина пред него. Анжел подаде ръка на двете близначета. Не я поеха, а се изправиха и като вдигнаха облачета прах от талаша и стърготините, застигнаха брат си. Анжел се почувствува потен и нервен. Все пак той ги последва отдалече, защото стръмната и неравна градина криеше за тях доста препятствия, а той въпреки раздразнението си, не искаше да им се случи нещо лошо.

Влезе в антрето само секунда след тях и ги хвана. Жоел с тъничко гласче викаше майка си, Ноел му пригласяше.

— Стига — каза енергично Анжел.

Те млъкнаха учудено.

— Елате в кухнята — продължи Анжел.

Бе малко изненадан, че не намери нищо готово. Тя все пак би могла да приготви закуската. Той несръчно ги сложи пред купичките с мляко и филиите и тръгна към вратата, а те започнаха шумно да ядат. На прага за малко не се сблъска с Жакмор.

— Не сте ли виждали Клемантин? — попита той. Психиатърът си почеса ухото като котка.

— Хмм… — отговори той, без да разбира.

— Престанете с тези котешки маниери — каза Анжел. — Те са ви толкова неприятни, колкото и на мен. И ми кажете къде е жена ми.

— Съжалявам — отвърна Жакмор, — но влязох, без да искам в столовата, където е тя.

— И какво — изръмжа Анжел.

Той блъсна Жакмор и тръгна разярен. Жакмор го последва. Анжел искаше да превърне в гняв и отвращение своята несръчност спрямо децата, това бе ясно, но Жакмор не се захвана да му го обяснява.

Анжел искаше да й каже нещо обидно. Той рядко ставаше невъздържан, но когато му се случеше, биваше все заради децата. Би трябвало повече да се грижи за тях. Беше нервиран. Сърцето му силно биеше. Тя с всичко се подиграваше.

Той рязко отвори вратата и се закова на място. Клемантин, със смъкнат до коленете панталон, лежеше на масата, шавайки и пъхтейки, сякаш някой я обладаваше. Ръцете й, опънати по тялото, се свиваха конвулсивно. Тя кършеше кръста си върху лакираната повърхност на масата, гърчеше се, разтваряше краката си и издаваше слаби стонове. Анжел за миг остана като гръмнат, после започна да отстъпва. Лицето

му лека-полека се зачерви. Той затвори вратата и с бързи крачки тръгна към градината. Жакмор спря на площадката и го видя да изчезва зад завоя на алеята. След това Жакмор се върна в кухнята.

— Питам се… — прошепна той.

И с няколко точни движения заличи следите от пакостите, направени от мърльовците. Те се бяха нахранили и весело бърбореха. Той им избърса лицата и ги изблъска навън.

— Бягайте да си играете с баща си… — рече им той.

— Искам… Антин… — каза Жоел.

— Антин… — повтори Ноел.

Ситроен нищо не каза и тръгна към сайванта, следван от братята си. Жакмор, свъсил вежди, почака един миг. След кратко колебание той се върна в столовата. Този път Клемантин лежеше по корем на масата и продължаваше да прави неприлични движения. Психиатърът подуши въздуха в помещението. След това се отдалечи със съжаление и се прибра в стаята. Легна си и без голямо желание се опита да помърка. Въпреки всичко трябваше да признае, че не успяваше да го направи сполучливо. Всъщност дали черната котка, която бе психоанализирал преди няколко седмици, е знаела да мърка? И той отново се замисли за това, което сега му бе интересно — Клемантин. Може би трябваше да пипне. Той помириса пръстите си. По тях все още бе останала миризмата на прислужницата, но това бе вчера и се чувствуваше слабо. Разбира се, той беше на леглото си. Но жената долу продължаваше да шава. Той седна на леглото, после стана, слезе долу и се спря пред вратата на столовата. Нададе ухо. Нищо. Влезе.

Клемантин, все още полугола, спеше на масата; поне беше престанала да мърда и си почиваше. Жакмор се приближи. Тя се размърда, като го чу и се повдигна на лакът. Жакмор се спря и остана неподвижен.

— Извинете — рече той. — Помислих, че викате.

Очите й бяха уморени и мътни.

— Какво правя върху тая маса? — попита тя.

— Хм… — промърмори Жакмор. — Не знам. Сигурно ви е станало много топло.

Тогава тя забеляза, че е полугола.

— Сънувах — започна тя.

После силно се изчерви, както Анжел преди малко.

— Дали… — продължи тя.

Тя седна, без да прикрива голите си бедра.

— Всъщност вие вече знаете как изглеждам — прошепна тя.

Жакмор беше объркан и не каза нищо.

— Предполагам, че съм буйствувала — каза тя и започна да се облича.

— Опасявам се, че е така.

— Добре де — продължи Клемантин, — не знам какво съм правила. Тъкмо отивах да приготвя закуската на децата и… ето, сега съм тук.

Тя опипа главата си.

— Спомням си, че ме събориха върху масата. Имам цицина.

— Някой караконджо… — каза Жакмор.

Тя бе закопчала панталона си и си приглаждаше косата.

— Е, добре де, случва се — приключи въпроса тя. — Мислех, че ще мина и без това. Отивам да приготвя закуската.

— Те закусиха — уточни Жакмор.

Лицето на Клемантин се помрачи.

— Кой им даде да закусват?

— Мъжът ви — каза Жакмор. — А пък аз им измих лицата след това.

— Анжел е идвал тук?

— Да — отвърна Жакмор.

Тя мина пред него и се запъти с бързи крачки към градината. На завоя почти тичаше. Жакмор се качи замислен в стаята си. Значи той съществуваше. Но само той.

X

Анжел отново бе взел чука за занитване и се занимаваше с другия борд. Той тъкмо подлагаше наковалнята от вътрешната страна, когато Клемантин се показа, зачервена от бързане. Щом я видяха, близнаците весело извикаха, а Ситроен се приближи до нея и я хвана за ръката. Анжел вдигна очи, видя всичко и сякаш се стегна.

— Кой им даде да закусят? — попита тя.

— Аз — сухо отговори Анжел.

Нещо в тона му я учуди.

— И с какво право?

— Стига! — каза грубо Анжел.

— Аз те питам с какво право си дал закуската на тези деца, след като е казано, че нямаш работа с тях?

Преди да си затвори устата, и шамарите заваляха. Тя политна от ударите. Анжел, пребледнял като платно, трепереше от яд.

— Стига! — извика той.

Той като че ли се поуспокои, а тя прокара несигурно ръка по бузата си.

— Съжалявам — каза накрая той. — Но отиваш твърде далеч.

Децата се развикаха, а Ситроен взе от земята един пирон, приближи се до Анжел и с все сили го заби в крака му. Анжел не помръдна, Клемантин започна да се смее злобно.

— Стига — повтори рязко Анжел.

Тя спря.

— Всъщност не съжалявам — продължи той. — Съжалявам, че не посмях да те ударя по-силно.

Клемантин наведе глава и си тръгна. Трите деца я последваха. От време на време Ситроен се обръщаше и хвърляше по един свиреп поглед на баща си. Анжел остана замислен. Той си припомни сцената, която стана преди малко, и се размърда притеснено; после си представи мислено жена си на масата в столовата и червенина обля челото и врата му. Той знаеше, че повече няма да се прибере в къщи. Имаше достатъчно талаш и стърготини в хангара, за да може човек да

спи удобно, а и нощите бяха топли. Усещаше лек сърбеж в левия крак. Наведе се и извади пирона с фино позлатено острие, върху зеленикавото зебло на панталона му имаше малко кафяво петънце, колкото една дървеница. Беше просто смешно. Нещастни червейчета.

XI

20 май

Жакмор почти не стоеше в къщи от момента, когато Анжел бе решил да живее при лодката си. Присъствието на Клемантин го смущаваше. Тя беше прекалено много майка и то в съвсем друго отношение. Той не виждаше нищо лошо: защото наистина бе празен и нямаше никаква представа за етичните стойности. Това обаче го смущаваше физически.

Той се беше излегнал в едно ъгълче на градината, където в изобилие растеше странната трева „Бръкни-в-тенджера“, която, ако се използува с мярка, дава смелост и решителност. Жакмор разсеяно дъвчеше няколко ръбести стръкчета от нея. Той чакаше Кюблан, която трябваше да дойде и да прекара с него до края на този ден без всякакви очертания. Като си каза без очертания, веднага провери с ръка дали панталона му не седи накриво.

Той чу камъчетата да скърцат и седна. Дебелокрака и породиста, тромава, с натежала пазва, прислужницата се появи и седна до него.

— Свърши ли си работата? — попита той.

— Свърших — въздъхна тя. — Децата си легнаха.

Тя вече си разкопчаваше роклята, но Жакмор я спря.

— Какво ще кажеш, ако поговорим малко? — предложи той.

— Не съм дошла за това — отвърна тя. — Искам да вършим работа, а не да говорим.

— Искам само едно нещо да те попитам — каза той.

Тя се съблече и седна на тревата. В това отдалечено място на градината те бяха като в малка кутийка. Между впрочем нямаше никаква опасност да бъдат открити; нито Анжел, нито Клемантин биха дошли тук. Жакмор, за да я успокои, също се съблече. Тя избягваше да го гледа. Те бяха смешни така, голи на тревата. Тя легна по корем, а после застана на четири крака.

— Чакам — каза тя.

— Аа, не — отвърна Жакмор. — И после, омръзна ми тази идиотска поза.

— Хайде — рече тя.

— Това е непоносимо — каза Жакмор.

Той рязко я бутна и тя загуби равновесие. Преди да успее да се съвземе, той я притисна към земята и легна върху нея. Тя яростно се съпротивляваше.

— Не, не това! Не така! Сатир такъв.

Жакмор я държеше здраво.

— Добре, ще те пусна — каза той. — Но ми кажи защо не искаш да го правиш другояче.

— Не искам — изръмжа тя.

Той наблегна на превъзходството си. Можеше да я обладае, когато си иска.

— Ако не ми кажеш, ще го направя така.

Този път тя заплака от яд и замънка.

— Не… вървете си. Не искам. Много сте гаден.

— Хайде де! — възрази Жакмор, — ти си съвсем побъркана!

— Не искам да говоря — каза тя.

— Ще говориш — поде Жакмор.

Той наведе глава и захапа зърното на едната й гръд.

— Ако не ми кажеш, ще го изям — увери я той, макар и доста трудно, защото бе с пълна уста.

Беше му много смешно и я поотпусна. Но после навярно я ухапа силничко, защото тя извика и заплака. Той безжалостно се възползува от слабостта й.

— Ще ви кажа — измънка тя. — Но се дръпнете от мен. Веднага. Веднага.

— Всичко ли ще ми кажеш? — попита Жакмор.

— Обещавам. Станете… Хайде… Ох!

Жакмор я пусна и се отстрани задъхано. Трудно можеше човек да й удържи. Тя отново седна.

— Сега говори — каза той. — Или ще започна отново. Защо правиш така? Какъв е смисълът?

— Винаги така съм правила — отговори тя.

— Откога?

— Отначало.

— С кого го направи за първи път?

— С баща си.

— И защо?

— Той казваше, че не иска да ме гледа. Че не смее.

— Било го е срам?

— Туй го няма между нас — рече твърдо тя.

Тя криеше с ръце гърдите си, но държеше голите си бедра разкрачени. Това се казва свян, помисли си Жакмор.

— На колко години беше?

— На дванадесет.

— Ясно защо не е искал да те гледа.

— Не, вие не разбирате — каза тя. — Не искаше, щото казваше, че съм грозна. И щом баща ми го казваше, значи беше прав; а вие ме накарахте да не слушам баща си и сега съм едно лошо момиче.

— Харесва ли ти? — попита Жакмор.

— Какво?

— Да го правиш така?

— Амчи, така не се пита — каза тя. — Искате ли или не.

— Не винаги ми се ще така — отвърна Жакмор. — И най-хубавите неща омръзват.

— Тогава, вие сте като животните — рече тя.

Тя стана и потърси роклята си.

— Какво правиш — попита Жакмор.

— Отивам си. Срам ме е от мене си.

— Ти не си виновна — забеляза Жакмор.

— Виновна съм. Още отначало не трябваше да го правя.

— Ами, ако ми разкажеш някои неща — каза Жакмор, — ще се опитам да се съобразявам с чувствителността ти. Но ти хич не си разговорлива.

— Тя, госпожата, хубаво ми казваше — изръмжа бавачката. — Не искам повече да ви виждам.

— Толкова по-зле — сухо каза психиатърът. — Ще ти го върна тъпкано.

— И пак нищо няма да ви кажа. Не съм тук, да засищам мръсните ви желания.

Жакмор започна да се облича, като се подхилваше. Никога сериозно не бе се надявал, че ще психоанализира тази нещастница. Ще

намери нещо по-добро. Той нахлузи обувките си и стана. Тя още хленчеше.

— Марш оттук — й каза важно той.

Тя се подчини, подсмърчайки. Сигурно го мразеше. Той се усмихна, като си помисли, че в това отношение анализът бе успял. С лек подскок хвана една закъсняла пеперудка и доволно я излапа.

XII

13 юли

Пред входа на къщата имаше едно равно и покрито с чакъл пространство, където след ядене играеха трите деца, докато чакаха бавачката да поднесе храната на големите, след което ги слагаше да спят. От прозореца на столовата човек можеше да ги наблюдава. И това задължение се падна на Жакмор, просто защото бе седнал с лице към прозореца. Срещу него Клемантин разсеяно мачкаше с пръсти среда от хляб и правеше топчета. Неприятна работа, ако трябваше да се занимава (а той се занимаваше). Те се виждаха само на масата. Тя изглежда желаеше оставането му тук, но в разговор се ограничаваше с незначителни теми; той от своя страна също не искаше да засяга лични въпроси.

Кюблан наперено и безмълвно донесе едно блюдо, покрито с капак, и го остави пред Жакмор. Той го отхлупи и каза учтиво:

— Моля, сипете си, Клемантин.

— Това е за вас — отвърна тя. — Само за вас. Нещо котешко.

Тя се усмихваше хитричко. Той погледна яденето.

— Но това са дреболийки! — извика радостно той.

— Точно така — каза Клемантин.

— Бих ги предпочел сурови — обясни Жакмор, — но съм трогнат от такова внимание… Клемантин, вие сте ангел.

— Изпитвам най-добри чувства към вас — каза тя, — но въпреки това не бих понесла да ви гледам как ядете сурово месо.

— Разбира се — съгласи се Жакмор, като си напълни чинията. — Това е по-хубаво от всички мишки и птици по земята.

— Радвам се, че ви харесва — отвърна тя.

— Птица не е лошо, разбира се — забеляза Жакмор, — но тези ужасни пера!

— Вярно е — каза Клемантин. — Това е обратната страна на медала. — Но мишките?

— Само за развлечение — отвърна Жакмор. — Иначе не са вкусни.

— В края на краищата — каза тя — това разширява диапазона на вкусовете ви. За предпочитане е. Върху кого работите в момента?

— Вие сте любезна — отбеляза Жакмор, — защото знаете, че вашето слугинче направо ме изостави.

— Да — отвърна тя. — Признавам, че това ми прави удоволствие. Какво намерихте в селото? Май че доста често ходите там.

— О — каза Жакмор, — нищо особено. Често се виждам с Ла Глоар.

— Аз ви питам за жени.

— Изобщо не търся — отговори Жакмор. — Знаете ли, че котакът беше скопен. Не вярвам да има такова значение, но все пак това оказва влияние.

Той лъжеше.

— Знам какво си търсите — каза Клемантин.

Жакмор погледна трите деца, които обикаляха в кръг, докато им се завиеше спят.

— Да говорим за друго — предложи той.

— Ровите ли в гардероба ми? — попита изведнъж тя.

Жакмор се поколеба. Бе учуден.

— Моля?

— Чухте добре.

— Не — отговори той. — Не съм аз. Какво ще търся във вашия гардероб. Имам достатъчно дрехи.

— О… няма никакво значение — увери го тя. — Може би се заблуждавам. Имах впечатление, че някой постоянно пипа там. Разбира се, нямам причини да смятам, че това сте именно вие.

Той посочи с глава прислужницата, която бе с гръб към тях.

— А, не — каза Клемантин. — Сигурна съм. И защо й е да се крие. На мен ми е все едно. Аз никога не ги обличам. Почти никога.

XIII

24 юли

— Готово — каза Анжел и се изправи.

Той бе прерязал наполовина подпорката, която крепеше лодката на релсите. Всичко бе завършено. Една десетметрова лодка от светло дърво, с издигната предница, като финикийските, с лек кил, чийто свързващи нитове блестяха в долната част на лодката. Палубата беше силно издута и засега на нея имаше само една малка кабинка в кърмовата част. Жакмор се наведе и погледна корпуса. Единадесет чифта механични крачета стърчаха по цялата дължина.

— Ще върви бързо — забеляза той.

— Горе-долу — каза Анжел.

— За любител — продължи Жакмор, — твърде добре се справихте.

— Аз не съм любител — отговори Анжел.

— Е, добре тогава — каза Жакмор, — за професионалист твърде добре се справихте.

— Не съм професионалист — отговори Анжел.

— Какъв сте тогава — попита раздразнен Жакмор.

— Не започвайте пак да задавате въпроси, това е много лош навик, направо мания.

Жакмор, разбира се, можеше да се разсърди, но темпераментът му не му позволи. Чудеше се какво да каже на човек, който си отиваше за дълго. И то с несигурна лодка. Въпреки единадесетте чифта механични крачета.

— Още ли сте в такива отношения с жена си?

— Да — каза Анжел. — Тя е…

Той млъкна.

— Нищо, нямам какво толкова да казвам. Жените и мъжете не живеят в един и същи свят. Но не съжалявам за нищо.

— А за децата?

— За щастие — каза Анжел, — все още не ги познавам. Няма да ми е мъчно.

— Ще им липсвате — увери го психиатърът.

— Знам — отвърна Анжел. — Но на човек винаги нещо му липсва. Поне да бъде, както в случая, нещо значително.

— Децата, възпитани без баща… — започна Жакмор.

— Слушайте — прекъсна го Анжел. — Няма какво повече да се говори. Отивам си, просто си отивам. И край.

— Ще се удавите — рече Жакмор.

— Няма да имам този късмет.

— Колко сте банален — каза презрително Жакмор.

— Съблазнително банален — отвърна Анжел.

— Не знам какво да ви кажа.

— То се подразбира — саркастично рече Анжел. Сега нека аз да ви поразпитам. Докъде стигнахте с вашите големи проекти?

— До никъде — каза Жакмор. — Досега съм хванал една котка, това е. Опитах с едно куче, но котешкото у мен предизвика един доста неприятен конфликт и трябваше да прекратя. Пък и най-много ми се иска да бъде човек. Мъж или жена, но хомо сапиенс.

— При кого ходите сега?

— Ще се запозная с прислужницата на ковача. Чрез галантеристката.

— При галантеристката ли ходите сега?

— Не, не знам… тази де, шивачката. Всъщност странно е, нали, тя шие всичките рокли на жена ви?

— Съвсем не — отвърна Анжел. — Клемантин всичко си донесе. Тя никога не ходи в селото.

— Греши — рече Жакмор. — Има толкова интересни неща.

— Така ли — каза Анжел подигравателно. — От тях може лошо да ти стане.

— Вярно е, но все пак е интересно. Във всеки случай… да… хм… странно е: шивачката има всички модели от роклите на жена ви. Всички, които съм виждал.

— А, тъй ли? — попита Анжел леко учуден.

Той погледна лодката.

— Трябва да тръгвам — каза той. — Искате ли да я опитате с мен?

— Вие все пак няма да заминете така… — поде Жакмор, сякаш изгубил надежда.

— Ще замина. Не днес, но ще замина точно така.

Той се приближи до подпорката, която почти беше прерязал с триона, и вдигна ръка. С един добре насочен удар дочупи дървото. Чу се силно изскърцване. Лодката потръпна и се разклати. Дъбовите релси бяха смазани и се спущаха през градината отвесно към морето. Лодката се спусна като стрела и се потопи във водата, без те да я виждат, посред един смрадлив облак от прегоряла смазка.

— Сигурно е вече във водата — каза Анжел след двадесетина секунди. — Елате да се поразходим. Тъкмо ще видим и как върви.

— Доста сте смел — поде Жакмор. — Да хвърлите нещо от тази височина.

— Това е добре — увери го Анжел. — Колкото по-високо, толкова по-хубаво.

Те се спуснаха по стръмния бряг, по-бавно от лодката. Времето беше хубаво и брегът пъкаше от ухания на разни треви и от цвърчене на насекоми. Анжел нежно прегърна Жакмор през раменете. Психиатърът се чувствуваше неловко. Той обичаше Анжел и се страхуваше за него.

— Нали ще внимавате? — каза той.

— Естествено.

— Имате ли продукти?

— Имам вода и въдици.

— Нищо друго?

— Ще си ловя риба. Морето стига за всичко.

— Ама че комплекси имате — избухна Жакмор.

— Не бъдете вулгарен — рече Анжел. — Знам, че завръщането към морето е все едно завръщане към майката. Психоанализирайте вашите глупаци. На мен ми писна от майки.

— Защото тази ви е жена — каза Жакмор. — Но за вашата майка все пак ще съжалявате.

— Няма. Всъщност аз нямам майка.

Те бяха на ръба на пропастта и Анжел пръв тръгна по една издатина, която се спускаше към морето. Лодката вече се виждаше долу. Жакмор видя релсите, които след стръмнината се спускаха почти хоризонтално във водата. Като се има предвид с каква скорост бе

паднала, лодката трябваше да се намира поне на триста метра от брега. Жакмор изказа това опасение.

— Има въже, което я държи — обясни Анжел.

— Добре — каза Жакмор, без да разбира.

Плажът, покрит с остри камъчета, се огласи от шума на техните стъпки. Анжел ловко хвана едно тъничко, леко и еластично въженце. Лодката бавно се приближи до брега.

— Качвайте се — каза Анжел.

Жакмор се качи. Лодката се заклати. Отвътре тя изглеждаше по-голяма. Анжел също скочи и изчезна в кабината.

— Ще монтирам кила — каза той — и тръгваме.

— Ама не наистина, нали? — отбеляза Жакмор.

Анжел подаде глава.

— Не се страхувайте — рече той усмихнато. — Не съм още съвсем готов. Ще бъда готов след осем дни. Днес само я изпробвам.

XIV

27 юнли

Жакмор толкова пъти бе изминавал пътя за селото, че той за него бе равен и скучен като коридор на лудница и като буза на кьосе. Обикновен път, друм като линия, без никаква плътност, и поради това несъществуващ. И този път, многократно скъсяван, и стъпките, вече познати, вече толкова пъти извървени (стъпки на движението, не на отрицанието). Той би ги объркал, би ги обърнал дори, но напразно, по-добре би било да ги смеси със словесни и логически изблици, за да го премине, този друм, без скука и с ясни и прости мисли. Но въпреки всичко той винаги стигаше до края. И пееше:

Хубава е тази песен,
пътят с нея е чудесен
и перчемът ми е сресан,
той със прахоляк е смесен,
за да няма в него плесен,
да не скачам като бесен.

Пееше всички познати песни, всички бъдещи песни, всички идващи песни, но той, бедният Жакмор, си беше глупав и просто не се поглеждаше отстрани. И както вече казахме, той пристигна в селото и някакъв плащ сякаш се стовари на раменете му, сякаш си навлече цялото село на гърба и ето го пред вратата на галантеристката (за такава поне я смяташе), която всъщност бе шивачка.

Почука:

— Чук! — два пъти.

— Влезте!

Жакмор влезе. Беше тъмно като във всички къщи в това село. В дъното блестяха най-различни вещи. Подът бе покрит с изтрити плочки, мръсночервени на цвят, по него се търкаляха конци, парченца

плат, семенца, просо за кокошките, парченца съсирена кръв за петлите и десетачки за любителите.

Старата шивачка бе наистина стара и шиеше рокля.

— Я виж ти — си каза Жакмор. — За Клемантин ли работите — попита той, за да успокои сърцето си, защото за неговото спокойствие бяха достатъчни няколко въпроса, нали сърцето е добре защитено и лесно се поддържа.

— Не — отвърна тя.

Тогава Жакмор видя налбантина.

— Добър ден! — каза учтиво той.

Налбантинът излезе от своя ъгъл. Той беше впечатляващо едър, но на тъмно това впечатление биваше неясно и затуй той изглеждаше още по-грамаден.

— За какво идвате? — попита той.

— Идвам да видя госпожата.

— Няма какво да правите тук — отсече налбантинът.

— Искам да разбера какво значи това — попита Жакмор. — Тези рокли са като роклите на Клемантин и това ме заинтригува.

— Създавате си излишни главоболия. Тези рокли не са патентовани, всеки може да ги направи.

— Не може човек да копира ей тъй всичките й рокли — каза строго Жакмор. — Това е неприлично.

— Без лоши думи — рече налбантинът.

Ръцете му наистина бяха яки. Жакмор се почеса по брадата и погледна издутия таван, украсен с лепкави ленти, по които имаше умрели мухи.

— Значи, с две думи, тя ще продължава да ги прави?

— Аз й ги поръчвам — обясни налбантинът с равен и заплашителен глас. — И си плащам.

— Я виж ти — каза с престорена любезност Жакмор, — за вашата мила млада женичка, може би?

— Такава няма.

— Хм… хм… — започна Жакмор. — Но всъщност — каза той, променяйки темата — от какви модели ги копира?

— Не ги копира, тя ги вижда. И прави, каквото е видяла.

— Хайде де! — каза подигравателно Жакмор, — направо ме премятате.

— Никого не премятам — рече категорично налбантинът.

В този момент Жакмор забеляза, че старата шивачка наистина имаше фалшиви очи, нарисувани върху затворените й клепачи. Налбантинът проследи погледа му.

— Нарисуваните очи са, за да не се забелязва нищо от улицата. Ако не бяхте влязъл, нямаше да видите.

— Но аз почуках — каза Жакмор.

— Да — отговори ковачът, — но тъй като не вижда, тя каза „Влезте!“, без да знае кой сте.

— Но тя все пак каза „Влезте!“

— Да — рече налбантинът, — тази дърта курва е възпитана.

Шивачката в този момент набираше талията на роклята, хубава семпла рокля, от бяло пике, която Клемантин бе носила предния ден.

— Но тя наистина ли работи със затворени очи? — попита учудено Жакмор, като че искаше сам себе си да убеди.

— Не е правилно да се казва със затворени очи — рече налбантинът. — Човек не е със затворени очи само защото е спуснал клепачите си. Отдолу те са отворени. Ако поставите една скала пред отворена врата, тя няма да е затворена. Прозорецът също. Защото, за да виждаш надалеч, не са нужни очи и следователно вие нищо не разбирате от тези неща.

— А ако вие мислите — каза надуто Жакмор, — че нещо ми обяснявате с вашите брътвежи, сте доста самоуверен човек.

— Нямам какво да обяснявам — отвърна налбантинът. — И още повече на вас. Оставете тази дърта скумрия да работи, не досаждайте и на мен.

— Добре — каза Жакмор. — Добре! Е добре де… Отивам си.

— Прав ти път — каза налбантинът.

— Довиждане, господин Жакмор — каза шивачката.

Тя скъса конеца със зъби като орисница, която е забравила ножицата си при точиларя. Жакмор бе обиден и с достойнство се оттегли. На излизане пусна една последна стрела.

— Ще прекарам прислужницата ви.

— Приятно прекарване — отвърна налбантинът. — Преди вас съм я таковал, нищо особено. Не си мърда задника.

— Ще я раздвижа и заради вас — увери го Жакмор — и ще я психоанализирам.

Той гордо излезе на улицата. Три прасета минаваха, грухтейки. Той здравата изрита третото отзад. Изглеждаше му порочно. След това Жакмор продължи пътя си.

XV

27 юнли (по-късно)

Прислужницата на налбантина, която се казваше Неруж, спеше на таванчето над работилницата заедно със сегашния чирак. Чираците често умираха, но тя беше здрава, издържаше на работа, издържаше на всичко, особено откакто налбантинът вече не нахлуваше като придошла река в кревата й. Колкото до чирака, и дума не можеше да става за подобно нещо. Както беше изнемощял като жалка дрипа, изобщо не ставаше за тая работа. Само спеше. В този момент обаче той не спеше. Беше в ковачницата и поддържаше огъня. Жакмор го видя, когато влизаше в изпоцапаната със сажди работилница. Явно прислужницата никога не смогваше да почисти.

— Добър ден, чирако — каза Жакмор.

Чиракът измърмори едно добър ден и вдигна ръка пред лицето си, защото беше нещо обичайно посетителят весело да го цапне по мутрата, когато минава покрай него: той удряше по железарията си и беше съвсем естествено него също да го удрят.

— Шефът ти го няма — каза със сигурност Жакмор.

— Няма го — отвърна чиракът.

— Тогава си отивам — каза Жакмор.

Той излезе, зави вляво, заобиколи къщата. Изкачи се по дървената външна стълба и се намери в един мрачен коридор, покрит с дъски. Вдясно под чупката на тавана беше стаята на Неруж. Отпред имаше една висока врата — това бе стаята на господаря, която заемаше три четвърти от етажа, — съседна на тази на прислужницата, свързваше ги дясната стена на господарската стая, просто, но практично разположение.

Жакмор влезе, без да чука. Момичето беше седнало на леглото и четеше вестник отпреди седем години. Новините твърде бавно идваха в това село.

— Е, какво — запита психиатърът. — Ограмотяваме ли се?

Тя го погледна ни лук яла, ни лук мирисала.

— Да чета поне имам право — каза агресивно Неруж.

Жакмор си помисли колко е трудно да се работи със селяни.

Стаята на Неруж беше доста мизерна. Подът беше покрит с рендосани дъски, стените бяха варосани, по тавана личаха гредите и напречните летви, които държаха плочите на покрива. Имаше доста прах. Единствените мебели бяха легло и маса, на която имаше ведро с вода и то явно задоволяваше всичките й хигиенни нужди. В ъгъла — един сандък за малкото лични вещи на прислужницата.

Тази монашеска скромност възбуждаше Жакмор и разпалваше атеистичното му сладострастие, жаждата му за тази грубовата плът.

Той седна до нея на желязното легло, то проскърца… Другаде просто нямаше къде да седне.

— Какво добро си извършила последния път — попита той.

— Амчи, нищо — отвърна тя.

Тя продължи да чете и след като прочете цялата страница, сгъна вестника и го постави под възглавницата.

— Съблечи се и легни на леглото — каза Жакмор.

— Че как така — рече момичето, — ами ако шефа се върне, ще трябва да се облека, за да му дам да яде.

— Сега той няма да яде — заяви Жакмор. — И освен това него го няма, той е при шивачката.

— Значи после сигурно ще се прибере — каза тя.

Но като поразмисли, добави:

— Но пък ще бъдем спокойни.

— Защо? — попита Жакмор.

— Така е винаги, когато се връща оттам — каза момичето. — Но защо искате да се съблека.

— Това е необходимо условие за всяка добра психоанализа… — каза педантично Жакмор.

Тя се изчерви. Ръката й стискаше малката остра якичка.

— Оо!… — каза тя, като наведе поглед. — Даже господарят никога не е дръзвал да го прави с мен.

Жакмор смръщи вежди. Какво ли беше разбрала? И как да си го поиска?

— Хм… — прошепна тя. — Не знам дали съм достатъчно чиста за това… сигурно няма да ви хареса…

Психиатърът се досети. Ще е нужен завоалиран език.

— Психоанализата… — започна той.

— Чакайте… прошепна тя. — Не сега.

Стаята се осветяваше от една капандура. Тя стана, взе от сандъка едно старо перде и го закрепи на правоъгълното прозорче. Малко светлина се процеждаше през синкавия плат и стаичката заприлича на пещера.

— Леглото ще скърца — каза Жакмор, след като реши да я психоанализира по-късно. — По-добре да сложим сламеника на земята.

— Да — рече възбудено тя.

Той усещаше как стаята се изпълваше с нейната миризма на пот. Тя сигурно беше мокра. Нямаше да бъде неприятно.

XVI

27 юнли (след още време)

Тежки стъпки, идващи откъм дървените стълби, ги изтръгнаха от тяхното вцепенение. Жакмор бързо се окопити и слезе от момичето, което лежеше наполовина на сламеника, наполовина на земята.

— Той е… — прошепна той.

— Няма да дойде тук — тихо каза тя. — Отива в стаята си.

Тя се поразмърда.

— Остави! — рече й с досада Жакмор. — Повече не мога.

Тя се подчини.

— Ще дойдете ли пак да ме псих… таковате? — попита тя с дрезгав глас. — Харесва ми. И ми става хубаво.

— Да, да — каза Жакмор, неизпитващ никаква възбуда.

Трябваха му поне десет минути, за да се възбуди отново. Жените са напълно лишени от такт.

Стъпките на господаря бяха съвсем наблизо, подът трепереше. Вратата на стаята му изскърца и се затвори. Жакмор бе застанал на колене и слухтеше. Застанал на четири крака, той се приближи внимателно до стената. Изведнъж един тъничък лъч светлина го жегна в окото. Сигурно някакъв чеп липсваше в дървената стена. Той тръгна към източника на светлината, като я следваше с длан и веднага откри дупката; макар и с леко колебание той долепи око към стената, но веднага се отдръпна. Имаше чувството, че от другата страна също го виждат. После, след като разсъди логично, отново надзърна през дупката.

Леглото на налбантина беше точно под него. Беше ниско легло и странно защо нямаше завивка. Имаше само дюшек и опънат на него чаршаф, изключение правеше единствено дебелото червено покривало за крака, което човек можеше да види по всички легла в този край и това беше всичко. Като разгледа цялата стая, той видя налбантина в гръб, гол до кръста. Като че ли се занимаваше прецизно с нещо. Ръцете му не се виждаха. След малко те се появиха и сякаш оправяха нещо на

някого. След това се върнаха на собствения му колан и го разкопчаха; панталонът падна, откривайки огромни, възлести и обрасли като палмови стволове крака. Той носеше мръсни памучни гащи, които също събу. Жакмор дочу някакво мърморене, но не можеше едновременно да залепи за дупката и окото, и ухото си.

Налбантинът освободи краката си от смъкнатите гащи и панталони, разкърши ръце обърна се и се запъти към леглото. Жакмор още веднъж се дръпна, като го видя да се приближава. Но любопитството бързо надви и той отново погледна. Той не помръдна дори като усети, че Неруж се приближава до него и си каза, че ще я прасне яко по тиквата, ако му досажда. После вече нищо не можа да си каже, защото сърцето му замря. Беше видял това, което гърбът на налбантина досега скриваше от него. Това беше една прекрасна кукла в естествена големина, облечена с роклята от бяло пике, кукла от бронз и стомана, направена по образ и подобие на Клемантин. Тя вървеше към леглото с неестествени крачки. Светлината на лампата, която Жакмор не виждаше, изтръгваше отблясъци от нежните й черти, а блестящият метал на лакираните й като сатен ръце искреше като безценен накит.

Роботът спря. Жакмор видя как налбантинът се задъхваше от нетърпение. С непринудено движение металните ръце се вдигнаха към шията, хванаха яката на роклята и без усилие я разкъсаха. Белият плат се свлече на парчета. Жакмор бе смаян от нежната кожа на гърдите, от подвижните гъвкави бедра, от съвършените стави на коленете и раменете. Куклата бавно легна на леглото. Жакмор отскочи назад. Той отблъсна прислужницата, която се мъчеше да го привлече и трескаво заопипва пода, търсейки панталона си. Беше оставил часовника си в джоба. Светлината на капандурата му бе достатъчна да види, че беше пет без петнадесет.

От деня, когато я бе заварил в столовата, всеки ден в четири и половина Клемантин се оттегляше в стаята си, за да подремне, както самата тя се изразяваше. В момента, когато пъргавият стоманен кръст на куклата докарваше налбантина до екстаз, там, в дома й, Клемантин конвулсивно стискаше чаршафа с нежните си ръце и също пъшкаше, задоволена.

Когато пак се приближи до дупката в стената, Жакмор бе възбуден до краен предел. Без да се колебае, той погледна. В същото

време треперящата му ръка търсеше тялото на Неруж, която бе очарована, въпреки че не разбираше какво става. В крайна сметка, помисли си Жакмор, като гледаше налбантина, тези селяци са учудващо цивилизовани.

XVII

39 юнли

Жакмор, с навит панталон и с обувки в ръка бе нагазил във водата и гледаше глупаво лодката. Той чакаше Анжел, лодката също го чакаше. Анжел слизаше по стръмния бряг, носеше одеяла и един последен бидон с вода. Бе облечен в жълти мушамени моряшки дрехи. Той бързо премина тясната плажна ивица, покрита с обли камъчета, и се приближи до Жакмор. Последният бе малко потиснат.

— Не стойте така с обувки в ръка, приличате на някой лайнар, който се жабурка в неделя.

— Пука ми на какво приличам — отговори психиатърът.

— И оставете на мира брадата си.

Жакмор излезе от водата и остави патъците си на един голям камък. Когато вдигна глава, той видя стремителния наклон на релсите за лодката, които се губеха горе зад скалите.

— Винаги ще се притеснявам, когато погледна това.

— Не, не — каза Анжел. — Не се страхувайте.

Той мина леко по малкото огъващо се под краката му мостче и се качи на лодката. Жакмор стоеше неподвижен.

— За какво ви е тази саксия? — попита той Анжел, когато последният се показа от кабинката.

— Нямам ли право да си взема цветя — възпротиви се Анжел.

— Разбира се, че имате — отвърна Жакмор. — А с какво ще ги поливате?

— С вода — рече Анжел. — Сигурно се досещате, че и в морето вали.

— То се знае — отвърна Жакмор.

— Не правете такава физиономия — рече Анжел. — Болно ми е да ви гледам. Човек би казал, че губите някакъв приятел!

— Точно така е — отбеляза Жакмор. — Изпитвам симпатия към вас.

— И аз също — каза Анжел. — Но, както виждате, въпреки това си отивам. Човек не остава някъде, защото обича някого; човек си тръгва, защото мрази някого. Само злото ни кара да действуваме. Човек по начало е страхливец!

— Не знам дали това се нарича страх — рече Жакмор, — но на мен ми причинява мъка.

— За да ме бъда прекалено голям страхливец — продължи Анжел, — съм предвидил някои допълнителни подробности, малко опасни: никакви провизии, малка дупка в лодката и съвсем малко вода. Това компенсира ли?

— Какъв глупак — изръмжа ядосано Жакмор.

— И тъй, от морална гледна точка, това е страх. Но от физическа е смелост.

— Никаква смелост, това е глупост — каза Жакмор. — Не смесвайте нещата. И после за какъв страх от морална гледна точка става дума. Никой не е станал страхливец само защото не обича някого или защото е престанал да го обича. Просто е така и това е, какво повече.

— Пак ще се забравим — рече Анжел. — Всеки път, когато двамата започнем да говорим, се отклоняваме, в дълбокомислени разсъждения. Ето още една причина да замина; така повече няма да ви уча на лоши работи.

— Да не мислите, че другите ме учат само на хубави — измърмори Жакмор.

— Вярно е, извинете. Забравих вашата прочута празнота.

Анжел се засмя и изчезна в кабинката. Показа се почти веднага. Чу се леко боботене.

— Всичко е наред — рече той. — Мога да тръгвам. Между впрочем предпочитам тя сама да си ги отгледа. Сигурно с много неща няма да се съглася, а мразя разправиите.

Жакмор погледна бистрата вода, през която камъчетата и водораслите се виждаха увеличени. Морето беше много красиво, то едва помръдваше, всяка вълна примляскваше едва-едва, като тънки, леко навлажнени устни. Той наведе глава.

— А, не! — Не си правете шеги.

— Никога не съм можел да се шегувам истински. Поне затова съм принуден да тръгна. Връщане няма.

Той бързо слезе на брега и извади от джоба си кибрит. Наведе се, драсна една клечка и запали крайчеца на пропит със смазка фитил, който стърчеше от края на пусковото трасе.

— Така няма да се сещате повече.

Синкавото пламъче се заизкачва. Двамата го гледаха внимателно. То пожълтя, изду се и побягна нагоре, дървото започна да почернява. Анжел се качи отново на лодката и хвърли мостчето на брега.

— Няма ли да го вземете? — попита Жакмор, като отмести поглед от пламъка.

— Нямам нужда — каза Анжел. — И ще ви призная нещо: мразя децата. Довиждане, приятелю.

— Довиждане, нещастен глупако — отвърна Жакмор.

Анжел се усмихна, но очите му блестяха. Зад Жакмор огънят пращеше и съскаше. Анжел влезе в кабинката. Чу се буйно кипене, подвижните крачета заудряха по водата. Анжел излезе и хвана кормилото. Лодката вече набираше скорост, отдалечаваше се бързо от брега и с увеличаването на скоростта се издигаше на върха на вълните. Когато достигна максимална скорост, вече изглеждаше лека и крехка и сякаш пристъпваше по водата сред венец от пяна. Анжел вдигна ръка като кукла в далечината. Жакмор му отвърна. Беше шест часът вечерта. Огънят вече ревеше и психиатърът трябваше да се отдалечи и да си избърше лицето. Добър претекст. Дебели кълба дим се издигаха величествено към небето сред оранжевите отблясъци над скалите.

Жакмор потръпна. Той усети, че мяучи от десетина минути. Мяучи жално и с болка като котак, когото са скопили. Той млъкна и несръчно си сложи обувките. Тръгна към стръмнината. Преди да започне да се изкачва, хвърли един последен поглед към морето. В далечината блестеше под все още яркото слънце един тъничък предмет, който пълзеше по морската повърхност като водна бълха. Или като паяк. Или изобщо като нещо, което ходи самотно по водата, а на борда му бе самотният Анжел…

XVIII

39 юнгуст

Тя бе седнала до прозореца и гледаше надолу. Градината пред нея се гушеше в скалистия бряг и слънцето галеше всичките й тревички с косите си залязващи лъчи. Клемантин се чувствуваше отегчена и самовглъбено се наблюдаваше.

И тъй както си стоеше и се занимаваше със себе си, тя изведнъж подскочи, когато в далечината часовникът на камбанарията удари шест и петнадесет. Тя бързо излезе от стаята. В градината ги нямаше. Слезе по стълбите озадачена и влезе решително в кухнята. В момента, в който отваряше вратата, чу шум от пералнята — Кюблан пореше.

Децата бяха придърпали един стол пред бюфета. Ноел го крепеше с две ръце. Ситроен се беше качил на стола и подаваше на Жоел едно след друго парчета хляб от панерчето; бурканът с конфитюра още стоеше на седалката, в краката му. Изцапаните бузи на близнаците издаваха, че са изконсумирали плода на предприетата акция.

Щом чуха майка си да влиза, те се обърнаха и Жоел, а след него и Ноел заплакаха. Само Ситроен остана мълчалив. Той взе едно последно парче хляб и отхапа от него, докато се обръщаше към нея, после седна до буркана. Дъвчеше бавно, с достойнство.

Клемантин се засрами, като си помисли, че пак беше пропуснала часа на закуската им, угризенията й бяха по-силни от недоволството, което я терзаеше, когато се прибираше късно. Самото държание на Ситроен, предизвикателният му и пренебрежителен вид допълваше протеста на братята му. Щом вместо нея изпълняваше тези задължения, той чувствуваше като тях, че извършва нещо нередно. И си мислеше навярно, че тя ги мразеше, че нарочно не им даваше да закусят. Тази мисъл така натъжи Клемантин, че самата тя едва не заплака. Все пак, за да не превърне кухнята си в долина на сълзите, тя успя да овладее жлезите си и очите й останаха сухи.

Приближи се и взе Ситроен на ръце. Той се стегна, беше си инатче. Целуна го много нежно по кафявата бузка.

— Бедничкото ми — каза нежно тя. — Тази твоя лоша майка, която забравя за закуската ви. Елате, елате да ви направя по едно хубаво мляко с какао заради мъката, която ви причиних.

Тя го остави на земята. Близнаците бяха престанали да ронят сълзи и се спуснаха към нея, грейнали от радост. Те галеха изпоцапаните си муцунки о краката й, обути в черни чорапи, докато тя откачаше от стената една съдина и я пълнеше с мляко. Ситроен все още с парчето хляб в ръка я гледаше смаяно. Набръчканото му чело се изглади. Тя му се усмихваше подкупващо. Той също се усмихна със срамежлива като синя катеричка усмивка.

— Ще видиш колко много ще ме обичаш сега — прошепна почти на себе си тя. — Вече никога няма да има за какво да ме упрекваш.

Ето на, те вече се хранят сами, нямат нужда от мен, си казваше все пак с горчивина тя. Може би вече могат да пускат и чешмата.

Няма значение. Това може да се компенсира. Ще им дава толкова любов, толкова любов ще им дава, че животът им, изтъкан от нейните грижи и добрини, щеше да бъде безсмислен за тях без нейното присъствие.

И тъй като в този момент погледът й блуждаеше, тя видя през прозореца как откъм хангара се издигаха гъсти кълба дим. Бяха запалените пускови релси на лодката.

Тя излезе, за да види по-добре. Малчуганите бърбореха зад нея. Тя разбра, усети, че това бе пожар, нямаше защо да проверява. Последната й пречка отлиташе.

Хангарът пращеше и съскаше. Парчета овъглено дърво падаха от покрива. Пред вратата Жакмор неподвижно съзерцаваше жаравата. Клемантин сложи ръка на рамото му. Той подскочи, но не каза нищо.

— Замина ли Анжел? — попита Клемантин.

Той потвърди с леко кимване.

— Когато всичко изгори — каза Клемантин, — разчистете с прислужницата. Ще стане прекрасна площадка за игра на малките. Ще им построим гимнастически уреди. Тоест вие ще им ги построите. Ще се забавляват царски.

Той бе учуден, но като я погледна, разбра, че тя не търпи възражения.

— Ще се справите — увери го тя. — Мъжът ми прекрасно би свършил тази работа. Беше доста сръчен. Надявам се, че малките на него са се метнали.

ТРЕТА ЧАСТ

I

55 янрил

— Вече четири години и няколко дни съм тук — си каза Жакмор. Брадата му беше пораснала.

II

59 янрил

Валеше ситен, нездрав дъжд и хората кашляха. Градината беше подгизнала. Морето едва се виждаше, то бе със същия сив цвят като небето, а в залива дъждът се накланяше по волята на вятъра и косо режеше въздуха.

Когато вали, няма какво да се прави. Само игри в стаята. Ноел, Жоел и Ситроен играеха в стаята си. Те играеха на лигавене. Ситроен обикаляше по края на килима на четири крака, на всяко червено петно се спираше, навеждаше глава и пускаше лиги. Ноел и Жоел вървяха след него и се мъчеха да пускат лиги на същите места. Деликатно.

Но все пак валеше. В кухнята Клемантин им приготвяше пюре с мляко. Беше напълняла. Вече не се гримираше. Занимаваше се с децата си. Щом свърши, тя се качи пак при тях, за да ги наглежда. Когато влезе в стаята, Кюблан им се караше.

— Отвратителни сте. Вие сте малки мърльовци.

— Навън вали — забеляза Ситроен, — който беше улучил с една дълга хубава лига.

— Навън вали — повтори Жоел.

— Вали — каза Ноел по-кратко.

Вярно че в този момент той усилено се трудеше.

— И кой ще чисти вашите свинщини?

— Ти — рече Ситроен.

Клемантин влезе. Беше чула края.

— То се знае, че вие — каза тя. — Вие сте тук за това. А те, милите, имат право да се забавляват, бедничките ми. Или намирате, че времето е хубаво.

— Това няма нищо общо — рече Кюблан.

— Стига — каза Клемантин. — Можете да си отидете да гладите. Аз ще се занимавам с тях.

Прислужницата излезе.

— Лигавете се, мъничките ми — поде Клемантин. — Ако ви харесва, лигавете се.

— Вече не щем — каза Ситроен.

Той стана.

— Елате. Ще си играем на влакче.

— Елате да ме цункате — каза Клемантин.

— Няма — каза Ситроен.

— Няма — каза Жоел.

Ноел си замълча. Това беше единственият начин да се съкрати.

— Не обичате ли майчето си? — попита Клемантин, коленичейки.

— Обичаме си те — рече Ситроен. — Но играем на влак. Трябва да се качваш на влака.

— Добре, качвам се — съгласи се Клемантин. — Хоп! В купето!

— Викай — каза Ситроен. — Ти си свирката. Аз съм машинистът.

— Аз също — каза Жоел и започна да прави „пуф-паф“.

— Аз… — започна Ноел.

И млъкна.

— О, мои милички гълъбчета — каза Клемантин.

Разцелува ги.

— Викай — каза Ситроен, — пристигаме.

Жоел забави.

— Ами че този ваш влак върви много хубаво — каза Клемантин с прегракнал от викане глас. — Елате да си изядете пюренцето.

— Няма — каза Ситроен.

— Няма — каза Жоел.

— Тогава ще плачкам — рече Клемантин.

— Не знаеш да плачеш — отбеляза презрително Ноел, който след самоуверената реплика на майка си бе нарушил обичайния си лаконизъм.

— Аа, не знам да плача ли? — закани се Клемантин.

Тя ревна, но Ситроен веднага я спря.

— Не — рече той. — Не знаеш. Ти правиш у, у, у. Ние правим аа, аа, аа.

— Тогава аа, аа, аа! — повтори Клемантин.

— Не така — каза Жоел. — Слушай.

След малко, заразен от настроението, Ноел успя да пусне една сълза. Увлечен от играта, Жоел продължи. Ситроен никога не плачеше. Но беше много тъжен. Може би дори отчаян.

Клемантин се разтревожи.

— Но вие наистина плачете! Ситроен! Ноел! Жоел! Прекратете тази комедия, котенца! Мъничките ми! Скъпите ми! Хайде! Не плачете! Какво има?!

— Лоша такава! — измуча жално Жоел.

— Лошка! — извика ядосано Ситроен.

— Оауу! — изрева Ноел.

— Скъпи мои! Ама не така! Не беше нещо сериозно, само ей така, на шега. Ще ме подлудите накрая.

— Не искаме пюре — каза Ситроен и продължи да крещи.

— Не пюре — каза Жоел.

— Ни икам! — каза Ноел.

Когато бяха развълнувани, Жоел и Ноел започваха да говорят бебешки.

Клемантин беше съвсем объркана, тя ги целуваше и прегръщаше.

— Малките ми гълъбчета — рече тя. — Е, хайде, ще хапнем след малко. Не сега.

Те изведнъж млъкнаха, сякаш някой бе замахвал с вълшебна пръчка.

— Ела да си играем на лодка — каза Ситроен на Жоел.

— О, да, на лодка — каза Жоел.

— На лодка — каза накрая Ноел.

Те се отдалечиха от Клемантин.

— Остави ни — каза Ситроен, — играем си.

— Оставям ви — отвърна Клемантин. — Искате ли да остана и да си плета?

— В съседната стая — каза Ситроен.

— Иди в съседната стая — каза Жоел. — Хайдеее, лодката!

Клемантин въздъхна и със съжаление излезе. Искаше и се да бъдат все така малки и сладички. Като първия ден, когато ги накърми. Тя наведе глава и си припомни.

III

73 февруин

Към селото, по пътя прашен,
Жакмор угрижено вървеше.
Поостарял той вече беше
и угризенията страшни
за съвестта му бяха бич.
Бе празен той, защото
не се напълни с нищо ново.
А бе небето от олово.
Бе мокро, кално бе отново.

Писна птица. „По дяволите! — каза Жакмор. — Смути ме. А всичко започна много добре. Отсега нататък ще говоря за себе си само в трето лице. Това ме вдъхновява.“ Той вървеше, все вървеше. През зимата храсталаците от двете страни на пътя се бяха напълнили с патенцата на патенцата (които са децата на патетата, както джентълменчетата са децата на джентълмените). Наблъскани в глогиновите храсти, всички тези малки се почесваха с клюнове по коремчетата и перушината им хвърчеше като изкуствен сняг. Канавките край пътя бяха пълни със зеленясала вода и жаби, които се наслаждаваха на хубавата влага в очакване на сухия юлиември.

„Бях измамен — продължи Жакмор. — Този край ме измами. Когато пристигнах, бях млад психиатър, изпълнен с жар, а сега, сега съм млад психиатър, но без всякакъв жар. Разликата е наистина огромна. И всичко заради това скапано село. Това смрадливо село. Първия пазар на старците, който видях. Сега не ми пука за пазара на старците, удрям с отвращение чирачетата и вече малтретирах Ла Глоар, защото иначе щях да навредя на себе си. Но вече край на тия

работи. Ще започна яко да работя.“ Тъй си говореше Жакмор. Какви ли не неща се въртят в главите на хората, просто да не повярваш.

Пътят стенеше под краката на Жакмор. Джвакаше, плякаше, шльопаше, хлипаше. Гарвани цветисто грачеха в небето, но нищо не се чуваше, защото вятърът отнасяше звука в друга посока.

Защо няма тук рибари, си помисли изведнъж Жакмор. Все пак морето е много наблизо и е пълно с раци и вкусни риби. Тогава? Тогава? Тогава? Тогава?

Тогава причината е, че няма пристанище. И той благосклонно се усмихна на себе си, очарован, че бе открил причината.

Зад един храст едра кафява крава си подаваше главата. Той се приближи, за да й каже добър ден; тя гледаше на другата страна и той я повика. Когато беше съвсем близо, забеляза, че това бе отрязана глава, набита на кол; без съмнение наказана крава. Табелката беше паднала в един ров. Жакмор я вдигна и зачете една смесица от кал и букви. Следващият — петно — път — петно — ще дадеш — петно — повече мляко — петно. — Петно. Петно. Петно.

Той с досада поклати глава. Не можа да им свикне. Чирачетата как да е… Но животните. Захвърли табелата. Летящите твари бяха изкълвали очите и носа на кравата и тя сякаш бе болна от рак и се присмиваше на болестта си.

Пак нещо за Ла Глоар. Пак върху неговата глава ще падне. А той ще получи злато. Ненужно злато е, щом нищо не може да се купи с него. Следователно то е единственото ценно нещо. След като е безценно.

Така, вървейки със достойнство,
тъй както мислеше, откри
той аргументите добри
за истинската стойност на златото.

Я виж ти, си каза Жакмор. Отново влизам в първоначалната си форма. Въпреки, че за съжаление това няма практическа стойност, защото Ла Глоар по дефиниция е поставен в такова положение, че златото му не върви. И освен това, пука ми за това злато, поне изминах още сто метра.

Селото се показа. Лодката плуваше напред-назад и Ла Глоар дебнеше боклуците. Жакмор го повика. Когато лодката се приближи съвсем, той скочи в нея.

— Е? — каза весело той. — Какво ново?

— Нищо — отговори Ла Глоар.

Жакмор усети как в главата му се оформяше една задна мисъл, която той носеше от сутринта.

— Я ми кажете, може ли да отидем у вас? Искам да ви задам няколко въпроса — предложи той.

— Ами добре — отвърна Ла Глоар. — Защо не. Да отидем. Щом искате.

Той скочи в реката, сякаш изхвърлен от пружина. Пухтейки, се приближи до един боклук, който плуваше, и ловко го захапа. Беше мъничка ръка. Изцапана с мастило. Той се качи в лодката.

— Я виж ти — рече той, като я разглеждаше. — Хлапето на Шарл пак не си е написало домашното.

IV

98 април

„Все по-голямо и по-голямо отвращение изпитвам към това село“, си каза Жакмор, докато се гледаше в огледалото.

Беше си подстригал брадата.

V

99 април

Клемантин беше гладна. Напоследък вече изобщо не обядваше, защото беше заета да тъпче малките. Тя отиде да провери вратата на стаята си и превъртя ключа. Спокойна е. Никой нямаше да влезе. Върна се в средата на стаята, леко разхлаби колана на платняната си рокля. Тайничко се огледа в огледалото на гардероба. После отиде до прозореца и също го затвори. Не бързаше, наслаждаваше се на отминаващите минути. Тя носеше ключа от гардероба на кръста си, вързан с един тънък кожен шнур. Погледна го, после го пъхна в ключалката. В гардероба миришеше лошо. По-точно, миришеше на мърша. Миризмата идеше от една картонена кутия за обувки. Клемантин я сграбчи и подуши. Там, в една паничка, доизгниваха остатъци от пържола. Чиста работа, без мухи и червейчета. Само дето беше позеленяла и смърдеше. Ужасно. Тя прекара пръст по месото, опипа го. То се разпадна. Помириса пръста си. Доста беше изгнило. Тогава тя деликатно хвана пържолата с палеца и показалеца си и старателно отхапа голям залък. Беше крехко. Тя задъвка бавно, като усещаше както леко сапунения вкус на разваленото месо, което й киселееше в устата, така и силната миризма, лъхаща от кутията. Изяде половината и остави другото в кутията, после я прибра на първоначалното й място. В гардероба имаше и триъгълно парче сирене, горе-долу в същото състояние. Тя го опипа няколко пъти, като след това облиза пръстите си. После затвори гардероба и със съжаление отиде да си мие ръцете. След това легна на леглото. Този път нямаше да повърне. Знаеше го. Вече щеше да запазва от всяко ядене. Стига само да бъде достатъчно гладна. Щеше да се постарае. В края на краищата трябваше да победи принципът; най-хубавото за децата; стана й смешно, като си помисли как започна. Задоволяваше се с остатъците от техните чинии, дояждаше сланинката от пържолите или от шунката и накрая подгизналите от мляко филии, които оставаха, след закуска. Но на това са способни всички майки. То е нещо

обикновено. С обелките от прасковите вече беше по-трудно. Заради мъха, който се лепеше по езика й. И все пак обелките не са нещо особено, толкова хора ядат прасковите необелени. Но само тя запазваше до изгниването им всички остатъци. Децата си заслужаваха тази жертва и колкото по-отвратително беше, колкото по-лошо миришеше, толкова по̀ й се струваше, че любовта й към тях расте, сякаш от изпитанията, на които се подлагаше, можеше да се роди нещо по-чисто, по-истинско — тя трябваше да изкупи всичките си закъснения, всички мигове, през които не бе мислила за тях.

Но дълбоко в себе си беше недоволна, защото не се бе решила досега да гълта и червеите. Осъзнаваше, че клинчи, като крие от мухите своите хранителни отпадъци. Може би всичко това ще се изсипе върху техните глави…

Утре ще опита.

VI

107 апруст

Колко съм разтревожена, си каза Клемантин, облакътена на прозореца.

Слънцето бе позлатило градината.

Не зная къде са моите Ноел, Жоел и Ситроен. Може би в този момент са паднали в кладенеца, ядат отровни плодове, или някое чуждо дете, играещо на пътя с арбалет, е извадило на някое от децата окото, или са хванали туберкулоза от някой бацил на Кох, който им се е изпречил на пътя, или са изгубили съзнание, вдишвайки силния аромат на цветята, или ги е ухапал скорпион, донесен от дядото на някое селско дете, който наскоро се е върнал от Скорпиония, или са паднали от дърво, или някое от тях си е счупило крака, защото е тичало много бързо, или са плували и са се удавили, или са паднали от стръмния бряг и са си счупили вратлетата, или са се одраскали на ръждива тел и са хванали тетанус; те ще отидат в градината, ще обърнат някой камък, там ще има една ларва, която ще се излюпи внезапно, ще отлети към селото, ще се вмъкне в обора и ще убоде злия бик в носа, той ще побеснее, ще излезе от обора, ще изпотроши всичко, ето, той хуква към тяхната къща и тъй като е луд, оставя кичури козина по храстите на всеки завой и точно пред къщата връхлита върху една тежка каруца, теглена от стар, полусляп кон. От удара каруцата се разбива на парчета и една метална част изхвръква на голяма височина, това е я бурма, я нит, я пирон, обковка от стръка, съединителна кука, нит от колелата, монтирани от коларя, после счупени и поправени с издялан ръчно клин от ясен; желязното парче със свистене се издига в синьото небе. То прехвръква над решетката на градината бавничко и пада, и падайки, откъсва крилото на една летяща мравка, мравката, загубила стабилност, се върти във въздуха като захвърлена в пропастта и пада на поляната, където, боже мой, където се намират Жоел, Ноел и Ситроен, мравката пада върху бузата на Ситроен и намирайки, може би, следи от конфитюра, го ухапва…

— Ситроен, къде си?

Клемантин изхвръкна от стаята с викове, изгубила контрол над себе си и се спусна в галоп по стълбата. Във вестибюла тя се сблъска с прислужницата.

— Къде са? Къде са децата ми?

— Ами че те спят — отговори учудено прислужницата. — Сега е време за следобеден сън.

Е, добре значи, този път не се е случило. Но беше напълно възможно. Тя се върна в стаята си. Сърцето й биеше. Наистина е опасно да се оставят сами в градината. Във всички случаи обаче трябва да им се забрани да обръщат камъни. Никой не знае какво може да има под камъните. Отровни мокрици, паяци, чието ухапване е смъртоносно, хлебарки, които разнасят неизличими тропически болести, отровни игли, скрити там от някой лекар злодей, преди да е избягал от селото, след убийството на единадесет болни, които е накарал да изменят завещанието си в негова полза, долно престъпление, открито случайно от един млад негов колега с рижа брада.

А какво ли става с Жакмор, си помисли тя по този повод. Изобщо не го виждам напоследък. И толкова по-добре. Под предлог, че е психиатър и психоаналитик, сигурно ще се меси във възпитанието на Жоел, Ноел и Ситроен. А с какво право, питам аз? Децата принадлежат на майка си. След като тя е изпитала болка, когато ги е раждала, те й принадлежат. На нея, а не на бащата. Майката ги обича, следователно те трябва да вършат, каквото им каже. Майката най-добре знае какво им е необходимо, какво е добре за тях и затова те трябва да останат деца, колкото е възможно по-дълго. Като краката на китайките. Слагат на краката им специални обувки. Може би и превръзки. Летвички. Специални менгемета или метални калъпи. Във всеки случай целта е краката им да останат съвсем малки. Би трябвало същото да се прави и с децата. Да им се попречи да растат. Те са по-сладки на тази възраст. Нямат грижи. Нямат нужди. Нямат грозни желания. След това ще пораснат. Ще станат господари на себе си. Ще искат да отидат още по-далече. И ги очакват нови рискове. А ако излязат от градината, ги очакват хиляди нови опасности. Какво говоря. Не хиляди, а може би десетки хиляди. Може би и повече. Трябва на всяка цена да им попречи да излизат от градината. То и в градината ги

дебнат безброй опасности. Може внезапен вятър да счупи клон, който да ги удари по главата. Да завали и те, потни, да изстинат, ако са играли на конче, на влак, на стражари и апаши или на някаква друга игра, при която се тича, може да получат белодробно възпаление или плеврит, да настинат, да заболеят от ревматизъм, от полиомиелит или тифус, от скарлатина, рубиола, варицела, или от онази нова болест, на която все още никой не знае името. Може да се извие буря. Гръмотевици. Светкавици. Не знам вече, но може да стане и това, както го разправят, тази йонизация, ужасно е, само като чуеш мръсното й име, нещо като инхалация. И колко още неща могат да се случат. И все пак най-опасно е, ако излязат от градината. Но засега да не мислим за това. Има още много да се прави, докато се изчерпат всички възможности на градината. А когато пораснат, олеле! Ето двете най-страшни неща — да пораснат и да излязат от градината. Колко много опасности трябва тя да предвижда. Наистина една майка трябва всичко да предвижда. Но да оставим това. Ще мисля за него по-късно; и да не забравя: порастване и излизане. Но засега ще се задоволя с градината. Само в градината могат да им се случат страшно много неща. А, да, тъкмо се сетих — чакъла по алеите. Колко пъти съм казвала, че е глупаво да се оставят деца да играят на чакъла. Ами ако глътнат някое камъче? То не се забелязва веднага. И три дена след това ще се обади апендиксът. Ще се наложи спешна операция. И кой ще я направи? Жакмор ли? Че той не е лекар. Селският лекар ли? Има само ветеринар. Тогава, чисто и просто ще си умрат. След много мъки. Висока температура. Виковете им. Не, няма да викат, ще стенат, това е още по-ужасно. И няма да има лед. Просто никъде няма да се намери лед, за да им се сложи на коремчетата. Температурата се вдига, вдига, вдига. Живакът стига до края. Термометърът се пръска. Едно стъкълце изважда окото на Жоел, който гледа страданията на Ситроен. Окото му кърви. Ще си остане с едно око. Никой не се грижи за него. Всички се занимават със Ситроен, който стене все по-слабо и по-слабо. Като използува суматохата, Ноел се шмугва в кухнята. На печката има съд с вряща вода. Той е гладен. Естествено заради болестта на братята му са забравили да му дадат закуска. Той слага стол пред печката и се качва. Иска да вземе буркана със сладкото. Но прислужницата го е сложила по-навътре от обикновено, защото й е влязла прашинка в окото. Прах нямаше да има, ако се чистеше по-грижливо. Той се навежда.

Подхлъзва се. Пада в съда. Има време само да извика веднъж и умира, но продължава да мърда механично като рак, който е пуснат жив във вряща вода. И той се зачервява точно като рак. Умря Ноел! Клемантин се спусна към вратата. Извика прислужницата.

— Да, госпожо.

— Забранявам ви да поднасяте раци за обяд.

— Амчи, то няма, госпожо. Има розбиф и картофи.

— Все пак ви забранявам.

— Добре, госпожо.

— И никога да не готвите раци. Нито омари. Нито скариди. Нито лангусти.

— Добре, госпожо.

Тя се върна в стаята. Няма ли да бъде по-добре всичко да се вари, когато те спят, и да го ядат студено. Да няма никога запален огън, когато са будни. И, разбира се, кибритът да се държи добре заключен. Това вече го правят. Водата им за пиене да се преварява вечер, след като са си легнали. Добре е, че се сети за преварената вода. Микробите, когато са добре сварени, губят силата си. Да, но след като всичко, което намерят в градината, го тикат в устата си. Тази градина, тази градина. Трябва да не ги пуска там. Не е по-здравословно от една чиста стая. Стая, която ще мият всеки ден, ето това наистина е по-хубаво от всякаква градина. Разбира се, на плочките могат да настинат. Но в градината също. И там става течение. А тревата е влажна. Една чиста стая. Даа, наистина! Но остава опасността от стъклата на прозорците. Те могат да се порежат на тях. Да си прережат артериите на китките и понеже са направили беля, ще ги е страх да си кажат; кръвта им тече ли, тече и Ситроен съвсем побледнява. Жоел и Ноел плачат, а кръвта на Ситроен тече. Вратата е заключена, защото сме отишли на пазар, Ноел се изплашва от кръвта и прави опит да излезе през прозореца, за да извика за помощ, той се качва на раменете на Жоел, несръчно се хваща, пада и си разрязва сънната артерия; след няколко минути е мъртъв, лицето му става бяло като тебешир. Не може, не, не, не може в затворена стая.

Тя се спусна навън и нахълта като луда в стаята, където спяха трите малчугани. Слънцето се вмъкваше през цепнатините на щорите и осветяваше розовата стена; чуваше се само равномерното им дишане. Ноел се размърда и изръмжа. Ситроен и Жоел се усмихваха

невинно насън, с полуотворени юмручета, беззащитни. Сърцето на Клемантин биеше много силно. Тя излезе от стаята им и се върна в своята. Този път остави вратите отворени.

Аз съм добра майка. Мисля за всичко, което може да им се случи. Предвиждам всяка възможна злополука. А да не говоря за опасностите, които ще ги грозят, когато пораснат. Или когато излязат от градината. Не. Тези опасности си запазвам за после. Казах вече, че за тях ще мисля после. Имам време. Имам време. Засега има толкова катастрофи, които трябва да предположа, толкова катастрофи. Обичам ги, защото мисля за най-лошото, което може да им се случи. За да го предвидя, за да го предвидя. Не за удоволствие мисля за кървави страхотии. Те сами ми се налагат. Това доказва, че държа на децата. Отговорна съм за тях. Те зависят от мене. Те са мои деца. Трябва да направя всичко, зависещо от мен, за да предотвратя безбройните беди, които ги дебнат. Тези ангелчета. Неспособни да се защитят, да разберат кое е добро за тях. Обичам ги. За тяхно добро мисля за всичко това. Не ми прави никакво удоволствие. Потръпвам при мисълта, че могат да хапнат отровни плодове, да седнат на влажната трева, да ги удари откършен клон, да паднат в кладенеца, да се търкулнат от високия бряг, да глътнат камък, да ги ухапе мравка, пчела, бръмбар, да ги клъвне птица или да се одраскат в къпинака, да помиришат прекалено силно някое цвете и да им влезе листенце в носа, да го запуши, той да се възпали, възпалението да се пренесе в мозъка, да умрат толкова мънички, ето, падат в кладенеца, давят се, един клон се стоварва върху главите им, стъклото се счупва, кръв, кръв…

Тя не издържаше повече. Стана и безшумно отиде в стаята на децата. Седна на един стол. Оттам ги виждаше и трите. Те спяха, спяха, без да сънуват. Лека-полека и тя се унесе със свито сърце в тревожен сън. От време на време се стряскаше в съня си като куче, което мисли за глутницата.

VII

135 апруст

Уф, си каза Жакмор, като влизаше в селото, поне за хиляден път вече идвам в това пусто селце и по този път вече нищо ново не мога да науча. Наистина пътят не ми пречи да научавам други неща. Поне веднъж да мога да участвувам в някакво увеселение.

Навсякъде имаше афиши. Те бяха бели с виолетови букви, размножени вероятно на циклостил. СЛЕД ОБЯД — ПАРАД НА РАЗКОША… и т.н., и т.н. Това представление щеше да се състои в пристройката зад църквата. То бе организирано по всяка вероятност от свещеника.

В червения поток нямаше и следа от лодката на Ла Глоар. Сигурно беше някъде зад завоя. От сивите къщи излизаха празнично, сиреч траурно, облечени хора. Чираците си оставаха в къщи. За да не им е мъчно, ги наритваха хубавичко преди излизане и те бяха много щастливи, че остават сами за цял следобед.

Жакмор вече познаваше всички ъгли, завойчета и преки пътечки. Той прекоси големия площад, където обикновено ставаше пазарът на старците, мина покрай училището; след малко заобиколи църквата, за да си купи билет от гишето. Едно от момчетата от хора на кюрето продаваше билетите. Взе си скъпо място, за да вижда добре. След това влезе под сайванта. Пред него и зад него имаше други хора. На входа едно друго дете от хора скъса половината от билета му, или по-точно скъса целия му билет на две половини и му върна едната. Трето дете настаняваше едно семейство и Жакмор изчака, за да бъде и той на свой ред настанен. Псалтите бяха облечени и тримата в празнични одежди, червена роба, малка шапчица и дантелена гарнитура. Третият псалт взе билета му и го заведе до фотьойлите на партера. Кюрето беше струпало тук всички столове на църквата, те бяха толкова много, че на места просто бяха нахвърляни едни върху други и сядането бе невъзможно; но това позволяваше продажбата на повече билети.

Жакмор зае мястото си и с неудоволствие зашлеви един шамар на псалта, който изглежда чакаше бакшиш, и той си отиде, без повече да настоява. А дори и да бе настоявал, псалтът щеше да получи пак същото, това беше толкова естествено. Жакмор гледаше да не се опълчва публично срещу местните нрави, въпреки отвращението, което винаги изпитваше от тях. Той започна да разглежда подредбата на залата. Чувствуваше се неловко.

В средата на пристройката, ограден от четирите страни със столовете от църквата, се издигаше един почти съвършен ринг, направен от четири яки резбовани стълба, прикрепени с железни подпори, на които бяха опънати въжета от червено кадифе. На двата стълба, разположени диагонално, бяха издялани битови сцени от живота на Христос: Христос, който си чеше петата край пътя, Христос, надигнал литровка червено вино, Христос на риболов, накратко класически сцени от житието и страданията му. Останалите два, за разлика, бяха значително по-оригинални. Левият, по-близко до Жакмор, имаше формата на дебел тризъбец и беше украсен с видения от ада, които спокойно или неспокойно биха накарали всеки доминикански монах да се изчерви. Дори и един йезуит можеше да се изчерви. Последният стълб бе във формата на кръст, съвсем проста форма, на него бе издълбана фигурата на кюрето, гол, в гръб, в момент, когато търси падналото под леглото копче.

Атмосферата бе типична за неделните представления, хората влизаха непрекъснато, тътренето на столовете се смесваше с псувните на тези, които си бяха купили евтини билети, псалтите крещяха пронизително, вонеше на непрани чорапи, стенеха старци, купени на пазара малко преди това, и доведени тук, за да се забавляват с тях по време на антрактите, като ги щипят. Изведнъж се чу силно прашене, сякаш от развалена плоча, и от закачения над ринга високоговорител се разнесе оглушителен глас. След няколко секунди Жакмор позна гласа на кюрето. Въпреки лошото качество на звука, той бе разбираем.

— Нещо не върви, а! — гъгниво подпяваше той.

— А, а, а — извика тълпата, очарована от това развлечение.

— Някои от вас, проявявайки жалка алчност и недостойна стиснатост, поискаха да потъпчат поуките от светите книги. Те си купиха евтини, лоши билети. Затова няма да седнат! Това представление е парад на лукса, поставен под знака на господ, който е

рожба на лукса; и този от вас, който при дадените обстоятелства отказва да си позволи разкош, ще получи божието наказание и като всеки грешник ще се пържи на вечния адски огън, на мизерния пламък от дървени въглища, торф, говежди изпражнения или слама.

— Върнете ни парите! Върнете ни парите — завикаха тези, които не можеха да седнат.

— Нищо няма да ви върнем. Сядайте, където искате, или стойте прави, на господ хич не му пука от това. Върху вашите столове сложихме други столове, обърнати нагоре с краката, за да разберете, че за тази цена на местата ви само столове можем да нахвърляме. Крещете, протестирайте. Бог е лукс и красота, трябваше да си вземете по-скъпи билети. Който иска, може да доплати, но пак ще получи от лошите места. Който поправи грешката си, не получава прошка.

Всички намираха, че кюрето вече прекалява. Жакмор чу трясък и се обърна. Видя налбантина прав в сектора с евтините места. Той размахваше два стола и със сила ги удряше един в друг. При втория удар столовете се разпаднаха на трески. Той ги захвърли към кулисите, отделени от залата със завеса. Това бе като знак. Всички, които имаха лоши билети, грабнаха излишните столове и започнаха да ги чупят. Онези, които нямаха сила за това, ги даваха на налбантина.

Треските хвърчаха сред оглушителен шум и си проправяха път към пролуката между двете половини на завесата. Някой с по-точен мерник разклати корниза. Кюрето крещеше по високоговорителя.

— Нямате право. Богът на лукса презира грубите ви обноски, мръсните ви чорапи, пожълтелите ви гащи, кирливите ви яки, зъбния ви камък. Бог няма да приеме в рая измършавелите ви кранти, нито проскубаните ви петли. Бог е огромен сребърен лебед. Бог е сапфирено око в блестящ триъгълник, диамантено око на дъното на златно гърне, той е опиянението от каратите, великите платинени тайнства, стоте хиляди пръстена по ръцете на куртизанките. Бог е неугасваща свещ, носена от епископ, облечен в скъпи кадифета. Бог живее в скъпоценния метал, в бисерите от кипящ живак, в кристалите на етера. Бог вижда, че сте лайнари и се срамува от вас.

Като чуха забранената дума, дори и тези, които бяха седнали, ревнаха с останалите.

— Стига, попе! Искаме представление.

Полетяха още повече столове.

— Той се срамува от вас! Грубияни, мърлячи, нищожества. Вие сте работната престилка на този свят, картофът от небесната зеленчукова градина, копривата от божията градина, вие сте ох! ооох!

Един по-точно хвърлен стол откачи напълно завесата и всички видяха кюрето да танцува по гащи пред микрофона и да се държи за темето.

— Представлението, попе! — ревна в един глас тълпата.

— Добре! Оох! Добре! — рече кюрето. — Ето! Ето!

Шумът веднага утихна. Почти всички столове, бяха вече заети, псалтите се суетяха около свещеника. Един от тях държеше нещо кафяво и кръгло, в което вкара първо едната му ръка, после и другата. След това свещеникът облече едни прекрасен яркожълт халат и накуцвайки, се качи на ринга. Беше взел със себе си и микрофона и го окачи на едно въженце, което висеше над главата му за тази цел.

— Днес — обяви той без заобикалки — твърдо и безкомпромисно ще се бия пред вас с дявола в десет рунда от по три минути!

Тълпата недоверчиво зашумя.

— Не се смейте! — викна свещеникът! — Нека тези, които не ми вярват, да гледат!

Той направи знак и в същия миг клисарят излезе иззад кулисите. Замирисa силно на сяра.

— Преди осем дни — заяви кюрето — открих следното: моят клисар е дяволът.

Клисарят небрежно изплю един хубав пламък. Въпреки дългия му халат ясно се виждаха косматите крака и раздвоените копита.

— Нека го аплодираме! — предложи свещеникът.

Чуха се ръкопляскания, но не особено възторжени. Клисарят като че ли се пообиди.

— Какво може да се хареса повече на господ от една великолепна битка, подобна на онези, които така хубаво са организирали римляните, тези истински любители на лукса?

— Хайде, стига! — извика някой! — Искаме кръв!

— Добре — каза свещеникът. — Е добре, добре. Ще прибавя само, че вие сте жалки тъпанари.

Той хвърли халата си; двамата псалти му служеха за масажисти; клисарят беше сам. Псалтите взеха табуретката, легена и кърпата,

свещеникът си сложи предпазната гума. Клисарят само изрече едно магическо заклинание, черният халат пламна на гърба му и изчезна сред облак червена пара. Той се захили и заподскача за разгрявка. Свещеникът беше блед, той се прекръсти. Клисарят взе да протестира.

— Никакви удари, преди да сме започнали, нали, драги свещеник?

Един псалт с все сила удари с дървен чук по широка медна тава. Клисарят, който стоеше в ъгъла, опрян на тризъбеца, зае място в средата на ринга. При удара на гонга от тълпата се чу „аа“ на задоволство.

Дяволът веднага започна своите атаки, предимно с десни къси крошета, при които от три удара един винаги преодоляваше защитата на свещеника. Той обаче правеше много добра игра с краката; истински хубави крака, твърде пълни, тлъсти и подвижни, въпреки че не бяха съвсем еднакви. Свещеникът контрира с десен прав, стараейки се да държи противника си на дистанция. Той се възползува добре от момента, когато дяволът вдигна гарда по-високо, и с два последователни леви удара в областта на сърцето го накара да изпсува. Тълпата аплодираше. Свещеникът се поизпъчи, но в този момент неочаквано получи един силен ъперкът в челюстта, който той понесе твърдо. След това със серия леви удари дяволът му насини дясното око. Като че ли искаше да покаже цяла гама от различни удари. По телата на двамата се появиха червенини и свещеникът явно се задъхваше. Когато клисарят се вкопчи в него, той му каза:

— Махни се, сатана!…

Това разсмя клисарят, който се хвана за корема и свещеникът се възползува, за да му друсне два удара по мутрата. Потече кръв. Почти в същия миг се разнесе ударът на гонга и двамата съперници се оттеглиха, всеки в своя ъгъл. Свещеникът бе веднага заобиколен от трите псалти. Тълпата аплодираше, защото имаше доста кръв. Дяволът сграбчи един бидон, пълен с бензин, отпи голяма глътка и изплю една дълга гирлянда от огън и дим, която поопърли жицата на микрофона. Тълпата аплодираше още по-силно. Жакмор оцени свещеника и като организатор, и като боксьор. Идеята да се покаже дяволът му се струваше прекрасна.

В това време трите псалти бършеха грижливо свещеника. Той не изглеждаше съвсем добре и по цялото му тяло личаха разни белези.

— Втори рунд — обяви псалтът, който биеше гонга, и се чу едно „банг!“

Този път дяволът изглежда бе решил да свърши преди сигнала. Той се нахвърли като луд и не остави свещеника да си отдъхне. Изсипа върху него цял порой, дори може да се каже градушка от удари. Свещеникът явно рухваше и на няколко пъти се вкопчи в противника си, предизвиквайки с това недоволството на публиката. След туй той успя да използува едно кратко отпускане на клисаря, хвана с две ръце главата му и с коляно разби носа му. Дяволът заквича от болка и се отпусна.

В един глас псалтите завикаха доволни:

— Той клинчи! Да живее господин свещеникът!

— Срамота е! — уверяваше ги дяволът, като си търкаше носа, давайки да се разбере, че изпитва все по-силна болка.

Свещеникът се въртеше възхитен. Но това бе уловка от страна на дявола, който неочаквано се хвърли към него и му нанесе две страхотни крошета в областта на черния дроб, а след това и един ъперкът, насочен към челюстта, но свещеникът го получи в окото и то веднага се наду и затвори.

За късмет на свещеника в този момент гонгът удари. Той си изплакна на няколко пъти устата, сложи си на окото един суров бифтек с дупка, през която, ако това все още му беше възможно, можеше да гледа. Дяволът от своя страна вършеше разни смехории, които много се харесваха на публиката и най-вече това, че си свали гащите пред старата бакалка и й показа задника си.

Към средата на третия рунд, който се оформяше още по-неуспешен за свещеника, той предателски дръпна шнура на микрофона, като се прикриваше с една ръка. Тогава подло монтираният механизъм се задействува и високоговорителят се стовари върху главата на клисаря. Той се просна на земята в безсъзнание. Свещеникът гордо обиколи ринга с кръстосани над главата юмруци.

— Победител с технически нокаут — обяви той. — Чрез мен господ победи. Победи богатството и луксът! Това е бог! И само в три рунда.

— Оо! Аа! Аа! — възкликна тълпата.

Селяните постояха за миг безмълвни, защото всичко бе станало много бързо. След това започнаха да недоволстват, защото всяка минута от представлението излизаше много скъпа. Жакмор, малко разтревожен, почувствува, че това ще завърши зле.

— Върни парите поне! — ревна тълпата.

— Няма — каза свещеникът.

Полетя стол, след него още един. Свещеникът избяга от ринга. Върху него се изсипа дъжд от столове.

Жакмор вече се измъкваше към вратата, когато някой го цапна зад ухото. Инстинктивно той се обърна и отговори с удар. Позна противника си в мига, когато му разбиваше зъбите. Беше дърводелецът, който се свлече, изплювайки зъбите си. Жакмор погледна пръстите си — две от ставите бяха разкървавени. Той ги облиза. Хващаше го срам. Но той отхвърли този срам, като вдигна рамене.

— Голяма работа… — помисли си. — Ла Глоар е за това, ще го вземе. Трябва да отида при него за шамара, който ударих на псалта.

Искаше му се още да се бие. Взе да удря, където свари. Ставаше му леко, защото биеше възрастни.

VIII

135 апруст

Когато Жакмор отвори вратата, Ла Глоар вече се обличаше. Беше се изкъпал в масивната златна вана, беше окачил работните си дрехи и обличаше един прекрасен халат от златоткан брокат. Злато имаше навсякъде, сякаш цялата тази стара къщичка бе излята от злато. Златото преливаше отвсякъде, от посудата, столовете, масите, всичко бе жълто и блестящо. Тази гледка бе учудила Жакмор първия път, когато я видя, но сега той бе равнодушен към нея, както и към всичко извън манията му, той дори не я забелязваше.

Ла Глоар го поздрави и се учуди, че го вижда в такова състояние.

— Бих се — рече Жакмор. — На представлението на свещеника. Всички се биха. Той също, но непочтено. Затова, и другите се включиха.

— Добре, че си си намерил оправдание — каза Ла Глоар.

Жакмор вдигна рамене.

— Аз… — измънка той. — Хммм… Малко ме е срам, защото и аз се бих, възползувах се от това, че ще дойда при вас, нося сухо…

Той му даде няколко златни монети.

— То се знае… — прошепна горчиво Ла Глоар. — Бързичко свикнахте. Но оправете си малко дрехите. Не се тревожете. Приемам срама ви.

— Благодаря ви. А сега да продължим нашия сеанс.

Ла Глоар пусна монетите в една паница за салата от позлатено сребро и мълчаливо се излегна на ниското легло в дъното на стаята. Жакмор отиде да седне до него.

— Разказвайте — рече той. — Отпуснете се и разказвайте. Бяхме стигнали до онзи случай в училище, когато сте откраднали една топка.

Ла Глоар прекара ръка по челото си и започна да говори. Но Жакмор не се заслуша веднага, беше много озадачен. Стори му се, че в момента, когато старецът сложи ръка на челото си, през нея той видя

трескавия и подвижен поглед на своя пациент, а може би само си въобразяваше.

IX

136 апруст

В дните, когато Жакмор се чувствуваше интелектуалец, той се оттегляше в библиотеката на Анжел и четеше. Там имаше само една книга, между впрочем напълно достатъчна, една чудесна енциклопедия, в която Жакмор намираше класирани, ако не логически, то поне по азбучен ред всички необходими за една нормална библиотека елементи. За жалост в един-единствен том — толкова голям и тежък.

Обикновено той се спираше на страницата със знамената, там цветовете и по-редкият текст отморяваха съзнанието му. Единадесетото знаме от ляво на дясно, което представляваше кървав зъб на черен фон, му напомняше див горски зюмбюл.

X

1 юлиември

Децата си играеха в една закътана част на градината. Бяха си избрали това място, защото тук съотношението между камъни, пясък и трева беше идеално. Имаше и сянка, и слънце, сухо и влажно място, твърдо и меко, растителност и минерали, живо и мъртво.

Говореха малко. С железни лопатки всяко копаеше по една голяма правоъгълна дупка. От време на време нечия лопатка срещаше интересна вещ. И тогава собственикът на лопатката я вдигаше и слагаше в една купчина от подобни открития.

След сто копки Ситроен спря.

— Стоп — рече той.

Жоел и Ноел се подчиниха.

— Намерих един зелен — каза Ситроен.

Той им показа малък лъскав предмет с блясък на изумруд.

— Ето един черен — каза Жоел.

— Ето един златист — каза Ноел.

Те ги наредиха в триъгълник. Ситроен внимателно ги съедини със сламки. След това седнаха всеки, срещу един от ъглите на триъгълника и зачакаха.

Изведнъж земята в триъгълника се продъни. Подаде се мъничка бяла ръчичка, след нея още една. Ръцете се хванаха за ръба и от дупката се показа един светъл силует, висок около десет сантиметра. Беше дългокосо русо момиченце. То изпрати въздушни целувки и на тримата и започна да танцува. Танцува няколко минути, но без да излиза извън триъгълника. После изведнъж спря, погледна към небето и изчезна в земята тъй, както се бе появило. На мястото на скъпоценните камъни имаше три обикновени камъчета.

Ситроен стана и разхвърли сламките.

— Омръзна ми — рече той. — Искам друга игра.

Ноел и Жоел вече копаеха.

— Сигурен съм, че ще открием нещо друго — каза Ноел.

В този миг лопатата му се удари о нещо твърдо.

— Ето един голям камък — рече той.

— Покажи! — каза Ситроен.

Беше прекрасен жълт камък, изпъстрен с блестящи жилки, който той близна, за да разбере беше ли толкова вкусен, колкото изглеждаше. Беше вкусничко. Пръстта хрускаше между зъбите му. Но в една вдлъбнатина на камъка се беше скрил мъничък гол охлюв, също жълт. Ситроен го огледа.

— Този не е истински. Все пак можеш да го хапнеш, но не е истински. Ще летиш, ако хапнеш от сините.

— Има ли сини? — попита Ноел.

— Да — каза Ситроен.

Ноел опита жълтия. Много хубаво. По-добро от пръстта. Меко и малко лигаво. Изобщо вкусно.

В това време Жоел беше пъхнал лопатката под един тежък камък и го преобърна. Намери два черни голи охлюва.

Той даде единия на Ситроен, които го погледна с безразличие и го подаде на Ноел. Жоел отхапа своя.

— Нищо особено — заяви той. — Сякаш е тапиока[1].

— Да — съгласи се Ситроен, — но сините, имат вкус на ананас.

— Наистина ли? — попита Жоел.

— И след това можеш да летиш — каза Ноел.

— Не веднага — рече Ситроен. — Преди това трябва да се потрудиш.

— А не може ли сега да се потрудим — попита Ноел. — А след това, като намерим от сините, веднага да полетим.

— О! — възкликна Жоел, който през това време копаеше, — намерих една хубава нова семка.

— Покажи — рече Ситроен.

Семката беше голяма почти колкото орех.

— Трябва да плюнеш върху нея пет пъти — каза Ситроен — и ще покълне.

— Сигурен ли си? — попита Жоел.

— Да — отговори Ситроен. — Но трябва да се сложи върху свежо листо. Жоел, иди да донесеш.

От семката израсна мъничко дърво с розови листа. В крехките му сребърни клонки прехвърчаха пойни птици. Най-голямата от тях беше

колкото нокътя на кутрето на Жоел.

---

[1] Брашнено вещество, получено от маниока. Б.пр. ↑

XI

347 юлиември

Ето вече шест години, три дена и два часа, откак дойдох жив да се погреба в този загубен край, си каза Жакмор, докато се оглеждаше в огледалото.

Брадата му беше не много дълга.

XII

348 юлиември

Жакмор се готвеше да излиза, когато срещна Клемантин в коридора. Той не я виждаше с месеци. Дните се нижеха тъй еднакви, тъй незабележими, че той губеше представа за броя им. Тя го спря.

— Къде сте се запътили така?

— Както обикновено — отговори Жакмор. — Отивам при стария си приятел Ла Глоар.

— Продължавате ли да го психоанализирате? — попита Клемантин.

— Хмм… да — каза Жакмор.

— Доста време продължава.

— Това е дълъг процес.

— Главата ви расте — забеляза Клемантин.

Отдръпна се малко, защото тя бе много близо до него, докато говореше, и той усети, че дъхът й явно миришеше на мърша.

— Възможно е — каза Жакмор. — Във всеки случай Ла Глоар става много прозрачен и аз започвам да се тревожа.

— Май това не ви прави щастлив — рече Клемантин. — Доста време си търсихте обект.

— Всичките ми обекти се изплъзнаха един подир друг. Трябваше да се вкопча в Ла Глоар, защото друг не ми остана. Но трябва да призная, че мисловният му багаж не може много да зарадва този, който го поема.

— Далече ли сте стигнали? — попита Клемантин.

— Какво?

— Психоанализата ви напреднала ли е много?

— За бога, да, доста — каза Жакмор. — Всъщност с тревога виждам как идва моментът за проучване на най-интимните подробности. Но всичко това е безинтересно. А какво става с вас? Вече не ви виждам на храна. Нито на обяд, нито на вечеря.

— Ям в стаята си — рече Клемантин със задоволство в гласа.

— Аа, добре! — отвърна Жакмор.

Той разгледа фигурата на младата жена.

— Това изглежда добре ви понася — каза наивно той.

— Ям само това, което съм длъжна да ям.

Жакмор отчаяно търсеше с какво да продължи разговора.

— А самочувствието как е? — попита глупаво той.

— Не мога точно да определя. И добро, и лошо.

— Какво не е в ред?

— В интерес на истината — обясни тя, — страх ме е.

— От какво?

— Страх ме е за децата. Постоянно. Какво ли не може да им се случи. Представям си всичко. О, най-обикновени неща, не си блъскам главата за небивалици или щуротии, но точния списък на това, което може да им се случи, ми стига, за да полудея. И не мога да не мисля за тези неща. Естествено нямам предвид това, което би им се случило извън градината, за щастие досега не са се сещали да я напускат. Избягвам да мисля за това, свят ми се завива, щом се сетя.

— Но какво би могло да им се случи — попита Жакмор. — Децата, съзнателно или не, знаят какво е безопасно за тях и никога не изпадат в затруднения.

— Така ли мислите?

— Сигурен съм — каза Жакмор. — Иначе нито вие, нито аз щяхме да доживеем до тази възраст.

— Донякъде е вярно — рече Клемантин. — Но те са толкова различни от другите деца.

— Да, да — съгласи се Жакмор.

— А аз толкова ги обичам. Толкова много ги обичам, че съм премислила всички злополуки, които могат да ги сполетят в къщата и в градината, и затова вече изобщо не спя. Не можете да си представите колко много злополуки съществуват. Трябва да разберете какво изпитание е това за една любяща майка като мен. Но и в къщи има толкова работа, че не мога всеки миг да ги наблюдавам.

— Ами прислужницата?

— Тя е глупачка — отвърна Клемантин. — С нея още повече са изложени на опасност. Тя е напълно лишена от чувствителност и аз предпочитам да я държа по-далече от тях. Няма никакво въображение. Ако децата изкопаят с лопатките си по-дълбока дупка, ако попаднат на

петролен кладенец и петролната струя ги издави, тя няма да знае какво да прави. Бера какви ли не страхове! Ох, това е, защото ги обичам!

— Действително — каза Жакмор. — Виждам, че нищо не подценявате в предвижданията си.

— Друго ме безпокои — продължи Клемантин. — Възпитанието им. Изтръпвам при мисълта, че ще трябва да ги изпратя в селското училище. Разбира се, не става въпрос да отиват сами. Но не мога да оставя това момиче да ги води. Ще им се случи нещо. Сама ще ходя понякога, вие ще ме замествате, ако ми обещаете много да внимавате. Не, мисля, че ще ходя сама. Всъщност засега ученето им не трябва да ме занимава, защото са още малки. Мисълта, че могат да излязат от градината така ме плаши, че все още не съм преценила всички възможни рискове.

— Повикайте домашен учител — предложи Жакмор.

— Мислих и за това — отговори Клемантин, — но да си призная, ревнувам. Глупаво е, но просто не бих могла да гледам как се привързват към някой друг. Ако учителят е добър, то те ще се привържат силно към него, ако е лош, по-добре да не попадат в ръцете му. Аз и без това не вярвам много на училището, но там има поне квалифицирани преподаватели, докато при домашния учител въпросът практически е неразрешим.

— Свещеникът би бил много добър домашен учител — подхвърли Жакмор.

— Не съм изобщо религиозна и не бих искала децата ми да бъдат.

— Струва ми се, че с този свещеник не рискувате нищо — каза Жакмор. — Той има много здраво разбиране за религията, което събужда минимални религиозни чувства.

— Свещеникът няма да се съгласи да идва дотук — отряза Клемантин — и проблемът остава. Трябва те да ходят в селото.

— Но в края на краищата — каза Жакмор, — като помислим, по този път никога не минават коли. Или много малко.

— Точно за това — рече Клемантин. — Минават толкова малко, че човек забравя да се пази и когато се зададе кола, става още по-опасно. Изтръпвам само като си помисля.

— Сякаш ми разказвате приказките за Нероден Петко — каза Жакмор.

— Престанете да се подигравате — отвърна Клемантин. — Не, наистина не виждам друго разрешение освен сама да ги водя, на отиване и на връщане. Какво искате, когато човек обича децата си, трябва да прави жертви.

— Те ви целуваха по-малко, когато ги оставяхте ненакърмени, за да се катерите по скалите — подхвърли Жакмор.

— Не си спомням някога да съм го правила — каза Клемантин. — И ако съм го правила, съм била болна. Във всеки случай не ви прави чест да ми го напомняте. Знаете, че става дума за време, когато Анжел още беше тук и когато самото му присъствие ме изкарваше от кожата. Сега нещата се промениха и върху мен пада цялата отговорност за тяхното възпитание.

— Не се ли страхувате, че ще ги направите твърде зависими от вас — попита Жакмор леко засрамен.

— Та това е естествено. Тези деца са всичко за мен, аз живея само заради тях и е справедливо в отговор на това те да разчитат на мен при всички положения.

— Все пак — продължи Жакмор — смятам, че преувеличавате опасността… защото сега може да я видите навсякъде; ето например… учудвам се, че вие ги оставяте да си служат с тоалетна хартия, те могат да се одраскат с нея и ако, да предположим, жената, която е опаковала топчето, просто е отровила семейството си с арсеник, като с първия лист е мерила точната доза, този лист е заразен и опасен… при първия допир някое от вашите деца ще падне… би трябвало да им ближете задничетата.

Тя се замисли за миг.

— Знаете ли — рече тя, — животните правят това с малките си… може би една добра майка би трябвало също да го върши.

Жакмор я погледна.

— Мисля, че наистина ги обичате — каза много сериозно той. — Като погледне човек, в тази история с арсеника няма нищо невъзможно.

— Човек може да полудее — рече Клемантин, изглеждаше смазана.

Тя заплака.

— Не знам какво да правя… не знам какво да правя.

— Успокойте се — каза Жакмор, — ще ви помагам. Разбрах, че се касае за много сложен проблем. Сигурно ще може да се намери разрешение. Качете се да си полегнете.

Тя тръгна.

— Това се казва страст — си каза Жакмор, продължавайки пътя си.

Искаше му се да я изпита. Но тъй като не можеше, се задоволяваше само с наблюдения.

Въпреки това го тревожеше една мисъл, все още смътно очертана в съзнанието му. Една неясна мисъл. Една мисъл неясна. Във всеки случай ще бъде интересно да чуе какво мислят децата.

Но за това има време.

XIII

7 октамври

Те играеха на тревата под прозорците на майка си. Тя все по-малко и по-малко им позволяваше да се отдалечават. Засега наблюдаваше техните движения и се опитваше да отгатне погледите ми. Жоел изглеждаше малко умърлушен и поизоставаше от играта. По едно време той стана, попипа гащичките си и погледна своите братя. Те затанцуваха около него, сякаш им бе казал нещо много смешно. Жоел разтърка очи с юмручетата си, той явно плачеше.

За секунди Клемантин изскочи от стаята си, слезе по стълбите и отиде при децата.

— Какво има, миличко?

— Боли ме коремчето — изхлипа Жоел.

— Какво яде? Онази глупачка ли ти даде нещо лошо, ангелче мое.

Жоел стоеше прав, прибираше коремчето си и си вареше задничето.

— Нааках се! — ревна смутено той.

Ситроен и Ноел си предадоха презрително изражение.

— Какво бебе! — рече Ноел.

— Хайде — каза Клемантин, — бъдете мили с него! Той не е виновен. Ела, миличко, ела, ще ти сложа едни хубави чисти гащички, ще ти дам сиропче, за да ти мине.

Ситроен и Ноел останаха учудени, сякаш и на тях им се искаше да получат сироп.

— Не е честно — заяви Ситроен, — той се нааква, а после му дават сироп.

— Да — каза Ноел, — и аз искам.

— Ще се понапъна — реши Ситроен.

— Аз също — каза Ноел.

Те се напънаха с всичка сила, страните им станаха морави, но нищо не се получи.

— Не мога повече — изпъшка Ситроен. — Само малко се напишках.

— Толкова по-зле — рече Ноел, — няма да получим сироп. Но ще скрием мечето на Жоел.

— Я! — каза Ситроен учуден, че е чул от Ноел толкова дълго изречение.

— Това е добра идея, но той не трябва да си го намери.

Челото на Ноел болезнено се сбърчи. Той мислеше. Въртеше глава наляво и надясно, за да се сети нещо. Ситроен също не оставаше длъжен и трескаво мислеше.

— Гледай — рече той. — Там!

Беше едно празно място, там прислужницата простираше бельото на високи телове. До единия от стълбовете, на които бе закачен телът, се очертаваше белият силует на една ниска стълба.

— Ще го скрием на някое дърво — каза Ситроен. — Ще вземем стълбата на Бланш. Бързо, докато не е дошла.

Те се втурнаха с все сила.

— Но — каза задъхано Ноел, тичайки — той може да си го вземе.

— Не — отвърна Ситроен. — Разбираш ли, ние двамата можем да вдигнем стълбата, но той сам няма да може.

— Мислиш ли? — попита Ноел.

— Ще видиш — каза Ситроен.

Те стигнаха до стълбата. Тя бе по-голяма, отколкото изглеждаше отдалече.

— Трябва да внимаваме, да не я обърнем, защото няма да можем да я изправим.

Те се отдалечиха, влачейки стълбата.

— Ох, че е тежко! — каза Ноел след десетина метра.

— Побързай — подкани Ситроен. — Тя ще се върне.

XIV

— Ето! — рече Клемантин. — Вече ще бъдеш съвсем чистичък.

Тя хвърли памучето в гърнето. Жоел стоеше прав, с гръб към нея. Тя беше клекнала, тъкмо го бе избърсала. Малко се поколеба и му каза:

— Наведи се, миличко.

Жоел се наведе и опря лакти в коленете си. Тя деликатно му хвана задничето, леко го разтвори и започна да го ближе. Съвестно. Грижливо.

— Какво правиш, мамо? — попита учудено той.

— Чистя те, мило дете — каза Клемантин, прекъсвайки работата си. — Искам да бъдеш чист като малко котенце или кученце.

Дори не е унизително. В крайна сметка е естествено. Какъв кретен е този Жакмор. Неспособен е да разбере това. А всъщност то е дреболия. Така поне тя ще бъде сигурна, че нищо няма да прихванат. Щом ги обича, нищо от това, което им прави, не може да им навреди. Нищо. В края на краищата би могла и целите да ги мие така.

Тя стана, замислена обу Жоел. Откриваха се нови хоризонти.

— Иди при братчетата си, мило дете — каза тя.

Жоел затича по стълбите, долу се спря, попипа се отзад, защото още му мокреше, и вдигна рамене.

Клемантин бавно тръгна към стаята си. Онова нямаше особено приятен вкус. Мъничко бифтек щеше да й се отрази добре.

Ще ги мие целите по този начин. Да.

Защото тя често си бе мислила колко е опасно да бъдат къпани. Един миг невнимание. Само човек да обърне глава или да се наведе, за да вземе сапуна, който се е изплъзнал и се е скрил под умивалника, извън обсега ти. И точно в този момент се получава страхотно свръхналягане във водопровода, защото във водата внезапно е паднал метеорит, който е успял да се вмъкне в главния канал, без да експлодира въпреки бясната си скорост; но веднъж загнезден в канала, той изпарява водата от водопровода и една шокова вълна (хубава дума — шокова вълна) с голяма скорост се разпространява и, разбира се,

започва да тече много повече вода отпреди, така че, докато човек се наведе да вдигне сапуна — между впрочем е престъпление да се продават такива обли и хлъзгави сапуни, които лесно се изплъзват от ръцете, хвърчат накъдето си искат и могат, падайки, да хвърлят микроб в носа на детето. Но ето че водата приижда, нивото се покачва, детето се паникьосва, нагълтва вода и се задушава — може и да умре — нещастното му мораво лице — задушено…

Тя изтри потното си чело и затвори вратата на гардероба, без да вземе нищо. Леглото. Веднага в леглото.

XV

Жоел отиде при братчетата си, чувствуваше се малко обиден. Те копаеха с лопатки в ръка и не му обръщаха внимание. Ноел попита Ситроен:

— Мислиш ли, че пак ще намерим от сините?

Жоел вдигна любопитно глава.

— Не — каза Ситроен. — Казах ти, че това е голяма рядкост. Намират се веднъж на петстотин милиона.

— Това е шега — реши Жоел и продължи настървено да работи.

— Жалко, че е изял своя — рече Ситроен, — иначе ние също щяхме да летим.

— За щастие си беше неговият — каза Ноел. — На мен щеше да ми бъде неприятно, моят да изчезне.

Той прегърна плюшеното си мече.

— Мой Дамузо! — каза нежно той.

Жоел, упорито свел поглед, нападна с лопатата една скална жилка.

При споменаването на мечето сърцето му трепна. Къде беше неговото? Той не искаше да вдига глава, но очите му започнаха да шарят.

— Не изглежда доволен — каза Ноел.

— Не беше ли хубав сиропът? — попита иронично Ситроен.

Жоел не отговори.

— Още мирише лошо — рече Ноел. — Не е чудно, че Поарогал си е отишъл.

Жоел знаеше, че ако отговори, гласът му щеше да трепери и затова замълча. Очите му се премрежваха все повече и повече, не можеше да вижда добре, но се съсредоточи върху камъните. Изведнъж забрави мечето, братята си и всичко наоколо.

Един прекрасен гол охлюв с приказен кобалтовосин цвят пълзеше бавно по камъчетата в дъното на дупката. Той го погледна и дъхът му спря. С трепереща пръсти го хвана и деликатно го поднесе

към устата си. Подигравките на братята му достигаха вече до него през мъгла от щастие.

Той излапа синия охлюв и стана.

— Много добре знам, че вие сте го скрили — каза той със сигурност в гласа.

— Не сме ние — рече Ситроен. — То самичко се качи горе, защото не искаше да стои при татко си, който мирише толкова лошо.

— Нищо, ще отида да си го взема.

Той веднага откри на няколко метра от дървото стълбата и самото дърво, на което бяха качили Поарогал, които удобно си седеше между два клона и спокойно разговаряше с един кълвач.

Сега вече трябваше да политне. Той решително разпери ръце и заудря въздуха с длани. Така беше казал Ситроен.

Когато петите му прелетяха под носа на Ноел, последният хвана Ситроен за ръка.

— Той е намерил… — прошепна Ноел.

— Да — каза Ситроен, — това доказва, че съм прав.

Кълвачът не помръдна, когато Жоел удобно се настани до мечето и повика братята си.

— Хайде, елате и вие — покани ги подигравателно той.

— Не искам — рече Ситроен. — Не е интересно.

— Интересно е — каза Жоел. — Нали? — попита той кълвача.

— Много е интересно — потвърди кълвачът. — Знаете ли, че в лехата с перуниките има сини охлюви, колкото си искате.

— О! — каза Ситроен. — И без това щях да си намеря. Поне можех да боядисам някой охлюв със синя боя.

Той се запъти към лехата, а Ноел тръгна след него. По пътя Жоел ги настигна. Беше оставил Поарогал на дървото.

— Ще излапаме много — каза той. — Така ще можем да летим нависоко.

— Един стига — рече Ситроен.

Когато Клемантин излезе, тя забеляза стълбата. Затича, за да види всичко по-отблизо. Видя дървото. И на него, удобно настанен, Поарогал.

Тя се хвана за сърцето и хукна из градината, като призоваваше с викове децата си.

XVI

8 октамври

— Почти съм съгласен с вас — каза Жакмор, — но нека не бързаме.

— Друго разрешение няма — рече Клемантин. — Откъдето и да погледнем въпроса, се налага все същият извод. Нищо нямаше да се случи, ако дървото го нямаше.

— Не е ли по-виновна стълбата — каза Жакмор.

— То се знае. Тя не трябваше да я оставя там, но това е друг въпрос. Тя ще си получи заслуженото. Но вие добре разбирате, че без това дърво на Ситроен и на Ноел нямаше никога да им хрумне да крият мечето на Жоел. Дървото е причината. И представете си, че на бедничкото детенце му бе хрумнало да се покатери направо по дървото, за да си вземе мечето.

— Все пак — продължи Жакмор, — някои смятат, че за децата е здравословно да се катерят по дърветата.

— Но не за моите деца! — рече Клемантин. — И толкова неща могат да се случат покрай тези дървета. Човек просто не знае. Термити могат да прегризат корените и дървото да падне върху вас, може някой сух клон да се отчупи и да ви удари по главата, може върху дървото да падне гръм, да го запали, вятърът да пренесе пламъка в детската стая и те да умрат от изгаряне… Не, прекалено много опасности създават тези дървета. И затова ви моля да отидете в селото и да поискате хора, които да отсекат всички дървета. Половината дървен материал нека остане за тях, другото ще използуваме за отопление.

— Какви хора? — попита Жакмор.

— Ами, не знам, градинари, дървари… дървари, да, точно така. Моля ви да поискате да ми изпратят няколко души дървари. Трудно ли е това?

— А, не — каза Жакмор. — Отивам. Просто исках всичко да ми е ясно.

Той стана и тръгна.

XVII

Следобед дърварите дойдоха. Те носеха много железни инструменти: игли, куки и мангали. Жакмор ги видя да идват: той се връщаше от разходка, спря се и им направи път. Бяха петима и между другото бяха взели със себе си и две мършави и рахитични чирачета, едното на десетина години, другото по-голямо, с черна превръзка на лявото око и смешно изкривен крак.

Единият от тях му кимна; този, с когото Жакмор се бе пазарил; накрая те се бяха съгласили с определените от Клемантин условия: половината дървен материал за тях, другата половина за стопанката. За нарязването и подреждането на дървата, ако тя пожелаеше това, щяха да им платят отделно.

Жакмор вървеше със свито сърце. Не че го възпираше някаква сантименталност, той се бе родил направо възрастен и без детски спомени, но обичаше дърветата заради красотата им, заради предполагаемата им функционалност и хаотичното им еднообразие. Той ги чувствуваше прекалено близки и затова не му бе нужно да им говори, или да им посвещава оди, но обичаше зелените слънчеви отблясъци по лъскавите им листа, красивите игри на светлосенките в листака, живото шумолене на клоните, прохладата край тях след топъл ден. Той обичаше острите листа на драцените, грапавите стъбла на дебелите тантурести палми, гладките свежи клони на евкалиптите, подобни на високи, непохватни момичета, израснали преждевременно, които несръчно са се накичили с позеленели евтини медни украшения и са излели върху главата си целия парфюм на майка си. Той се възхищаваше на боровете, сурови на вид, но готови при най-лекия полъх да пръснат дъхави зрънца смола. Обичаше също и нескопосаните дъбове, които приличаха на едри чорлави кучета. Обичаше дърветата. Всяко си имаше своя физиономия, свои нрави и наклонности, но всички бяха симпатични. Въпреки това удивителната майчина любов на Клемантин оправдаваше унищожаването им.

Дърварите спряха по средата на моравата и оставиха инструментите си на земята. След туй двама от тях взеха кирки и

започнаха да копаят, а чираците изхвърляха пръстта с лопати, по-високи от самите тях. Окопът бързо се оформи. Жакмор се бе върнал назад и предпазливо наблюдаваше работата им. Чираците, трупаха пръстта пред окопа и я отъпкваха, за да се получи нисък и здрав насип.

Когато работниците преценихa, че окопът е достатъчно дълбок, те престанаха да копаят и излязоха от него. С бавните си движения и черно-кафявите си дрехи те приличаха на бръмбари, които заравят яйцата си. Чираците продължаваха да изхвърлят пръстта и да я утъпкват. Бяха потни и странно разгорещени. От време на време всеки един от тях получаваше за насърчение по един шамар по тила. През това време останалите трима, които се бяха запътили към вратата с позлатена решетка, се връщаха, влачейки една ръчна количка, в която бяха наредени еднометрови дървета. Те спряха грубата количка близо до окопа. След това започнаха да нареждат дърветата напреко върху насипите от утъпкана пръст, които бяха подготвили чираците. Подреждаха ги внимателно, като удряха силно края на всяко дърво с чук, за да се притисне към другите. Когато заслонът беше готов, те взеха лопати и покриха дърветата с пръст. Жакмор повика един от чираците и той се приближи.

— Какво правят? — попита Жакмор и го ритна под коляното, въпреки че изпитваше отвращение към подобни действия.

— Това е заслончето — рече чиракът, като пазеше лицето си. След това той избяга при другарите си, които не го пренебрегнаха при раздаването.

Денят беше облачен и оловното небе хвърляше неприятна, бледа светлина. На Жакмор му стана малко хладно, но реши да остане, защото му се щеше да види всичко.

Окопът беше готов. Петимата се вмъкнаха един по един по леко наклонената дъска, сложена в единия му край. Побраха се всички. Чираците не направиха дори опит да ги последват, защото предварително знаеха как ще свърши това.

Дърварите излязоха от скривалището и взеха от купчината инструменти няколко шиша и куки. Чираците се въртяха около мангалите и духаха жаравата с все сила. По заповед на шефа те вдигнаха тежките нажежени мангали и ги понесоха след дърварите към първото дърво. Жакмор се чувствуваше все по-неспокоен. Всичко

това му напомняше деня, в който разпънаха на кръст развратния жребец.

Първият мангал бе поставен до една фурма, висока десетина метра, дърварите напъхаха инструментите си в жарта. Вторият мангал бе поставен по същия начин до съседния евкалипт. Чираците раздухваха вече жарта с помощта на големи кожени духала, върху които скачаха. През това време шефът на групата внимателно залепваше ухото си тук и там по дънера на фурмата. Изведнъж той се спря и постави знак с червена боя върху кората. Най-якият от четиримата дървари извади от огъня своята кука; бе по-скоро стрела, отколкото истинска кука. Стоманеното й острие беше светлочервено, от него се издигаше дим, който се смесваше с тежкия въздух. Той се засили и с рязко движение заби нажеженото желязо в дънера, точно по средата на червения знак. Чираците вече бяха отнесли тичешком мангала и един от другите дървари направи същото с евкалиптовото дърво. И двамата, веднага щом белязаха дърветата, побягнаха към окопа. Чираците бяха се сгушили близо до мангалите на входа му.

Листата на фурмата потрепериха отначало леко, след това все по-силно. Жакмор стисна зъби. Чу се писък, толкова силен и толкова пронизителен, че Жакмор трябваше да си запуши ушите. Дървото се заклати и при всяко поклащане ритъмът на писъците се усилваше. Земята около корена се пропука и разтвори. Писъкът шибаше въздуха, раздираше тъпанчетата, ечеше из цялата градина и сякаш се отразяваше в ниските облаци и се връщаше по-силен. В миг коренът се откъсна от земята и дървото се стовари по дължина по посока на заслона. Сега то скачаше в лудешки танц по земята и бавно се приближаваше до заслона, надавайки невъобразими викове. След няколко секунди Жакмор усети, че земята отново се разтресе. Евкалиптът също падна. Той не викаше, но пъшкаше като полудял ковашки мях и посребрените му клони се извиваха край него, оряха дълбоко земята в стремежа си да достигнат до укритието. Фурмата в този момент достигна до дървения таван на скривалището и започна да го удря със силни конвулсивни движения, но виковете й ставаха все по-немощни и ритъмът им се забавяше все повече и повече. Евкалиптът бе по-крехък и замря пръв. Само листата му, напомнящи оголени ножове, все още потръпваха. Дърварите излязоха от заслона. Фурмата направи последно усилие. Но човекът, който тя искаше да удари, рязко

отскочи и злобно удари дървото с брадвата си. Всичко замлъкна. Само бавни тръпки преминаваха все още по сивия дънер на падналото дърво. И преди още те да замрат, дърварите вече се насочваха към другите дървета.

Жакмор ги гледаше като обезумял, с неподвижен поглед, краката му сякаш се бяха сраснали със земята, а главата му кънтеше.

Когато нажеженото желязо за трети път промуши нежното дърво, той не можа да издържи и избяга към брега. Той тичаше, тичаше, а въздухът край него трептеше от гневните и болезнени викове на заклaните дървета.

XVIII

11 октамври

Сега бе съвсем тихо. Всички дървета лежаха, навирили корени, и земята бе осеяна с огромни дупки като след бомбардировка, с тъжни, сухи абсцеси, от които гнойта бе изтекла. Петимата дървари си бяха отишли, а двете чирачета режеха труповете и редяха дървата.

Жакмор гледаше опустошенията. Бяха останали само храсти и ниски дръвчета. Нищо не спираше погледа му, освен самото небе, станало изведнъж странно голо, без сенки. Отдясно се чуваше свистене на косер. Мина по-малкият от чираците, който влачеше дълъг гъвкав трион.

Жакмор въздъхна и влезе в къщата. Качи се по стълбата. На първия етаж се запъти към стаята на децата. Клемантин плетеше и им правеше компания. В дъното на стаята Ноел, Жоел и Ситроен гледаха книжки с картинки и смучеха бонбони. Кесията с бонбоните бе между тях.

Жакмор влезе в стаята.

— Готово е — рече той. — Отсякоха ги.

— Толкова по-добре — каза Клемантин. — Така ще бъда спокойна.

— Това ли вършихте през цялото време? — попита Жакмор. — Въпреки шума?

— Изобщо не му обърнах внимание. Предполагам, че е нормално да се вдига шум, когато се секат дървета.

— Разбира се… — отвърна Жакмор.

Той погледна децата.

— Още ли ги пазите? От три дни не са излизали. Вече няма никаква опасност, нали знаете.

— Работят ли още? — попита Клемантин.

— Режат дървата — каза Жакмор. — Но ако се страхувате, ще ги наглеждам. Мисля, че трябва да излязат малко на въздух.

— Да, да! — каза Ситроен. — Ще се разходим с тебе.

— Хайде! — каза Ноел.

— Внимавайте много! — заръча Клемантин. — Не ги изпускайте от очи нито за миг. Бих умряла от страх, ако знам, че не ги наглеждате.

Жакмор излезе от стаята, децата подскачаха пред него. Четиримата слязоха тичешком.

— Внимавайте да не паднат в дупките! — извика Клемантин. — И да не си играят с инструментите.

— Да, да — каза Жакмор.

Щом излязоха навън, Ноел и Жоел се втурнаха към мястото, откъдето се чуваше шумът на триона. Жакмор и Ситроен ги следваха бавно.

По-малкият от чираците, този, който беше на около десет години, кастреше един бор. Стоманата на косера проблясваше при всеки удар, хвърчаха трески и дъх на смола изпълваше въздуха. Жоел си избра удобно за наблюдение място, беше очарован от гледката. Ноел бе застанал малко по-встрани.

— Как се казваш? — попита след малко Ноел.

Чирачето вдигна глава. Лицето му имаше жалък вид.

— Мчи, не знам — каза то. — Май че Жан.

— Жан! — повтори Ноел.

— Аз се казвам Жоел — каза Жоел, — а моят брат се казва Ноел.

Жан не отговори. Косерът удряше тъжно и монотонно.

— Какво правиш, Жан? — попита Ситроен, който междувременно се бе приближил.

— Тва! — каза Жан.

Ноел събра малко трески и ги помириса.

— Сигурно е интересно — рече той. — Все това ли правиш?

— Не — отвърна Жан.

— Виж — каза Ситроен. — Можеш ли да плюеш толкова надалече?

Жан погледна безизразно. Метър и половина. После и той опита и плю два пъти по-далеч.

— Охоо — рече Ноел.

Ситроен искрено се възхищаваше.

— Страшно далече можеш да плюеш — отбеляза изпълнен с възхищение той.

— Брат ми плюе четири пъти по-далеч — каза Жан, който не беше свикнал да го хвалят и искаше да прехвърли похвалите на някой по-достоен.

— Ей — рече Ситроен, — сигурно страшно далече плюе. Клонът се държеше само на няколко жилки. При следващия удар той се откъсна и еластичните му краища го подхвърлиха нагоре, след което падна настрани.

— Внимавайте! — рече Жан.

— Силен си! — каза Ситроен.

— О, това не е нищо. Брат ми е много по-силен.

Въпреки всичко той заудря следващия клон с повишено самочувствие, разхвърчаха се едри трески.

— Гледай — каза Ситроен на Жоел.

— Ще го отреже почти с един удар — увери Ноел.

— Да — рече Ситроен.

— Почти — уточни Ноел. — Все пак не съвсем с един удар.

— Мога и с един удар, ако поискам — каза Жан.

— Вярвам ти — заяви Ситроен. — Отсичал ли си дърво с един удар.

— Брат ми е отсичал — Отвърна Жан. — Истинско дърво.

Той явно се оживи.

— В селото ли живееш? — попита Ситроен.

— Да — отвърна Жан.

— Ние си имаме градина — каза Ситроен. — Весело е. Има ли в селото и други силни момчета като теб?

Жан се поколеба, но честността надделя.

— О, да — рече той. — Колкото искаш.

— Но ти — попита Ноел — имаш ли поне девет години?

— Десет — отговори Жан.

— Мислиш ли, че щях да мога да сека дървета, ако бях на десет години? — попита Ситроен.

— Не знам — каза Жан. — За този, който не знае, е много трудно.

— Ще ми дадеш ли това за малко? — попита Ситроен.

— Кое? Косера ли?

— Да, косера — отговори Ситроен, произнасяйки думата с удоволствие.

— Опитай — каза великодушно Жан. — Но да знаеш, че тежи.

Ситроен го взе с благоговение. Жан използува случая, за да си плюе обилно на ръцете. Като видя, Ситроен смутено му го върна.

— Защо си плюеш на ръцете? — попита Ноел.

— Всички мъже правят така — отговори Жан. — Ръцете стават по-корави.

— Мислиш ли, че и моите ръце ще станат по-твърди — попита Ситроен. — Може да станат твърди като дърво!…

— Не знам — каза Жан.

Той отново се захвана за работата си.

— Копал ли си в твоята градина, за да търсиш голи охлюви? — попита Ситроен.

Докато мислеше, Жан смръкна и изплю нещо зеленикаво на страхотно разстояние.

— О! Видя ли! — каза Ноел.

— Да — отвърна Ситроен.

Те седнаха на земята, заинтригувани.

— Брат ми намери кост на умрял човек — каза Жан. — Ей тъй, както си копаеше.

Те го слушаха разсеяно. Изправен наблизо, Жакмор гледаше тази странна четворка. Чувствуваше се малко объркан.

XIX

27 октамври

Събуди се изведнъж. Някой чукаше на вратата. Преди още да се обади, влезе Клемантин.

— Добър ден — каза разсеяно тя.

Изглеждаше съвсем обезумяла.

— Какво става? — попита Жакмор озадачено.

— Нищо! — каза Клемантин. — Глупаво е. Сънувах цял кошмар.

— Пак ли злополука?

— Не. Че излизат от градината. Просто ми е станало фикс идея.

— Идете да си легнете — рече Жакмор, сядайки на леглото си. — Аз ще се погрижа.

— За какво?

— Не се тревожете.

Тя като че ли малко се поуспокои.

— Искате да кажете, че ще се погрижите за тяхната сигурност?

— Да — отвърна Жакмор.

Идеята му беше все още твърде неясна. Но сега вече тя му подсказваше конкретни действия.

— Идете да си легнете — повтори той. — Обличам се и ще ви се обадя, щом се уреди работата. Предполагам, че те вече са станали.

— В градината са — каза Клемантин. Тя излезе и затвори вратата.

XX

— Не така — рече Ситроен. — Така.

Той легна по корем в тревата и с едва забележимо помръдване на ръцете и краката се издигна на тридесет сантиметра от земята. После изведнъж полетя напред и десет сантиметра по-нататък направи прекрасен лупинг.

— Не толкова високо — предупреди Ноел. — Ще ни видят.

Жоел също се опита, но спря по средата на лупинга и се върна назад.

— Някой идва! — каза тихо той, щом се приземи.

— Кой? — попита Ситроен.

— Чичо Жакмор.

— Да си играем на камъчета — заповяда брат му.

Тримата седнаха и взеха лопатките си. Жакмор се показа, както очакваха, след няколко минути.

— Здравей, чичо Жакмор — каза Ситроен.

— Здравей, чичо — каза Жоел.

— Здравей — каза Ноел. — Седни при нас.

— Идвам да си поговорим — рече Жакмор, сядайки.

— Какво искаш да ти разкажем? — попита Ситроен.

— Ами, всичко — отвърна Жакмор. — Най-различни неща. Какво правите?

— Търсим камъчета — каза Ситроен.

— Това е много интересно.

— Наистина — рече Ноел. — Всеки ден си играем така.

— Видях много хубави камъчета вчера по шосето, когато отивах в селото — каза Жакмор, — но, разбира се, не бих могъл да ви ги донеса.

— Няма значение — отбеляза Жоел. — Тук е пълно с камъчета.

— Вярно — призна Жакмор.

За момент всички млъкнаха.

— Има и много други неща по пътя — каза небрежно Жакмор.

— Да — рече Ситроен. — Вярно е, че има толкова много неща навсякъде. През вратата с позлатената решетка ги виждаме. Виждаме пътя до завоя.

— О, да — съгласи се Жакмор, — но след завоя?

— Ами след завоя трябва да е същото.

— Там, малко по-нататък, е селото — каза Жакмор.

— И има момченца като Жан — допълни Ситроен.

— Да.

Ситроен изглеждаше доста отвратен.

— Той си плюе на ръцете.

— Защото работи — каза Жакмор.

— Всички ли, които работят, си плюят на ръцете?

— То се знае — отговори Жакмор. — За да премахнат космите.

— А играят ли си децата от селото? — попита Ноел.

— Играят си, когато е време за игра. Но преди всичко работят, иначе ще ядат бой.

— Ние винаги си играем — рече Ситроен.

— И освен това ходят на църква — каза Жакмор.

— Какво е това църква? — попита Ноел.

— Ами много хора в една зала, голяма зала, и един господин, който носи хубави бродирани дрехи и се казва свещеник, говори на хората, а те го замерят с камъни.

— Говориш лоши думи — забеляза Жоел.

— Само това ли е? — попита Ситроен.

— Не винаги. Вчера след обяд например свещеникът беше организирал много хубаво представление. Би се с клисаря върху един подиум, с боксови ръкавици, и двамата се удряха, а после всички в залата започнаха да се бият.

— И ти ли?

— То се знае.

— Какво е това подиум? — попита Жоел.

— Нещо като под, но издигнат така, че всички да могат да виждат. Хората са седнали около него на столове.

Ситроен размишляваше.

— В селото правят ли друго освен да се бият — попита озадачено той.

Жакмор изглеждаше объркан.

— Божичко — каза той, — май че нищо друго не правят.

— Е, тогава — рече Ситроен, — смятам, че е много по-хубаво в градината.

Жакмор вече не се колебаеше.

— Значи не ви се излиза?

— Хич — каза Ситроен. — Нали вече сме навън. И после, ние не се бием. Имаме друга работа.

— Каква работа? — попита Жакмор.

— Ами…

Ситроен погледна братята си.

— Търсим камъни — каза накрая той.

Те отново започнаха да копаят, давайки ясно да се разбере, че присъствието на Жакмор им пречи. Той стана.

— Не ви ли смущава това, че вече няма дървета? — попита той, преди да си тръгне.

— Оо! — рече Ситроен, — бяха хубави, но пак ще пораснат.

— А на какво ще се катерите?

Ситроен не каза нищо. Ноел отговори вместо него.

— Вече сме големи, за да се качваме по дърветата. Жакмор се чувствуваше объркан, той бързо се отдалечи, без да се обръща. Ако бе се обърнал, щеше да види три малки силуета като стрели да се издигат във въздуха и да се скриват зад един облак, за да се смеят на воля. Възрастните наистина задават глупави въпроси.

XXI

28 октамври

Жакмор се връщаше с големи крачки, прегърбен, с остра брада и неподвижен поглед, забит в земята. Сега вече Ла Глоар не беше никак прозрачен и се чувствуваше относително доста материален. Сеансите напредваха, бяха се умножили и сигурно вече щяха да ги прекъснат. Жакмор беше разтревожен и се питаше дали наистина щяха да ги прекъснат. Как щеше да свърши всичко това. Каквото и да говореше сега, каквото и да правеше, той вече беше измъкнал всичко от Ла Глоар, на повече не можеше да се надява, поне що се отнасяше до психически явления. Живи у него бяха само собствените му спомени и личният му опит. Не можеше да усвои нищо от Ла Глоар. Поне не всичко.

Баста, баста, си каза той. Природата е свежа и красива, въпреки че годината превàля. Любимият месец октамври със своите окъпани от морето кътчета. Октамври, дъхав и зрял, с черните и твърди листа, с червените храсталаци на къпините, с облаците, които се протягат по цялото небе и с меденожълтата слама и всичко останало, толкова е красиво, земята е тъй мека, кафява и топла, колко е глупаво да се тревожи човек, всичко ще се оправи от само себе си. Ах, колко е дълъг този път!

Птича песен го накара да вдигне глава, ято прелетни птици летеше на юг. Странен бе техният навик да пеят в съзвучие. Тези, които водеха ятото, държаха ниските тонове, тези от средата държаха основния тон, а останалите доминантата и окраската, някои отделни птици се впускаха в майсторски импровизации. Всички запяваха и млъкваха едновременно на неравни интервали от време.

Странни бяха птиците в този край, си помисли Жакмор. Кой ли ще ги изучи? Кой ли ще ги опише? Ще е необходима дебела книга, илюстрирана с цветни офорти, дело на най-добрите художници-анималисти. И дано никой не се захване да ви изучава, о, птици. Ако би могъл някой да хване една от вас, за да се възхити на черните пера и

червеното коремче, на сивите, с лунен блясък очи, дяволити като малки мишлета, той ще изпита огромно разочарование, защото вие умирате и от най-лекия допир с ръка, умирате, ако ви гледат по-продължително или ако човек се засмее, като ви гледа, или ако ви обърне гръб, умирате, ако някой си свали шапката, когато се мръква прекалено рано или прекалено късно.

Нежни птици, вашето сърце изпълва целите ви гърди, всичко, което у другите животни са обикновени органи, у вас е само едно сърце.

Може би никой друг не вижда тези птици така, както ги виждам аз, си каза Жакмор, и може би и аз самият ги виждам по-различни от описанието, което им давам, но във всеки случай едно е важно, дори и да не ги виждаме, трябва да си даваме вид, че ги виждаме. А те все пак ясно се виждат и би било глупаво да се изпускат от погледа.

Ето че почти не забелязвам пътя, това е съвсем ясно. Просто много добре го познавам. А някои казват, че човек харесва само това, което познава. Но не и аз, може би. И ако харесвам нещо, то е само свободата да виждам на мястото на всичко познато нещо друго. Тези прелетни птици например. И така, нека уточним: за нас красиво е това, което ни е достатъчно безразлично, за да ни позволи да видим нещо друго на неговото място. Може би не съм прав да използувам първо лице множествено число. Нека по-добре се изразя в единствено число. За мен… (виж по-горе).

Аха, си каза Жакмор, ето че изведнъж започнах да разсъждавам задълбочено и изтънчено. Кой би повярвал, а, кой? Всъщност тази последна сентенция е неестествено разумна. Какво по-поетично от разумното.

Птиците продължаваха да прелитат, те рисуваха в най-непонятния момент грациозни фигури във въздуха. Птиците, продължаваха да прелитат, сменяйки в най-неочаквания момент посоката на полета си, те рисуваха в небето грациозни фигури и едно по-продължително задържане на преминаващите през ретината образи би позволило да се забележи декартовият трилистник и други още криволинейни залъгалки, включително и нежната линия, която наричаме кардиоидна крива.

Жакмор продължаваше да ги гледа. Те се издигаха все по-високо и по-високо в широкия си спираловиден полет и се превръщаха в

неясни силуети. Бяха само черни, своеобразно подредени точки, движени от колективен дух. Когато минаваха през слънцето, той замижаваше заслепен.

Изведнъж забеляза откъм морето три по-големи птици. Те летяха толкова бързо, че бе невъзможно да се определи видът им. Той сложи длан над очите си и се вгледа в тях, но те вече бяха отлетели. Появиха се отново, далеч иззад една скала, описаха съвършена дъга и се издигнаха в небето една подир друга със страшна скорост. Крилете им сигурно биеха невероятно бързо, защото просто не се виждаха. Трите силуета — издължени, вретеновидни, бяха почти еднакви.

Те се насочиха към ятото. Жакмор спря и се загледа. Сърцето му биеше бързо, бе обхванат от необяснимо вълнение. Може би го смущаваха увереността, грацията, с която тези същества летяха, може би страхът да не нападнат ятото, може би прекрасното разбирателство помежду им, което личеше от идеалната синхронизация на движенията им.

Те се издигаха по един въображаем въздушен склон и скоростта им просто можеше да ти спре дъха. Дори и лястовиците не биха могли да ги следват, си помисли Жакмор. Изглеждаха доста големи. Беше трудно да се определи дори приблизително ръстът им, защото бе трудно определима височината, на която летяха, но все пак те се открояваха ясно, докато ятото едва се виждаше, неговите птиченца бяха като главички на топлийки в сивото кадифе на небето.

XXII

28 октамври

Дните стават все по-малки, си каза Клемантин. Все по-малки стават и вече мирише на зима и пролет. През зимния сезон има безброй опасности, безброй нови опасности, които човек вижда и през лятото, но смътно, а когато опадат листата, когато дните станат малки, когато земята замирише на мокро куче, те се открояват. Новруари, студеният месец на дъжда. Дъждът може да направи много поразии навсякъде, може да предизвика внезапни свличания в полето, пороища в урвите, да отнесе гарваните. Може изведнъж да се застуди, всичко да замръзне и Ситроен да хване двойна бронхопневмония, да започне да кашля и да храчи кръв, и майка му ще бди разтревожена над него, ще се взира в нещастното му слабо лице, с болка в очите и ще остави без надзор другите две, които ще излязат навън, без да си обуят високите обувки, ще изстинат на свой ред и всяко ще се разболее от различна болест, така че ще е невъзможно да се грижи и за тримата, дори и да си потроши краката да тича от едното при другото, но и с потрошени крака, крака, които кървят на капки върху студените плочки, тя пак ще разнася подноса с лекарства; а микробите от трите стаи се обединяват и от тази тройна комбинация се пръква един отвратителен хибрид, един огромен, чудовищен микроб, който се вижда с просто око; той възпалява нежните жлези на децата и те се подуват ужасно, заприличват на огромни зърна от броеница. Подутите жлези се пукат и от раните текат микроби, да, ето какво може да донесе дъждът, сивкавият дъжд, който вали през октамври, придружен от новруарския вятър; ах, вятърът, сега той вече не може да чупи тежките клони от дърветата и да ги хвърля върху невинните им главички. Но той си отмъщава, шиба вълните с мощния си дъх и над високия бряг се издигат облаци воден прах от разбитите вълни. С тях се вдига във въздуха и една микроскопична мидичка. Жоел гледа вълните (о, нищо особено, само леко, незабележимо одраскване), мидичката попада в окото му. Само за миг попада тя в окото му и изскача, той го разтърква

с ръкав, нищо му няма, само незабележима драскотина, но от ден на ден раната се разпростира и окото на Жоел, о, боже, окото му е вече цялото бяло, като варен белтък, като очите на старци, които прекалено дълго са гледали огъня — и другото око също е обхванато от коварната болест; то обръща към небето безжизнения си поглед; Жоел, боже мой, Жоел е сляп…, а облаците воден прах се издигат все по-високо и по-високо, обгръщат брега, земята се топи като захар под плаща от пяна, разтапя се, свлича се и потъва, а с нея и Ситроен и Ноел, боже мой, като студена лава разтопената земя повлича леките им детски телца, те за миг се задържат на черната повърхност и потъват, пръст, ах, пръст изпълва устичките им, викайте, викайте, за да ви чуят, да ви се притекат на помощ!…

Викът на Клемантин изпълни цялата къща. Но той остана без отговор и тя, обляна в сълзи, се спусна като обезумяла надолу по стълбите и започна да ги вика из градината. Заобикаляше я само сивкавият въздух и далечният шум на вълните. Съвсем объркана, тя отиде до брега. След това се сети, че те може би спят и се втурна към къщи, но насред пътя нещо я спря и тя отиде до кладенеца, за да провери тежкия му дъбов капак. След това продължи задъхана своя бяг към къщи, влезе, олюлявайки се, провери стаите, от мазето до тавана. Викаше ги с прегракнал от вълнение глас. Накрая, обхваната от последно съмнение, тя хукна към вратата с позлатената рамка. Вратата беше отворена. Тя се спусна по пътя. На петдесетина метра срещна Жакмор, който се връщаше от селото. Той вървеше бавно, загледан в небето и съзерцаваше птиците.

Тя го сграбчи за реверите.

— Къде са? Къде са?

Жакмор подскочи, бе толкова неочаквано.

— Кои?

— Децата! Вратата е отворена! Кой я е отворил? Излезли са!

— Не са, не са излезли — каза Жакмор. — Аз оставих вратата отворена, когато излизах. Ако бяха излезли, щях да ги видя.

— Вие ли? — извика Клемантин. — Сега благодарение на вас, нещастнико, те ще се загубят.

— Това изобщо не ги интересува — отвърна Жакмор. — Попитайте ги сама. Нямат никакво желание да излизат от градината.

— Това ли ви казаха? Мислите ли, че моите деца са толкова глупави, че да не ви извозят! Елате!… Да побързаме!

— Навсякъде ли огледахте? — попита Жакмор, като я хвана за ръкава.

Тя започваше да му влияе.

— Навсякъде! — каза Клемантин през сълзи. — Дори в кладенеца.

— Това е неприятно — рече Жакмор.

Той машинално вдигна очи нагоре. Трите черни птици бяха престанали да си играят с ятото и пикираха към земята. За миг предусети истината. И я отхвърли веднага след това — чиста фантазия, направо лудост, къде биха могли да бъдат. За всеки случай той продължаваше да следи полета им. Те изчезнаха зад скалите.

— Навсякъде ли огледахте? — попита Жакмор, като я хвана за ръкава.

Той затича напред. След него Клемантин тичаше задъхано и плачеше. Въпреки това тя успя да затвори зад себе си вратата. Когато стигнаха до къщата, Ситроен слизаше по стълбите. Клемантин се спусна към него като осиротяло животно. Жакмор, малко развълнуван, я наблюдаваше тайно. Клемантин фъфлеше несвързано, целуваше го, разпитваше го.

— Бях на тавана с Жоел и Ноел — обясни детето, когато тя го остави да говори. — Разглеждахме стари книги.

Ноел и Жоел също слязоха по стълбите. Бяха позачервени, кръвта им играеше — около тях се носеше дъх на свобода. Ноел прибра бързо в джоба си крайчеца на едно облаче, Жоел се усмихна на разсеяността на брат си.

Тя не ги остави сами до вечерта, отрупваше ги с лакомства, сълзи и милувки, сякаш са били застрашени от някакъв молох. Заведе ги до сините им легълца и се отдели от тях чак когато заспаха. Тогава тя отиде на втория етаж и почука на вратата на Жакмор. Говори му в продължение на петнадесет минути. Той одобряваше с разбиране думите й. Когато тя се прибра в стаята си, той нави будилника за другата сутрин. Трябваше да стане рано, за да извика работниците.

XXIII

67 новруари

— Ела да видиш — рече Ситроен на Жоел.

Той пръв беше забелязал шумовете, които идваха откъм оградата.

— Не ща — отвърна Ноел. — Мама няма да е доволна от това и пак ще плаче.

Ситроен се опита да го убеди.

— Няма нищо страшно — каза той.

— Има. Когато плаче — рече Жоел, — тя ни целува и притиска с мокро лице. Отвратително е. Топло.

— На мен ми е все едно — каза Ноел.

— И какво толко може тя да направи? — попита Ситроен.

— Не искам тя да страда — отвърна Жоел.

— Тя не страда — каза Ситроен, — на нея й харесва да плаче, да ни прегръща и целува.

Ноел и Ситроен се отдалечиха прегърнати. Жоел ги гледаше. Клемантин им забраняваше да се приближават до работниците, докато работят. И това бе естествено.

Но в това време тя обикновено беше в кухнята и шумовете от гозбите, които вряха, и от тенджерите й пречеха да чува какво става навън, пък и в крайна сметка не е толкова лошо да видиш какво правят работниците при условие, че не говориш с тях. Какво ли правят Ноел и Ситроен?

За разнообразие след летенето Жоел се затича, за да ги настигне, затича се толкова бързо, че на завоя се подхлъзна и за малко щеше да падне. Все пак запази равновесие и продължи. Смееше се сам на себе си. Ето че вече е забравил да ходи.

Ноел и Ситроен стояха прави един до друг, с отпуснати ръце, на един метър от мястото, където трябваше да се издига стената на градината и голямата врата с позлатена решетка. Ситроен и Ноел бяха малко учудени — те стояха пред празно пространство.

— Къде е? — попита Ноел. — Къде е стената?

— Не знам — прошепна Ситроен.

Нищо. Една светла празнота. Едно пълно отсъствие, ясно и внезапно, сякаш отрязано с бръснач, се издигаше пред тях. Небето беше по-високо. Жоел се приближи учуден до Ноел.

— Какво е станало? — попита той. — Да не би работниците да са взели старата ограда?

— Сигурно — отвърна Ноел.

— Нищо няма вече — каза Жоел.

— Какво е това? — рече Ситроен. — Какво са направили? Не е цвят. Нито е бяло. Нито е черно, тогава какво е?

Той се приближи.

— Не пипай — каза Ноел. — Не пипай, Ситроен.

Ситроен се поколеба и протегна ръка, но спря, преди да достигне празното.

— Не смея — каза той.

— Там, където беше решетката на вратата, не се вижда нищо — рече Жоел. — Преди се виждаше пътят и едно ъгълче от полето, помниш ли? Сега всичко е празно.

— Все едно, че си със затворени очи — обясни Ситроен. — А всъщност са отворени, но се вижда само градината.

— Като че ли градината е окото, а това е клепачът — рече Ноел. — Не е нито бяло, нито черно, безцветно е, просто едно нищо. Това е стена от нищо.

— Да — съгласи се Ситроен, — сигурно е така. Тя е поръчала да построят стена от нищо, за да не ни се прииска да излизаме навън. Така всичко извън градината е нищо и там ние не можем да отидем.

— Мислех, че още не са свършили — каза Жоел. — Чуваше се как удрят с чуковете и си говорят. Мислех, че ще видим как работят. На мене не ми е интересно. Ще отида при мама.

— Може да не са направили още цялата ограда — каза Ноел.

— Хайде да видим — предложи Ситроен.

Ноел и Ситроен оставиха брат си и тръгнаха по пътеката, покрай която се издигаше старата ограда и по която сега можеха да обиколят своя затворен свят. Те летяха ниско и много бързо, като се промушваха под наведените клони. Когато стигнаха до високия бряг, Ситроен рязко спря. Пред тях се издигаше част от стария каменен зид, покрит с

пълзящи растения, които се сплитаха на върха му в зелена, пълна с цвърчащи насекоми шапчица.

— Стената! — рече Ситроен.

— О — възкликни Ноел. — Погледни! Горе вече нищо не се вижда.

Зидът бавно изчезна, сякаш някой отзад си правеше фокуси.

— Събарят я. Те събарят последното парче — каза Ситроен. — Скоро нищо няма да се вижда.

— Ако искате, да отидем от другата страна — предложи Ноел.

— Ами — каза Ситроен, — за какво да го гледаме. И без това сега се забавляваме по-добре с птиците.

Ноел замълча. Беше съгласен с това и нямаше нужда от обяснения. Долната част на стената на свой ред отстъпи място на невидимото. Те чуха командите на шефа на работниците, още няколко удара на чуковете, после настана глуха тишина.

Изведнъж по пътеката се чуха припрени, кънтящи стъпки. Ситроен се обърна. Клемантин, а след нея и Жоел се приближаваха.

— Ситроен, Ноел, елате, мъничките ми. Мама ви е направила хубав сладкиш за закуска. Хайде, хайде. Този, който дойде пръв да ме цунка, ще получи най-голямото парче.

Ситроен остана на пътеката. Ноел му намигна и се хвърли в прегръдките на Клемантин, преструвайки се на уплашен. Тя го притисна до себе си.

— Какво има, малкото ми? Изглеждаш тъжничко! Какво те тревожи?

— Страх ме е — прошепна Ноел. — Няма вече стена.

На Ситроен му беше смешно. Какъв артист е брат му!

Жоел, който смучеше бонбон, го успокои.

— Няма нищо — рече той. — Мен не ме е страх. Това пак е гора, но по-хубава от другата, за да ни е по-добре в градината.

— Милото! — каза Клемантин, като целуваше страстно Ноел. — Мислиш ли, че мама може да направи нещо, което да те уплаши. Хайде! Бъдете добрички и елате да закусите.

Тя се усмихна на Ситроен. Той видя, че устните й потръпват и поклати отрицателно глава. Когато тя се разплака, той я загледа с любопитство. Накрая вдигна рамене и се приближи. Тя го прегърна конвулсивно.

— Лош такъв! — каза Жоел. — Пак разплака мама!

И той го ръгна здраво с лакът.

— Недейте — рече Клемантин.

Гласът й беше сълзлив.

— Той не е лош. Вие сте трите ми добрички пиленца. Хайде, хайде, елате да видите хубавия сладкиш. Хайде!

Жоел затича, след него и Ноел. Клемантин хвана Ситроен за ръка и го поведе. Той тръгна, в погледа му личеше твърдост; не обичаше тя да го хваща за китката, ставаше му неприятно и неудобно. Не обичаше и сълзите. Някакво съжаление го караше да стои до нея, но той се срамуваше от това, чувствуваше се неловко, също както в деня, когато влезе в стаята на прислужницата, без да чука, и я свари гола пред един леген, с косми по корема и червена кърпа в ръка.

XXIV

79 декарт

Няма вече дървета, си мислеше Клемантин. Няма дървета и има хубава ограда. Ето две неща, наглед дребни, но с важни последствия. Голям брой евентуални смъртни злополуки стават отсега нататък невъзможни. Децата са хубави, растат и изглеждат добре. Това е резултат от преварената вода и от още хиляди предпазни мерки. И какво лошо може да ги сполети, когато лошото запазвам за себе си? Но бдителността не трябва да отслабва, трябва да се увеличава. Да се увеличава. Остават толкова много опасности! Тези, които идваха от височината и пространството, ги ликвидирах, но остават опасностите на земята. Земята. Гнилоч, микроби, мръсотии — всичко това идва оттам. Трябва да се изолира земята. Да се покрие земята с непромокаема изолационна настилка, която да започва от самата ограда. Тази чудесна ограда, ограда на отсъствието, ограда, о която не можеш да се удариш, но която отделя идеално от останалия свят. Тя огражда идеално чисто. Подобна настилка на земята, настилка, която да изолира самата земя. Ще им остане небето, да го гледат…, а небето няма кой знае какво значение. Разбира се, много нещастия могат да им се изсипят на главата от небето. Но без да омаловажаваме големите рискове, свързани с небето, можем да приемем — и не мисля, че съм лоша майка, като го оставям засега или го приемам чисто теоретична, — че ако наредим опасностите по възходящ ред, небето ще остане на последно място. Но земята…

Да се покрие градината с плочки? С керамични плочки, може би бели? Но те ще блестят на слънцето и нещастните им очички, какво ще стане с тях; тежко, жарко слънце и изведнъж пред него минава прозрачен облак, облак, който за нещастие има формата на леща — като някаква лупа — и лъчите се концентрират точно в градината, белите плочки отразяват светлината с невероятна сила, тя обгръща децата, те правят опит да прикрият с малките си юмручета очите си, но ето че вече залитат, заслепени от тази безпощадна енергия — падат,

вече не виждат. Боже, дай ни дъжд… Ще сложа черни плочки — но плочките са толкова твърди, ако паднат на тях, ако се подхлъзнат след дъжд, едно спъване, едно залитане и ето, Ноел е на земята. За нещастие никой не го е видял да пада; една невидима фрактура се спотайва сред хубавите му, нежни косички, но братята му не го пазят повече, отколкото трябва и един ден той започва да бълнува — търсят — докторът не знае нищо и изведнъж черепът му се разпуква, пукнатината се е разраснала и горната част на главата се отделя, оттам излиза едно космато чудовище. Не! Не! Това не може да бъде, не падай, Ноел… внимавай!… Къде е той?… Спят, те спят, ето тук, в съседната стая, наблизо, до мек. Чувам ги как спят — в мъничките им легълца… ще ги събудя, трябва да внимавам!… но това няма да се случи, ако земята беше мека и еластична като каучуков килим — ето какво им трябва, наистина, каучук, да, цялата градина покрита с каучук като с килим — но огънят — каучукът гори — краката им се лепят по него, когато огънят го нагрее — и пушекът ги задушава — стига. Не искам, сбърках, като започнах да търся по-добро, това е невъзможно, трябва да бъде като стената, да се изолира земята — трябва да дойдат, трябва да се върнат, да се покрие всичко с килима на отсъствието, на празнотата — те ще си стоят в къщи, докато трае покриването, а след това вече няма опасност — а, да, остава небето, сега се сетих, но нали бях решила първо да свърша със земята, за да не може да…

Тя стана — Жакмор не би отказал да извика работниците, за да покрият земята. — Глупаво е, че не се уреди всичко едновременно. Но човек не може да мисли за всичко наведнъж — трябва да търси — винаги да търси — да се самонаказва, че не се е сетил отведнъж и да се старае винаги нещо да подобрява — трябва да им бъде създаден идеален свят, чист, приятен, безвреден, като вътрешността на бяло яйце, поставено върху пухена възглавничка.

XXV

80 декарт

Жакмор се връщаше, след като бе поръчал ремонта, но ранният утринен час му даваше възможност спокойно да се отбие в църквата, за да поговори със свещеника, чиито възгледи доста му харесваха. Той влезе в просторната яйцевидна църква, където цареше полумрак, постигнат с много вкус, вдъхна религиозната атмосфера с наслада, като стар мераклия, стигна до притворената врата в дъното и я бутна. Три предварителни почуквания бяха известили за неговото идване.

— Влезте — каза свещеникът.

Той бе по гащета и скачаше на въже в средата на отрупаната с всевъзможни вещи стая. Клисарят седеше в креслото с чаша ракия в ръка. Лекото накуцване на свещеника нарушаваше елегантността на подскоците, но въпреки това той се справяше твърде добре.

— Добър ден — рече клисарят.

— Моите почитания, господин свещеник — каза Жакмор. — Тъй като минавах оттук, реших да се възползувам, за да ви поздравя.

— Вече е сторено — забеляза клисарят. — Една ичкия.

— Не се опитвайте да говорите по селски — каза строго свещеникът. — В божия дом се говори на езика на лукса.

— Но тази стаичка, господин свещеник — забеляза клисарят, — е нещо като клозет в божия дом. Човек малко се отпуска.

— Дяволско изчадие — каза свещеникът, като му хвърли унищожителен поглед. — Питам се защо още ви държа при себе си.

— Признайте, че по този начин си правите реклама — рече клисарят. — А и за вашите представления съм ви нужен.

— Апропо — попита Жакмор, — какво смятате да направите на следващото представление?

Свещеникът престана да скача, внимателно сгъна въжето и го напъха в едно чекмедже. Докато говореше, той триеше мекушавите си гърди с един сивкав пешкир.

— Ще бъде грандиозно — каза той.

Почеса се под мишницата, след това по пъпа. Кимна с глава и продължи.

— Представление, пред чийто лукс ще избледнеят всички светски спектакли, в които разсъблечени същества създават впечатление за величественост на гледката. Отгоре на всичко, помислете си само, основната атракция ще бъде едно хитроумно средство, за да се приближим до Всевишния. Ето какво смятам да направя. Сред невъобразима феерия от орнаменти и костюми църковният хор ще изтегли до ливадата на Бастиен един златен балон, поддържан от хиляди сребърни нишки. Аз ще седна в коша и щом се издигна на подходяща височина, под съпровод на орган, ще изхвърля зад борда този негодник клисаря. И бог ще се усмихне пред незабравимия блясък на този празник и сред тържеството на неговото слово на лукса.

— Ей, почакайте — рече клисарят, — не ме бяхте предупредили. Ами че аз ще се утрепя.

— Дяволско изчадие! — ревна свещеникът, — ами крилата ти? Като прилеп си с тях.

— Не съм летял от месеци — каза клисарят, — щом направя опит, и дърводелецът гърми по мен, пълни ми задника със сол и вика, че съм дивеч.

— Толкова по-зле за теб — отвърна свещеникът, — ще се утрепеш.

— Ама вие повече ще загубите от това — каза клисарят.

— Без теб ли? Това ще бъде спасение.

— Хм — каза Жакмор, — ще ми позволите ли една забележка? Струва ми се, че вие двамата, като две крайности, се уравновесявате; присъствието на единия кара другия да изпъква. Без дявола вашата религия ще стане лековата.

— Ето на — обади се клисарят. — С удоволствие чувам това от вас. Чуйте го, господин свещеник, признайте, че само заради мен изглеждате истински.

— Марш оттук, гадина такава, ти си мръсен и смърдиш.

Клисарят бе чувал и по-лошо.

— И най-отвратителното в случая е — добави той, — че аз винаги играя лошия, никога не се оплаквам от това и отгоре на всичко непрекъснато ме ругаете. Поне от време на време да се сменяхме.

— Ами когато ме удрят с камъни по лицето? Нали ти ги подучваш да ме замерват.

— Ако можех да ги подуча, много по-често щяха да ви замерват.

— Хайде, хайде, не ти се сърдя — каза накрая свещеникът. — Но недей да забравяш пак задълженията си. Бог се нуждае от цветя. Бог се нуждае от много тамян, трябват му дълбоки поклони и скъпи подаръци, злато, смирна, чудни видения, юноши, красиви като кентаври, блестящи диаманти, слънца, хубостта на зората, а ти си толкова грозен, жалък, като дръгливо магаре, което пърди в луксозен салон… но, да говорим за друго, че ме ядосваш. Ще те изхвърля от балона, по това няма спор.

— Да, ама аз няма да падна — отсече клисарят.

Той издиша силен пламък, който опърли космите по краката на свещеника. Последният изрече богохулни слова.

— Господа — каза Жакмор, — умолявам ви.

— Всъщност — поде със светски тон свещеникът. — На какво дължим удоволствието да ви видим сред нас?

— Минавах — обясни Жакмор — и реших да се възползувам, за да ви поздравя.

Клисарят стана.

— Ще ви оставя — каза той. — Поговорете си с господина.

— Довиждане — рече Жакмор.

Свещеникът си търкаше краката, за да опадат обгорените косми.

— Какво става с вас? — попита той.

— Добре съм — отвърна Жакмор. — Бях дошъл в селото, за да търся работници. Има някои неща за оправяне в къщи.

— Все по същия повод ли? — попита свещеникът.

— Да — отвърна Жакмор. — Полудява при мисълта, че би могло да им се случи нещо.

— Но тя би полудяла и при мисълта, че нищо не може да им се случи — каза свещеникът.

— Правилно — отвърна Жакмор. — Затова отначало мислех, че тя преувеличава опасностите. Но признавам, че тази страст да ги пази, ми вдъхва известен респект.

— Каква възхитителна любов! — каза свещеникът. — Каква разкошна предпазливост! Осъзнават ли поне какво прави за тях?

Жакмор не отговори веднага. Тази страна от проблема му бе убягнала. Той се поколеба:

— А, това не знам…

— Тази жена е светица — каза свещеникът. — И въпреки това тя не идва никога в църквата. Иди, че обяснявай това.

— То е необяснимо — рече Жакмор. — Всъщност това няма никаква връзка, съгласете се. Това е и обяснението.

— Съгласен съм — каза свещеникът, — съгласен съм.

Те млъкнаха.

— Е, хайде — рече Жакмор, — ще си тръгвам.

— Да, да, ще си тръгвате.

— Тръгвам си, тръгвам — повтори Жакмор.

Той се сбогува и си тръгна.

XXVI

12 марюни

Небето се покриваше с жълтеникави заплашителни облаци. Беше студено. В далечината морето запя неприятна песен. Градината бе обляна в тъжна светлина като пред буря. След последните промени вече нямаше земя, подаваха се само, изникнали от нищото, няколко цветни лехи и храстите, които бяха пощадени при сечта на дърветата. Непокътната бе останала и алеята, покрита с чакъл, която разделяше на две невидимата земя.

Облаците крадешком се приближаваха един към друг; при всеки допир се чуваше глухо боботене и в същия миг проблясваше червеникава светлина. Небето сякаш се струпваше над брега. Когато то заприлича на тежък, мръсен килим, настана пълна тишина. И зад тази тишина се чуваше приближаването на вятъра; отначало той плахо подскачаше по комини и корнизи, но скоро набра скорост, стана по-твърд и зазвънтя при допира си с всеки камък, накланяше уплашените треви и гонеше пред себе си първите вълни. Тогава небето като лош фаянс се разпука изведнъж и градушката започна, горчивите й зърна се разбиваха по керемидите и от тях се вдигаше твърд кристален прашец; лека-полека къщата изчезна под тъмната мъгла — зърната се силеха лудо по алеята и отвсякъде хвърчаха искри. Под непрекъснатите удари морето закипя и започна да се надига като черно мляко.

След първоначалното вцепенение Клемантин потърси децата. Те, за щастие, си бяха в стаята и тя бързо ги събра около себе си в големия хол на партера. Навън бе съвсем притъмняло и тъмната мъгла пред прозорците поемаше светлината им и фосфоресцираше неравномерно.

Бе достатъчно в този момент да са навън, за да ги намери смлени от градушката, смазани от тези черни диамантени яйца, задушени от сухия отровен прах, който коварно изпълва дробовете. Какво прикритие би им било достатъчно? Покрив! Да се построи покрив над градината? Няма смисъл, къщата е достатъчна, тя е по-здрава от какъвто и да било допълнителен покрив над градината — но самата тя

не би ли могла да се срути, ако тази градушка трае с часове, с дни, със седмици — тежестта на мъртвия прах, натрупан по покрива, не би ли могла да я събори? Трябва стая от стомана, едно неуязвимо помещение, идеално укритие — трябва да ги пази в здрава каса, както се пазят най-скъпите бижута, трябва им по една огнеупорна касичка, яка, непробиваема, твърда като костите на времето — трябва утре да им се направи по една такава каса, тук, още утре.

Тя погледна трите деца. Те си играеха мирно и тихо, без да забелязват бурята.

Жакмор, къде ли е той? Искам да обсъдя с него най-доброто разрешение.

Тя извика прислужницата.

— Къде е Жакмор?

— Мисля, че е в стаята си — отговори Кюблан.

— Потърсете го, ако обичате.

Силният шум от разпененото море уморяваше слуха. Градушката не спираше.

Жакмор се появи малко след излизането на прислужницата.

— Ето какво — рече Клемантин. — Смятам, че намерих окончателното разрешение.

Тя му изложи заключението от размишленията си.

— Така — каза тя — децата нищо няма да рискуват. Но ще трябва да ви помоля още веднъж да ми помогнете.

— Утре ще ходя в селото — отвърна той. — Пътьом ще се обадя на ковача.

— Искам да стане бързо. Тогава ще бъда много по-спокойна за тях. Винаги съм чувствувала, че един ден ще намеря начин напълно да ги запазя от злини.

— Сигурно сте права — каза Жакмор. — Не знам. Това ще изисква от вас постоянни саможертви.

— Саможертва в името на някого, когато си сигурен, че ще го запазиш, е нищо.

— Но те много малко ще се движат — рече Жакмор.

— Не съм сигурна, че движението е толкова здравословно за тях. Те са доста крехки дечица.

Тя въздъхна.

— Имам чувството, че съм много близко до целта. Това е прекрасно. Чувствувам се леко опиянена.

— Тогава ще можете поне малко да си отдъхнете.

— Не знам. Толкова ги обичам, че не вярвам да ми остава време за почивка.

— Ако ви стигне търпение да понасяте тази зависимост…

— Това не е нищо — каза тя в заключение — в сравнение с онова, което преживях!…

XXVII

14 марюни

През дупките на плетищата се виждаха тромави животни, които спокойно пасяха ниската трева. По сухия пуст път нямаше никакви следи от вчерашната градушка. Вятърът люлееше храсталаците и шарените им сенки играеха под слънцето.

Жакмор внимателно наблюдаваше всичко това, всички тези пейзажи, които никога вече нямаше да види — идваше денят, когато трябваше да заеме отреденото му от съдбата място.

Ами ако не бях тръгнал по онази пътека, там, на скалистия бряг, си мислеше той. На 28 август. А сега месеците станаха тъй странни — на село времето е някак по-щедро, необятно, то тече по-бързо, без ориентири.

И какво толкова получих? Какво благоволиха да ми дадат. Какво можеха да ми доверят?

Ла Глоар умря вчера и аз ще заема мястото му. Отначало бях празен, трябваше много да наваксвам. Все пак най-разпространеното нещо си остава срамът.

Но какво исках да изследвам, какво исках да науча, защо да се мъча да бъда като тях — без предразсъдъци, трябва ли непременно човек да стигне дотук, само дотук?

Той си спомни онзи ден, танца на птиците във въздуха и всичките крачки, които бе извървял по този прекалено познат път тегнеха сега на краката му и той изведнъж се почувствува толкова тежък от многократно извървяния път: защо човек прахосва толкова много време, за да се отдалечи от началото; защо останах в онази къща на високия бряг — а сега трябва да я напусна, за да заживея сред златото на Ла Глоар.

Къщата. Градината. Зад нея високият скалист бряг и морето. Къде ли е Анжел, се питаше той, накъде замина в тази несигурна, танцуваща по вълните лодка?

Златната решетка на вратата остана зад гърба му, той слезе по пътеката и стигна до брега, до влажните камъни, до свежия им дъх и ресните им от нежна пяна.

Вече нямаше никакви следи от заминаването на Анжел. Само няколко камъка, почернели от запалването на пусковата установка, личаха все още. Той машинално вдигна поглед нагоре и остана вцепенен.

Трите деца тичаха с всичка сила по ръба на скалата. Силуетите им изглеждаха смалени от разстоянието и ъгъла на наблюдение. Те тичаха сякаш по равна повърхност, без да ги е грижа за камъните, които се къртеха и падаха изпод краката им, невъзмутими пред близостта на пропастта, сякаш бяха полудели. Едно погрешно движение и щяха да паднат. Една погрешна стъпка и щяха да паднат, окървавени в краката му.

Пътеката на митничарите, по която те тичаха, малко по-далеч рязко прекъсваше, но никое от тях не даваше признаци, че се готви да спре. Сигурно бяха забравили за това място.

Жакмор стисна юмруци. Да извика, но тогава има опасност да паднат. Те не можеха да видят пукнатината, която прекъсваше пътеката, както я виждаше той оттук.

Много късно. Ситроен пръв достигна до нея. Юмруците на Жакмор бяха съвсем бели и той изстена. Децата се обърнаха към него и го видяха. След това се хвърлиха в празното пространство и описвайки остра дъга във въздуха, кацнаха при него. Те чуруликаха и се смееха като едномесечни лястовичета.

— Видя ли ни, чичо Жакмор? — попита Ситроен. — Но нали няма да кажеш.

— Правехме се, че не знаем да летим — обясни Ноел.

— Нали е много интересно — каза Жоел. Искаш ли да играеш с нас?

Сега той разбираше.

— Вие ли бяхте онзи ден с птиците? — попита той.

— Да — каза Ситроен. — Видяхме те, знаеш ли. Но се опитвахме да летим много бързе, затова не спряхме. И после, нали знаеш, че не казваме на никого. Чакаме да се научим съвсем добре и да изненадаме мама.

Да изненадате мама. А каква изненада ви приготвя тя. Това вече променя всичко.

При това положение тя не бива… Трябва да знае. Да ги затваря при тези условия… Трябва да направя нещо… не мога да приема… остава ми един ден… все още не съм в лодката.

— Идете да си играете, деца — каза той. — Трябва да видя майка ви.

Те полетяха ниско над вълните, започнаха да се гонят, върнаха се при него, за да го изпратят, помогнаха му да се изкачи по най-високите скали. За няколко секунди бе горе и с решителна крачка се запъти към къщата.

XXVIII

— Не мога да ви разбера — каза Клемантин учудена. — Вчера признахте, че това е добра идея, а днес идвате да ми кажете, че е абсурдно.

— Пак съм съгласен с вас — рече Жакмор. — Вашето разрешение им осигурява идеална защита. Но има един въпрос, който вие не сте си задала.

— Какъв въпрос — попита тя.

— Всъщност нужна ли им е тази защита?

Тя вдигна рамене.

— То се знае. По цели дни се измъчвам от безпокойство при мисълта за всичко, което би могло да им се случи.

— Употребата на условно наклонение — забеляза Жакмор, — често е признание за безсилие или за суета.

— Не се впускайте в безполезни увъртания. Бъдете поне веднъж нормален.

— Слушайте — настоя Жакмор. — Моля ви най-сериозно да не го правите.

— Но защо? — попита тя. — Обяснете ми.

— Няма да разберете… — прошепна Жакмор.

Той не посмя да издаде тяхната тайна. Поне това да им остане.

— Мисля, че аз най-добре мога да преценя какво им е нужно.

— Не — каза Жакмор. — Те най-добре могат да преценят.

— Това е абсурдно — отсече Клемантин. — Тези деца са изложени на постоянни рискове, както, между другото, и всички деца.

— Те имат средства за защита, каквито вие нямате — каза Жакмор.

— В края на краищата, вие не ги обичате така, както ги обичам аз и не изпитвате това, което изпитвам аз.

Жакмор замълча за миг.

— Много естествено — каза накрая той. — Как бих могъл да ги обичам по този начин?

— Само една майка може да разбере това — рече Клемантин.

— Но птиците умират в клетка — каза Жакмор.

— Много добре си живеят — отвърна Клемантин. — Това е дори единственото място, където човек може прилично да се грижи за тях.

— Добре — каза Жакмор. — Виждам, че не може нищо да се направи.

Той стана.

— Трябва да се сбогувам с вас. Сигурно повече няма да се видим.

— Когато свикнат — рече тя, — може би ще мога да се отбивам от време на време в селото. Всъщност изобщо не разбирам вашите възражения, след като и вие в крайна сметка ще се затворите по същия начин.

— Но аз не затварям другите — отвърна Жакмор.

— Моите деца и аз сме едно цяло — каза Клемантин. — Аз толкова ги обичам.

— Имате странно разбиране за света.

— Същото мислех и за вас. В моето няма нищо странно. Светът това са те.

— Не, не, вие бъркате. Вие искате да бъдете техният свят! И в този смисъл разбирането ви е унищожително.

Той стана и излезе от стаята. Клемантин го проследи с поглед. Не изглежда щастлив, си помисли тя. Сигурно майка му му е липсвала.

XXIX

15 марюни

Три жълти луни, по една за всеки, бяха накацали пред прозореца и се забавляваха да правят гримаси на братята. Те, и тримата по нощници, се бяха пъхнали в леглото на Ситроен, откъдето най-добре се виждаха луните. Трите им опитомени мечета танцуваха в кръг около леглото и пееха тихичко, за да не събудят Клемантин — тази бавачка на омари. Ситроен лежеше между Ноел и Жоел и изглеждаше замислен. Той криеше нещо в ръцете си.

— Търся думи — каза той на братята си. — Тази започва с…

Той млъкна.

— Готово. Намерих я.

Той сложи ръце пред устата си и каза нещо много тихо. След това остави на юрганчето това, което държеше. Беше малък бял скакалец.

Мечетата веднага дойдоха и седнаха около него.

— Пазете се — каза Жоел, — нищо не виждам.

Мечетата се отстраниха и обърнаха гръб на леглото. Скакалецът ги поздрави и започна да прави акробатически номера. Децата искрено му се възхищаваха.

Но той много бързо се умори, изпрати им въздушна целувка, скочи много високо и изчезна.

Никой не се разтревожи. Ситроен вдигна пръста си.

— Знам друго нещо! — каза мъдро той. — Когато намерим бълхи, трябва да ги накараме да ни ухапят три пъти.

— Е, и? — попита Ноел.

— Тогава — отвърна Ситроен — ще можем да ставаме толкова малки, колкото си поискаме.

— И да минаваме под вратите?

— То се знае — отговори Ситроен. — Ще можем да ставаме малки като бълхи.

Мечетата се приближиха, това ги бе заинтересувало.

— А може ли, като изговаряме думите обратно, да станем големи? — попитаха те в един глас.

— Не — рече Ситроен. — Така сте си много добре. Но ако искате, мога да направя така, че да ви пораснат маймунски опашки.

— Хич не искам — каза мечето на Жоел. — Благодаря!

Мечето на Ноел също отказа. А третото още мислеше.

— Ще си помисля — рече то.

Ноел започна да се прозява.

— Спи ми се. Отивам си в леглото — каза той.

— Аз също — каза Жоел.

След няколко минути те вече спяха. Само Ситроен беше буден, той гледаше ръцете си и намигаше. Когато намигаше по специален начин, му порастваха още два пръста. Утре щеше да научи и братята си на това.

XXX

16 марюни

Чирачето на копача беше на единадесет години. Казваше се Андре. Бе си напъхало едното рамо и вратлето в кожения хамут и теглеше с всички сили. До него кучето също теглеше. Отзад вървяха спокойно ковачът и спътникът му, като на най-стръмните места побутваха каручката и обсипваха Андре с ругатни.

Андре го болеше рамото, но потръпваше от вълнение при мисълта, че ще влезе в градината на голямата крайбрежна къща. Теглеше с всичка сила. Покрай него вече се изнизваха последните къщи на селото.

По гладката повърхност на потока се плъзгаше старата лодка на Ла Глоар. Андре погледна. Старецът вече го нямаше. Вместо него имаше един странен тип и той облечен в дрипи, но с рижа брада. Беше оставил лодката на течението и приведен, неподвижно наблюдаваше гладката мътна повърхност на водата. Ковачът и неговият спътник го поздравиха с весели псувни.

Каручката вървеше трудно, защото металните панели бяха много тежки. Бяха дебели, с масивни решетки от железа с квадратно сечение, посинели от ковашкия огън. Това бе петият курс, последният. При предишните курсове разтоварваха до вратата с позлатената решетка и други помощници внасяха материалите в градината. Този път Андре щеше също да влезе и да стои на разположение, ако потрябва да се отиде за нещо до селото.

Сивата лента на пътя се точеше под нетърпеливите детски крачки. Колелата скърцаха и каручката пъшкаше, когато минаваше през дупки и коловози. Времето беше тъжно и неуловимо, без слънце, но и без опасност от дъжд.

Ковачът започна весело да си свирка. Той вървеше, без да бърза, с ръце в джобовете.

Андре трепереше между стръките. Искаше му се да е кон, за да върви по-бързо.

Той тръгна по-бързо. Сърцето му биеше силно.

Най-после стигнаха завоя. Високата ограда на къщата. И решетката на вратата.

Каручката спря. Андре се приготви да я обърне, за да я вкара вътре, но ковачът го спря.

— Стой тук и чакай.

В очите му имаше лукава злоба.

— Ще я вкараме двамата — каза той. — Ти сигурно си уморен.

И той здравата го изрита, защото Андре много бавно се освобождаваше от хамута. Андре изрева от болка и се сви до стената, като закри главата си с ръце. Ковачът се смееше гръмогласно. Той подкара леко каручката, влезе в градината и блъсна зад себе си вратата. Андре чу шума от колелата по чакъла на алеята, той заглъхваше постепенно и скоро стана тихо, само вятърът си играеше с бръшляна горе по стената. Детето подсмръкна, разтърка очи, седна и зачака.

Силен удар в ребрата го събуди и то в миг се изправи. Беше се свечерило. Господарят му стоеше пред него и го гледаше подигравателно.

— Иска ти се да влезеш, нали? — попита той.

Андре не отговори, още дремеше.

— Влез и ми донеси големия чук, който остави в стаята.

— Къде? — попита Андре.

— Бързо, де! — ревна ковачът и вече вдигаше ръка.

Андре хукна с всички сили. Въпреки желанието му да разгледа голямата градина, краката му сами го понесоха по най-прекия път към къщата. Докато минаваше, видя обширно празно пространство, малко страшно така, без слънце. Стигна до площадката пред къщата и спря уплашено. Но споменът за господаря го тласна напред; трябваше да донесе чука. И се качи.

Светлината от хола струеше през остъклената врата по стъпалата. Вратата не беше затворена. Андре срамежливо почука.

— Влезте — каза един нежен глас.

Той влезе. Пред него стоеше една висока жена с красива рокля. Тя го гледаше без усмивка. От погледа й на човек му се свиваше сърцето.

— Майсторът забрави чука — каза той. — Идвам да го взема.

— Добре — отвърна жената. — Тогава побързай, малкият.

Когато се обърна, той видя трите клетки в дъното на хола, от който бяха изнесени останалите мебели. Те бяха точно толкоз високи, че да може да се изправи в тях един нисък човек. Дебелите железни пръчки не позволяваха да се вижда вътре, но там някой мърдаше. Във всяка клетка беше сложено по едно удобно легло, по едно кресло и по една ниска масичка; една лампа ги осветяваше отвън. Когато се приближи, за да потърси чука, той видя руси коси. Вгледа се, беше притеснен, защото усещаше, че жената го наблюдава. Тогава забеляза и чука. Той опули очи, когато се навеждаше да го вземе. Като срещна погледите им, вече разбра, че в клетките има други малки момченца. Едно от тях поиска нещо и жената отвори вратата на клетката и влезе при него, като му говореше нещо, което Андре не разбра, но с много нежен глас. И после погледът му пак срещна погледа на жената, която излезе от клетката. Той каза „довиждане, госпожо“ и тръгна, превит под тежестта на чука. Когато стигна до вратата, чу глас.

— Как се казваш?

— Аз се казвам… — продължи друг глас.

Това бе всичко, което чу, защото вече го изтикваха към вратата, не грубо, но настойчиво. Той слезе по каменните стъпала. Всичко в главата му се въртеше. И като стигна до голямата златна решетка, се обърна за последен път. Сигурно беше прекрасно всички да са така заедно и да има някой, който да те гушка, в мъничка топла и пълна с любов клетка. Зад него вратата, може би подхвърната от течение, се затвори с глухо щракане. Вятърът минаваше свободно между пръчките ѝ.

Издание:
Автор: Борис Виан
Заглавие: Сърца за изтръгване
Преводач: Андрей Манолов
Година на превод: 1981
Език, от който е преведено: Френски
Издание: първо
Издател: Издателство „Христо Г. Данов“
Град на издателя: Пловдив
Година на издаване: 1981
Тип: роман
Националност: Френска
Печатница: Полиграфически комбинат „Дим. Благоев“
Излязла от печат: 28. VI. 1981 г.
Редактор: Екатерина Делева
Художествен редактор: Веселин Христов
Технически редактор: Васко Вергилов
Художник: Силва Бъчварова
Коректор: Виолета Андреева
Адрес в Библиоман: https://biblioman.chitanka.info/books/644

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.